

Turun korkeakoulujen kirjasto- ja tietopalveluiden kehittäminen

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:7

Turun korkeakoulujen kirjasto- ja tietopalveluiden kehittäminen

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:7

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/OPM/julkaisut>

Yliopistopaino / Universitetsstryckeriet, 2008

ISBN: 978-952-485-489-4 (nid.)

ISBN: 978-952-485-490-0 (PDF)

ISSN: 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä /

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2008:7

Kuvailulehti

Julkaisija

Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä

25.2.2008

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Turun yliopistojen kirjastoselvitys		Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
Puheenjohtaja: pääjohtaja Jussi Nuorteva, Kansallisarkisto Sihteerit: suunnittelija Terttu Mämmelä, Kansallisarkisto		Toimeksiantaja Opetusministeriö	
		Toimielimen asettamispvm 21.06.2007	Dnro 91/040/2007
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Turun korkeakoulujen kirjasto- ja tietopalveluiden kehittäminen Utveckling av biblioteks- och informationstjänsterna vid högskolorna i Åbo			
Julkaisun osat muistio + liitteet			
Tiivistelmä <p>Turun kolmella yliopistolla ja kahdella ammattikorkeakoululla on yhteensä yli 60 kirjastoyksikköä, joista valtaosa toimii Turun keskustan alueella. Yksiköiden suuri määrä ja niiden vaihtelevat toimintakäytännöt vaikeuttavat toiminnallisesti tarkoituksenmukaisten ja kustannustehokkaiden kirjasto- ja informaatiopalveluiden tuottamista pääosin oppilaitosten piirissä työskentelevälle asiakaskunnalle. Sähköisten aineistojen lisääntyessä kirjasto- ja informaatiopalveluiden toimintaympäristö ja palvelutarpeet muuttuvat radikaalisti. Selvitysmiehen tuli tehdä ehdotuksia Turun yliopistojen kirjastojen välisen yhteistyön vahvistamiseksi ja tietohuollon kokonaisvaltaiseksi kehittämiseksi. Selvitysmiehen tuli myös tehdä esitys kirjastojen fyysisen infrastruktuurin kehittamisestä sekä Turun yliopiston kirjaston ja Åbo Akademin kirjaston vapaakappaleoikeuteen perustuvien toimintojen yhdistämisestä tuottavuutta lisäävällä tavalla.</p> <p>Turun alueella on hyvät edellytykset kehittyä entistä vahvemmaksi, kansainvälisesti korkean tason yliopistokeskittymäksi. Korkeakoulujen keskinäinen yhteistyö on vakiintunutta, joustavaa ja tuloksellista. Kirjastopalvelujen alueella hyviä esimerkkejä toimivasta yhteistyöstä ovat Turun yliopiston hallinnoima Eurotietokeskus, joka palvelee kaikkia EU-tiedon tarvitsijoita, sekä Åbo Akademin kirjaston osana toimiva Kupittaa ICT-kirjasto, joka on osa myös Turun yliopiston ja Turun ammattikorkeakoulun kirjastoa.</p> <p>Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun konsortiosopimus tukee yhtenäisten toimintakäytäntöjen luomista sekä tutkimuksessa ja opetuksessa että tukipalveluissa. Erityisen tärkeää täysimittaisen synergiatyöryhmien saamiseksi on myös Åbo Akademin kiinteä osallistuminen yhteistoimintaan. Yliopistojen nykyistä itsenäisemmäksi muuttuva hallinnollinen asema ja uudistuva yliopistolainsäädäntö edellyttävät kykyä luoda toimivia malleja yhteistyölle. Turun korkeakoulut voivat yhteisin sopimusjärjestelyin kehittää hyvinkin laajaa rakenteellista yhteistyötä kirjasto- ja tietopalveluiden alueella. Tähän ne ovat osoittaneet myös valmiutta. Selvitys tähtää siihen, että ehdotetut toimintamallit voidaan pääosin ottaa käyttöön uuden yliopistolain astuessa valtioneuvoston suunnitelmien mukaisesti täysimittaisesti voimaan 1.1.2010 lukien.</p> <p>Selvitysmies ehdottaa, että kirjastopalveluja tehostetaan asiakaslähtöisesti luomalla yhteinen kokoelmatietokanta ja sähköinen lainausjärjestelmä. Logistiikkaa ja resurssien käyttöä parannetaan keskittämällä yliopistokirjastojen lainaustoiminta kahdeksaan kirjasto- ja tietopalvelukeskukseen, joihin siirretään myös Turun yliopiston tiedekuntakirjastojen toiminta. Kirjastojen tietopalveluympäristöjä kehitetään. Tutkimuksen kokonaisvaltaiseen tiedonhallintaan ja kaikkien henkilöstöryhmien tiedonhallintaosaamisen kehittämiseen kiinnitetään ehdotuksissa erityistä huomiota.</p> <p>Selvitysmies ehdottaa, että korkeakoulut laativat vuoden 2008 loppuun mennessä tarkemman toteuttamissuunnitelman kirjasto- ja tietopalveluiden yhteisestä järjestämisestä ja johtamisesta. Yliopistonmällä sijaitseva Juslenian kiinteistö tulisi purkaa ja sen tilalle rakentaa kirjasto- ja tietopalvelukeskus, johon Turun yliopiston nykyinen pääkirjasto rakenteellisesti yhdistettäisiin. Sirkkalan kasarmeille tulisi rakentaa kirjasto- ja tietopalvelukeskus, johon keskitettäisiin Kupittaa alueella toimivat kirjastot. Vapaakappaletoimintojen ja korkeakoulujen yhteisen kirjavaraston sijoittamisvaihtoehdot selvitetään.</p>			
Avainsanat (asiasanat) Turku, kirjasto, tietopalvelu, tiedonhallinta, infrastruktuurit, yliopistokonsortio, tutkimus, kirjastorakentaminen, vapaakappaleaineistot			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:7		ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-489-4 (nid.) 978-952-485-490-0 (PDF)
Kokonaissivumäärä 79	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino		Kustantaja Opetusministeriö	

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
25.2.2008

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Utredning om universitetsbiblioteken i Åbo Ordförande: generaldirektör Jussi Nuorteva, Riksarkivet Sekreterare: planerare Terttu Mämmelä, Riksarkivet	Typ av publikation Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar	
	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet	
	Datum för tillsättandet av 21.6.2007	Dnro 91/040/2007

Publikation (även den finska titeln)
Utveckling av biblioteks- och informationstjänsterna vid högskolorna i Åbo
(Turun korkeakoulujen kirjasto- ja tietopalveluiden kehittäminen)

Publikationens delar promemoria samt bilagor

Sammandrag

De tre universiteten och de två yrkeshögskolorna i Åbo har sammanlagt över 60 biblioteksenheter, av vilka största delen är verksamma i centrum av Åbo. Det stora antalet enheter och deras olika verksamhetspraxis gör det svårt att producera funktionellt ändamålsenliga och kostnadseffektiva biblioteks- och informationstjänster för kundkretsen, som huvudsakligen arbetar vid läroanstalterna. I och med att det elektroniska materialet ökar, förändras förhållandena och servicebehoven i fråga biblioteks- och informationstjänsterna radikalt. Utredningsmannen skulle lägga fram förslag till hur samarbetet mellan universitetsbiblioteken i Åbo kunde förstärkas och informationsförsörjningen utvecklas som helhet. Utredningsmannen skulle också lägga fram ett förslag till utveckling av bibliotekens fysiska infrastruktur samt till hur de funktioner vid Åbo universitets bibliotek och Åbo Akademis bibliotek som baserar sig på rätten till friexemplar kunde slås samman på ett produktivitetshöjande sätt.

I Åboregionen finns det goda förutsättningar för ett starkare, internationellt sett högklassigt universitetskluster. Samarbetet mellan högskolorna är etablerat, smidigt och ger resultat. Goda exempel på ett fungerande samarbete inom bibliotekstjänsterna är Europeiska dokumentationscentret, som administreras av Åbo universitet och betjänar alla som är i behov av EU-information, samt ICT-biblioteket i Kuppis, som är en del av Åbo Akademis bibliotek och samtidigt också en del av biblioteken vid Åbo universitet och Åbo yrkeshögskola.

Konsortieavtalet mellan Åbo universitet och Åbo handelshögskola bidrar till skapandet av en enhetlig verksamhetspraxis såväl i forskningen och undervisningen som i stödtjänsterna. Särskilt viktigt för att åstadkomma synerginytta i full skala är också att Åbo Akademi aktivt medverkar i den gemensamma verksamheten. Universitetens administrativa ställning, som håller på att bli självständigare än tidigare, och universitetslagstiftningen, som kommer att reformeras, förutsätter förmåga att skapa fungerande samarbetsmodeller. Högskolorna i Åbo kan genom gemensamma avtalsarrangemang utveckla ett mycket omfattande strukturellt samarbete inom biblioteks- och informationstjänsterna. De har också visat beredskap för detta. Utredningen siktar på att de föreslagna verksamhetsmodellerna huvudsakligen skall kunna tas i bruk när den nya universitetslagen i enlighet med statsrådets planer träder i kraft i full utsträckning 1.1.2010.

Utredningsmannen föreslår att bibliotekstjänsterna utvecklas utifrån kundernas behov så att man skapar en gemensam samlingsdatabas och ett gemensamt elektroniskt utlåningssystem. Logistiken och resursanvändningen förbättras genom att man koncentrerar universitetsbibliotekens utlåningsverksamhet till åtta center för biblioteks- och informationstjänster. Till dem överförs också Åbo universitets fakultetsbiblioteks verksamhet. Bibliotekens miljöer för informationstjänst utvecklas. I förslagen läggs särskild vikt vid en övergripande informationshantering inom forskningen och vid utvecklingen av informationshanteringskompetensen hos alla personalgrupper.

Utredningsmannen föreslår att högskolorna före utgången av 2008 utarbetar en närmare genomförandeplan för hur biblioteks- och informationstjänsterna kunde ordnas och ledas gemensamt. Fastigheten Juslenia på Universitetsbacken bör rivas och ersättas med ett center för biblioteks- och informationstjänster, till vilket Åbo universitets nuvarande huvudbibliotek ansluts strukturellt. I Sirkkala kasern bör det byggas ett center för biblioteks- och informationstjänster för att samla biblioteken i Kuppis. Olika placeringalternativ för friexemplarfunktionerna och högskolornas gemensamma boklager utreds.

Nyckelord Åbo, bibliotek, informationstjänst, informationshantering, infrastruktur, universitetskonsortium, forskning, biblioteksbyggande, friexemplarsmaterial

Övriga uppgifter

Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2008:7		ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-489-4 (htf.) 978-952-485-490-0 (PDF)
Sidoantal 79	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetstryckeriet		Förlag Undervisningsministeriet	

		Description	
Publisher Ministry of Education		Date of publication 25.02.2008	
Authors Review of university libraries in Turku Chair: Jussi Nuorteva, Director General, National Archives Secretary: Terttu Mämmelä, National Archives		Type of publication Reports of the Ministry of Education, Finland	
		Contracted by Ministry of Education	
		Committee appointed on 21.06.2007	Dnro 91/040/2007
Name of publication Development of the library and informaiton services of higher education institutions in Turku			
Parts memorandum + appendices			
Abstract			
<p>The three universities and two polytechnics in Turku have over 60 library units altogether, most of which operate in the centre of Turku. The large number of units and their different procedures hinder the production of appropriate and cost-effective library and information services for the mainly academic clientele. The proliferation of electronic materials is drastically changing the operating environment of library and information services. The expert reviewer was to put forward proposals for enhancing cooperation between these libraries and developing information management holistically. He was to further propose measures for developing the physical infrastructure of the libraries and for combining the legal deposit operations of the Turku University Library and the Åbo Akademi Library with a view to improved productivity.</p> <p>The Turku region has capacity for developing a still stronger university alliance of international level. The higher education institutions have well-established, flexible and productive cooperation. There are good examples of library cooperation, such as the European Documentation Centre administered by Turku University, which serves all those who need information about the EU, and the ICT library in Kupittaa, which is attached to Åbo Akademi University Library and also forms part of the Turku University and Turku Polytechnic Libraries.</p> <p>The consortium agreement between Turku University and Turku School of Economics facilitates the creation of uniform procedures both in research and teaching and in support services. It is particularly important for full-scale synergy that Åbo Akademi is closely involved in the collaboration. The increasingly independent administrative status of universities and the amended university legislation will entail capacity for creating well working models for cooperation. By their own arrangements, the higher education institutions in Turku will be able to develop extensive structural cooperation in library and information services. They have already shown their preparedness for this. This review foresees that the proposed action models could be mainly adopted on 1 January 2010 when, according to Government plans, the new Universities Act takes force.</p> <p>It is proposed that the library services be intensified and made more user-friendly with the creation of a common collection database and an electronic lending system. With a view to better logistics and resource use, lending could be concentrated into eight library and information service centres, which would also include the activates of the faculty libraries of Turku University. The information service environments will be developed. Special attention will be paid to holistic information management relating to research and to the development of information management skills of all the personnel groups.</p> <p>It is proposed that the higher education institutions draw up a more detailed plan for the joint arrangement and management of library and information services by the end of 2008. The old Juslenia building should be demolished to provide a site for a library and information service centre, which would be structurally annexed to the present Turku University Library. The old army barracks in Sirkkala could house a library and information service centre into which all the libraries working in the Kupittaa area would be concentrated. The placement of the legal deposit operations and the joint book repository of the higher education institutions will be investigated.</p>			
Keywords			
Other information			
Name and number of series Reports of the Ministry of Education, Finland 2008:7		ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-489-4 (pbk.) 978-952-485-490-0 (PDF)
Number of pages 79	Language Finnish	Price	Degree of confidentiality public
Distributed by Helsinki University Print		Published by Ministry of Education	

Opetusministeriölle

Turun alueen viidellä korkeakoululla, eli Turun yliopistolla, Turun kauppakorkeakoululla, Åbo Akademilla, Turun ammattikorkeakoululla ja Yrkeshögskolan Sydvästillä (1.8.2008 luki Yrkeshögskolan Novia) on yhteensä yli 60 kirjastoyksikköä, joista valtaosa toimii Turun keskustassa. Yksiköiden suuri määrä ja niiden vaihtelevat toimintakäytännöt vaikeuttavat toiminnallisesti tarkoituksenmukaisten ja kustannustehokkaiden kirjasto- ja informaatiopalveluiden tuottamista pääosin oppilaitosten piirissä työskentelevälle asiakaskunnalle. Toimintojen pirstaleisuus ja yhteisen tavoitteenasettelun puutteellisuus vaikeuttaa myös Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun toimitilojen investointiohjelman edistymistä ja hidastaa modernien opiskelu-, opetus- ja tutkimusympäristöjen kehittämistä.

Opetusministeriö kutsui 21.6.2007 allekirjoittaneen selvitysmieheksi laatimaan selvityksen Turun korkeakoulujen kirjastojen tilanteesta sekä tekemään ratkaisuehdotuksia korkeakoulujen kirjasto- ja informaatiopalveluita koskevan yhteistyön kehittämiseksi. Selvityksen painopisteen tuli olla Turun yliopiston kirjastojen tilanteesta sekä sen kanssa konsortiosopimuksen tehneessä Turun kauppakorkeakoulussa. Selvitystyössä tuli lisäksi arvioida vuonna 2007 valmisteilla olleiden lakiesitysten vaikutukset, ottaa huomioon Turun yliopistojen tietohuollon kokonaisvaltainen kehittäminen sekä ennakoida tulevaisuuden toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia.

Selvityksessä tuli erityisesti

- 1 tarkastella Turun korkeakoulujen: Turun yliopiston, Åbo Akademin, Turun kauppakorkeakoulun sekä Turun ammattikorkeakoulun ja Novian [Yrkeshögskolan Sydväst] kirjastojen toiminnallista kokonaisuutta painottaen Turun yliopiston kirjaston osuutta, ja huomioiden rakenteellisen kehittämisen suunnitelmia;
- 2 tehdä esitys kirjastojen fyysisen infrastruktuurin kehittämisestä kokonaisvaltaiseen suuntaan;
- 3 tarkastella toimenpiteitä, joilla edistettäisiin kirjastojen yhteistyötä alueen korkeakoulujen ja muiden toimijoiden välillä ja toiminnan synergiaa huomioiden yliopistojen tuottavuusnäkökulma;
- 4 tehdä ehdotus kirjastojen yhteisten varastointitilojen ja kirjastojen vapaakappaleoikeuteen liittyvien varastointiperiaatteiden kehittämiseksi.

Opetusministeriö asetti 17.8.2007 selvitystyölle tukiryhmän, jonka jäseniksi kutsuttiin kirjastonjohtaja Maria von Hertzen Arcadasta, ylikirjastonhoitaja Eeva-Liisa Lehtonen Helsingin kauppakorkeakoulun kirjastosta, yliopistonlehtori Ilkka Mäkinen Tampereen yliopiston informaatiotutkimuksen laitokselta, kirjastotoimenjohtaja Inkeri Näätsaari Turun kaupunginkirjastosta ja tieto- ja kirjastopalvelujohtaja Kaisa Sinikara Helsingin yliopiston kirjastopalvelujen koordinointiyksiköstä. Lisäksi tukiryhmän jäseniksi nimettiin opetusministeriöstä rakentamisen asiantuntijana yliarkkitehti Liisa Munsterhjelm, joka on toiminut ministeriössä selvitystyön yhteyshenkilönä, sekä ylitarkastaja Anne Luoto-Halvari. Selvitystyön ja tukiryhmän sihteerinä on toiminut Kansallisarkiston suunnittelija Terttu Mämmelä, joka on osallistunut myös selvitystyön laatimiseen luonnostekstejä kirjoittamalla.

Tukiryhmä on kokoontunut kolme kertaa. Selvitystyössä on tutustuttu kirjastoyksiköiden toimintaan kaikissa Turun korkeakouluissa sekä lisäksi Turun uuteen kaupunginkirjastoon ja Tampereen yliopiston kirjaston uuteen päärakennukseen sekä Vaasan yliopistossa toimivaan tiedekirjasto ja oppimiskeskus Tritoniaan, jonka ylläpitoon osallistuvat Vaasan yliopiston lisäksi Åbo Akademi sekä Svenska Handelshögskolan Helsingistä. Haastatteluissa tai ryhmäkeskusteluissa on kuultu yli 50 henkilöä. Internetissä toteutettuun asiakaskyselyyn saatiin yli 900 vastausta Turun korkeakoulujen opiskelijoilta, opettajilta, tutkijoilta, kirjastovirkailijoilta ja hallintohenkilökunnalta.

Suoritettuani minulle annetun tehtävän luovutan kunnioittavasti selvitykseni ja ehdotukseni opetusministeriölle.

Helsingissä 31 päivänä tammikuuta 2008

Jussi Nuorteva

Sisältö

1	Julkisen tutkimus- ja koulutusjärjestelmän uudistaminen	10
1.1	Kehittyvä yliopistolaitos ja muuttuva lainsäädäntö	10
1.2	Turku tieteen huippukeskittymänä	12
1.3	Tutkimuksen infrastruktuurien vahvistaminen	13
1.4	Tutkimuksen ja opetuksen kokonaisvaltainen tiedonhallinta	14
1.5	Suomen yliopistokirjastojen tehtävät ja yhteistyö	17
2	Turun korkeakoulujen yhteistyö kirjasto- ja informaatiopalveluiden tuottamisessa	20
2.2	Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun yliopistokonsortio	22
2.3	Yhteinen kokoelmaluettelo ja palvelujärjestelmä	24
2.4	Kirjasto- ja tietopalvelukeskuksiin perustuva palvelulogistiikka	25
2.5	Vapaakappaletoimintojen yhdistäminen	26
2.6	Erityiskokoelmien yhteiskäyttö	28
3	Turun korkeakoulujen kirjasto- ja tietopalvelutoiminnan kehittäminen	30
3.1	Voimavarojen tarkoituksenmukainen kohdentaminen	30
3.2	Asiakkaiden muuttuvat käyttötottumukset ja palvelutarpeet	32
3.3	Tietoaineistojen saatavuuden ja käytettävyyden parantaminen	35
3.4	Tietoaineistojen kattava rekisteröinti kokoelmaluetteloon	39
3.5	Tutkimuksen tiedonhallinta ja informaatio-osaaminen	41
4	Kirjasto- ja tietopalvelukeskukset ja muuttuva tietopalveluympäristö	44
4.1	Monipuoliset kirjastotilat ja toimiva tietopalveluympäristö	44
4.2	Yliopistonmäen kirjasto- ja tietopalvelukeskus	46
4.3	Kasarmialueen ja Turun kauppakorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelukeskukset	49
4.4	Sirkkalan kirjasto- ja tietopalvelukeskus	50
4.5	Turun korkeakoulukirjastojen yhteisvarasto ja säilytyspalvelukeskus	52
4.6	Åbo Akademin kirjasto- ja tietopalveluiden kehittäminen	53
4.7	Ammattikorkeakoulujen kirjasto- ja tietopalvelut	54

5	Yhteenveto ja ehdotukset	56
6	Lähteet	61
7	Liitteet	64
	Liite 1. Selvitystyön asettamiskirje	64
	Liite 2. Selvitystyön tukiryhmän asettamiskirje	66
	Liite 3. Turun yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kirjastoyksiköt	67
	Liite 4. Selvitystyön tutustumiskäyntikohteet	68
	Liite 5. Kuulemiset ja tiedonannot	69
	Liite 6. Asiakaskyselyn tulokset	75

1 Julkisen tutkimus- ja koulutusjärjestelmän uudistaminen

1.1 Kehittyvä yliopistolaitos ja muuttuva lainsäädäntö

Valtioneuvoston periaatepäätöksessä tutkimusjärjestelmän rakenteellisesta kehittämisestä 7.4.2005 tavoitteeksi asetettiin julkisen tutkimusjärjestelmän kehittäminen vahvistamalla yliopistojen strategista suunnittelua sekä kokoamalla korkeakouluja suuremmiksi kokonaisuuksiksi tutkimuksen kriittisten massojen, monitieteisten tutkimuskokonaisuuksien ja toiminnallisen synergian lisäämiseksi.

Opetusministeriö kutsui 1.12.2005 hallintoneuvos Niilo Jääskisen ja professori Jorma Rantasen selvitysmieheksi selvittämään yliopistojen taloudellisen ja hallinnollisen aseman uudistamista. Väliraportissaan (OPM ts 2006:14) ja loppuraportissaan (OPM ts 2007:2) selvitysmiehet esittivät yliopistojen itsenäisen aseman vahvistamista irrottamalla yliopistot oikeushenkilönä valtiosta ja muodostamalla niistä itsenäisiä julkisoikeudellisia oikeushenkilöitä. Myös yliopistojen hallintoon ja johtamisjärjestelmiin esitettiin muutoksia.

Opetusministeriön 8.3.2006 julkaisemassa keskustelumuistiossa korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen periaatteista (OPM monisteita 2006:2) todettiin, että korkeakoulujen rakenteellisessa kehittämisessä korkeakoulutusta ja tutkimusta sekä t&k-toimintaa keskitetään nykyistä suuremmiksi kokonaisuuksiksi ”instituutioiden yhdentymisen kautta”. Sen lisäksi opetusministeriö päätti käsitellä rakenteellista kehittämistä ja siihen kuuluvia hankkeita korkeakoulujen kanssa käytävissä tulos- ja tavoitesopimusneuvotteluissa kaudella 2007–2009. Tavoitteeksi asetettiin uudistaa Suomen korkeakoululaitos siten, että koulutusta ja tutkimusta keskitetään nykyistä suuremmiksi kokonaisuuksiksi vuoteen 2012 mennessä.

Keskustelumuistiossa esitetyt rakenteellisen kehittämisen periaatteet sisällytettiin valtioneuvoston koulutuspoliittiseen selontekoon eduskunnalle 26.4.2006 (VNS 4/2006 vp). Sen ja opetusministeriössä tehdyn muun valmistelun pohjalta hallitus antoi eduskunnalle esityksen (HE 246/2006) yliopistolain muuttamisesta siten, että se antaa kaikille yliopistoille mahdollisuuden valtion talousarvitalouden ulkopuoliseen rahoitukseen sekä siihen liittyvään oikeushenkilöllisyyteen. Vuoden 2007 alussa voimaan tullut lainmuutos (1453/2006) laajensi yliopistojen mahdollisuutta rahastotalouteen, muttei vielä toteuttanut pitemmälle meneviä uudistuksia yliopistojen asemaan.

Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen tavoitteet vahvistettiin pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa (19.4.2007). Yliopistojen taloudellista autonomiaa päätettiin lisätä mahdollistamalla yliopistoille julkisoikeudellisen oikeushenkilön tai yksityisöi-

keudellisen säätiön asema. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kehittämistä päätettiin jatkaa duaalimallin pohjalta. Tavoitteeksi määriteltiin myös kansainvälisen huippuosaamisen lisääminen sekä osaamistasoltaan alueellisesti vahvemmat ja vaikuttavammat korkeakoulukokonaisuudet sekä yliopistokeskusten kehittäminen. Hallitusohjelmassa päätettiin toteuttaa tutkimuksen ja koulutuksen huippuyliopisto Teknillisen korkeakoulun, Helsingin kauppakorkeakoulun ja Taideteollisen korkeakoulun toimintoja yhdistämällä.

Valtioneuvosto teki hallituksen iltakoulussa 21.11.2007 periaatepäätöksen hallitusohjelmaan sisältyvän huippuyliopiston, eli innovaatioyliopiston, perustamisesta siten, että se voi aloittaa toimintansa 1.8.2009. Samalla päätettiin, että yliopistolaki uudistetaan siten, että se voi astua voimaan 1.8.2009 ja mahdollistaa uuden lain mukaisen toiminnan aloittamisen täydessä laajuudessa 1.1.2010 lukien. Yliopistojen taloudellista itsenäisyyttä päätettiin vahvistaa riittävällä pääomittamisella, jotta niiden maksukyky, vakavaraisuus ja luottokelpoisuus voidaan turvata.

Hallituksen ja opetusministeriön tavoiteohjelmat ja periaatepäätökset ovat saaneet useat yliopistot käynnistämään suunnittelun, jolla pyritään laajempien yliopistokokonaisuuksien luomiseen ja toimintojen yhdistämiseen siten, että muodostettavat uudet yliopistot tai toteutettavat yhteistoimintamallit olisivat taloudellisesti ja toiminnallisesti mahdollisimman tarkoituksenmukaisia ja tukisivat kansainvälisesti kilpailukykyisten tutkimus- ja opetusympäristöjen luomista Suomeen.

Valtiosihteeri Raimo Sailaksen johdolla työskennellyt suunnitteluryhmä luovutti 16.2.2007 opetusministeriölle muistion (OPM ts 2007:16) Teknillisen korkeakoulun, Helsingin kauppakorkeakoulun ja Taideteollisen korkeakoulun yhdistymisestä uudeksi yliopistoksi. Samana päivänä jätti muistionsa (OPM ts 2007:15) professori Reijo Vihkon johdolla toiminut työryhmä, jonka tavoitteena oli liittoyliopiston muodostaminen Joensuun yliopiston ja Kuopion yliopiston välille. Vihkon työryhmä esitti uuden Itä-Suomen yliopiston muodostamista siten, että se voisi aloittaa toimintansa jo 1.1.2010 lukien. Tavoitteeksi asetettiin muodostaa yliopistojen nykyisten tiedekuntien tilalle kolmesta kuuteen toiminnallisesti itsenäistä korkeakoulua (School), jotka sijoittuisivat toiminnallisesti tasapainoisille kampuskokonaisuuksille. Kirjastopalveluita esitettiin kehitettäväksi kahden kampuksen mallina siten, että kirjastojen yhteistyötä tiivistetään ja tietoarkkitehtuuria ja prosesseja kehitetään projektissa, jossa valmistellaan myös yhteinen tietostrategia.

Tampereen yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto ja Jyväskylän yliopisto asettivat 18.6.2007 ministeri Christoffer Taxellin johdolla toimivan johtoryhmän, jonka tehtäväksi annettiin valmistella ehdotus Sisä-Suomen yliopistoallianssin muodostamiseksi. Allianssin tavoitteena on muodostaa hankkeeseen osallistuvien yliopistojen välinen konsortioyliopisto, joka harjoittaa ”pitkälle menevää yhteistyötä ja työnjakoa niin koulutuksessa, tutkimuksessa kuin tukipalveluissa.” Lokakuussa 2007 yliopistot julistivat allianssin kehittämiseksi aiehaun, jonka tavoitteena oli konkretisoida yhteistyöprosesseja hankemuotoon ja kartoittaa samalla valmiuksia yhteistyön kehittämiseen. Aiehakemuksen jätti 12.11.2007 mennessä 63 hanketta, joista 17.12.2007 tehdyllä päätöksellä päätettiin toteuttaa kymmenen. Ensimmäisenä näistä oli allianssi-yhteistyötä tukevan infrastruktuurin kehittämishanke.

Kymenlaakson ammattikorkeakoulun 23.10.2007 tekemän toimeksiantosopimuksen nojalla varatuomari Markku Linna laati selvityksen yhteistyön kehittämiseksi Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulun, Kymenlaakson ammattikorkeakoulun, Lappeenrannan teknillisen yliopiston ja Mikkelin ammattikorkeakoulun välillä. Varatuomari Linna esitti 3.1.2008 jättämässään selvityksessä yhteistyöneuvottelujen käynnistämistä selvitystyön kohteena olevien korkeakoulujen kesken siten, että ammattikorkeakoulut muodostaisivat yhteisen hallinnon, johon Lappeenrannan teknillinen yliopisto voisi osallistua. Esitetyssä mallissa kukin

ammattikorkeakoulu jatkaisi itsenäisenä korkeakouluna, mutta ne perustaisivat yhteiseksi ylläpitäjäkseen osakeyhtiön, joka antaisi mahdollisuuden kehittää korkeakouluja koordinoitusti yhteisenä kokonaisuutena.

Esittelemäni hankkeet koskevat sellaista yliopistojen ja korkeakoulujen välisen rakenteellisen yhteistyön kehittämistä, jonka tavoitteena on hallitusohjelman mukaisten alueellisesti vahvempien ja vaikuttavampien yliopistokokonaisuuksien luominen. Muissakin yliopistoissa on valmisteltu ja toteutettu merkittäviä rakenneuudistuksia. Esimerkiksi Helsingin yliopisto on pitkäjänteisen suunnittelun ansiosta voinut keskittää toimintojaan Keskustan, Meilahden, Viikin ja Kumpulan kampuksille, joille on luotu toimivat tieteenalakokonaisuudet ja tarkoituksenmukaiset tukipalvelut.

1.2 Turku tieteen huippukeskittymänä

Turun kolme yliopistoa – Turun yliopisto, Åbo Akademi ja Turun kauppakorkeakoulu – sekä alueella toimivat ammattikorkeakoulut muodostavat vahvan perustan kansallisesti ja kansainvälisestikin korkeatasoiselle tutkimus- ja opetuskeskittymälle. Yliopistot toimivat kaupungin keskustassa maantieteellisesti varsin suppealla alueella, jossa kauimpanakaan sijaitsevat yksiköt eivät ole runsasta kilometriä etäämpänä toisistaan. Vain harvat yksiköt sijaitsevat tämän alueen ulkopuolella. Ammattikorkeakoulujen toiminta sen sijaan on hajaantunut laajemmalle kaupungin alueella. Yliopistoissa opiskelee yhteensä 28 000 opiskelijaa ja työskentelee 4 000 henkilöä. Eri tieteenalat ovat poikkeuksellisen monipuolisesti edustettuina Turun yliopistoissa, joskin insinööritieteiden edustus on vähäinen.

Turun yliopisto ja Turun kauppakorkeakoulu esittivät opetusministeriölle vuonna 2006 rakenteellisen kehittämisen hankkeena keskinäisen yhteistyön kehittämistä konsortiorakenteen pohjalta. Opetusministeriö asetti 27.10.2006 kehittämishankkeelle suunnitteluryhmän, johon kuuluivat varatuomari Markku Linna puheenjohtajana sekä jäseninä rehtori Keijo Virtanen Turun yliopistosta ja rehtori Tapio Reponen Turun kauppakorkeakoulusta. Suunnitteluryhmä jätti kehittämis ehdotuksensa opetusministeriölle 16.2.2007 (OPM ts 2007:14).

Suunnitteluryhmän raportissa on käsitelty laajasti Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun välistä yhteistyötä. Sen sijaan Åbo Akademin asema yhteistyössä on jäänyt vähälle huomiolle. On kuitenkin syytä todeta, että etenkin Turun yliopiston ja Åbo Akademin yhteistyö monilla tieteenaloilla on ollut esimerkillistä. Esimerkiksi lääketieteen alueella Åbo Akademin ja Turun yliopiston yhteinen positroniemissiotomografiaan perustuva radioisotooppitutkimus on saavuttanut korkean kansainvälisen tason. Turun valtakunnallinen PET-keskus (Turku PET Centre) on alan keskeinen laitos Suomessa. Keskeinen yhteistyökohde on Turku Science Park -kokonaisuus, joka yhdistää yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen alueellisia toimintoja. Sen kehittäminen käynnistyi jo vuonna 1988, jolloin perustettiin ns. DataCity-kokonaisuus. Nykyisin Turku Science Parkin kokonaisuuteen kuuluu muun muassa DataCityn pohjalta kehittynyt Turun yliopiston, Åbo Akademin ja Turun kauppakorkeakoulun yhteinen tietotekniikan tutkimuskeskus (TUCS – Turku Centre for Computer Science). Kupittaaalla sijaitsevan informaatioteknologian ICT-kirjaston ylläpitoon osallistuu Åbo Akademin ja Turun yliopiston ohella myös Turun ammattikorkeakoulu.

Turku Science Parkissa sijaitsevaan BioCityyn on keskitetty Turun yliopiston ja Åbo Akademin yhteistä bio- ja lääketieteellistä opetus- ja tutkimustoimintaa sekä bioalan yritysten tuotekehitys- ja tuotantotoimintaa. BioCityn suurimmat tutkimuslaitokset ovat turkulaisten yliopistojen yhteinen Turun biotekniikan keskus (BTK) sekä lääketieteellisen tie-

dekunnan MediCity-laboratorio. Merkittävän lisän toiminnalliseen kokonaisuuteen tuovat PharmaCity:n rakennuksessa toimivat Turun yliopiston Funktionaalisten elintarvikkeiden kehittämiskeskus, VTT:n lääkekehityksen biotekniikkaan keskittynyt tutkimuskeskus, monitieteinen Biomateriaalikeskus sekä kliiniseen lääketieteeseen erikoistunut Clinical Research Services Turku. Toiminnallista synergiaa lisää yliopistojen yhteistoiminnan poikkeuksellisen kiinteä nivoutuminen Turun ammattikorkeakoulun toimintaan sekä vahva panostus osaamiseen perustuvaan liiketoimintaan.

Turun yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kirjasto- ja informaatiopalveluiden kehittämissuunnittelussa on oltava välttämättömänä lähtökohtana yliopistojen välinen laaja ja nopeasti kehittyvä yhteistyö. Yhteistyö ei tähtää Åbo Akademin ja muiden yliopistojen hallinnolliseen tai juridiseen yhdistämiseen sillä tavoin, kuin on asetettu tavoitteeksi innovaatioyliopiston, Itä-Suomen yliopiston tai Sisä-Suomen yliopistoallianssin kohdalla. Jo yli kaksi vuosikymmentä jatkunut kiinteä yhteistyö yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja alueen muiden t&k-alueen toimijoiden kanssa on kuitenkin osoittanut, että yliopistojen välisellä sopimusvaraisella yhteistyöllä on voitu kehittää kansainvälisesti korkeatasoisia tiedekeskittyä.

Suomen yliopistojen muuttuvat toimintamallit asettavat Turun yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyön kehittämiseksi entistä suurempia haasteita. Voidakseen menestyä kilpailussa Turun yliopistojen on kyettävä tekemään rohkeita ja innovatiivisia päätöksiä ja syvennettävä entisestään keskinäistä yhteistyötään tutkimuksessa ja opetuksessa sekä niiden tarvitsemien tukipalveluiden tuottamisessa. Turulla on kuitenkin vahva asema moniin nykyisiin ja suunniteltuihin yliopistokeskittymiin verrattuna. Eri toimijoiden välinen yhteistyö on jo nyt pitkälle kehittynyttä. Turun yliopistojen sijoittuminen suppealle maantieteelliselle alueelle mahdollistaa myös yhteistyön sekä toimivien ja tarkoituksenmukaisten tukipalveluiden kehittämisen helpommin kuin useimmissa muissa tapauksissa. Tämä antaa Turulle vahvan edun kilpailuasetelmassa.

Selvitystyössäni esitän kirjasto- ja informaatiopalveluiden kehittämiseksi toimintamalleja, jotka perustuvat tukipalveluiden ja alueellisten infrastruktuurien rakenteelliseen yhdistämiseen. Tavoitteeksi on asetettu, että yhteisiä tukipalveluita koskevat ratkaisut voidaan valmistella ja tehdä yliopistojen päättävissä elimissä siten, että ne voidaan toteuttaa 1.1.2010 mennessä, jolloin uudistuvan yliopistolain on tarkoitus astua voimaan täydessä laajuudessa. Ehdotuksia valmisteltaessa tulee ottaa huomioon hallitusohjelman vaatimus ruotsinkielisen korkeakoulutuksen erityistarpeiden turvaamisesta korkeakoulujen kehittämissuunnittelussa.

1.3 Tutkimuksen infrastruktuurien vahvistaminen

Kirjastot ovat keskeinen osa tutkimuksen infrastruktuuria. Ylijohtaja Sakari Karjalaisen johdolla toiminut opetusministeriön työryhmä korosti 10.8.2007 luovuttamassaan muistiossa (OPM ts 2007:36), että määrätietoinen panostaminen infrastruktuureihin on seuraava luonnollinen askel Suomen tiede- ja tutkimusjärjestelmän kehittämisessä.

Suomi panostaa kansallisessa kehittämisessään voimakkaasti tutkimukseen ja koulutukseen. Tarkoituksenmukaiset ja hyvin toimivat infrastruktuurit ovat keskeinen osa tutkimusjärjestelmän kokonaisuutta. Tutkimusinfrastruktuurit ovat tutkimusvälineiden, tilojen, laitteistojen, aineistojen ja muiden palvelujen varanto, joka mahdollistaa tutkimus- ja kehitystyön innovaatioketjun eri osissa, tukee organisoitunutta tutkimustyötä, sekä lisää tutkimuskapasiteettia ja sen vaikuttavuutta.

Käynnissä olevassa yliopisto- ja tutkimusjärjestelmän kansallisessa kehittämisessä on tär-

keää kiinnittää huomiota tutkimuksen infrastruktuureihin ja tutkimuksen tukipalveluihin. Työryhmä korosti, että olemassa olevien infrastruktuurien käyttö ja uusien hankkiminen tulee optimoida eri organisaatioiden ja sektorien yhteistyönä. Merkittävimpien käyttäjäryhmien tulisi osallistua yhteiskäyttöisten infrastruktuurien hallintoon.

Kansainvälisellä yhteistyöllä on kasvava merkitys tutkimuksen infrastruktuurien kehittämisessä. Kirjasto- ja informaatiopalveluissa tärkeitä kohteita ovat kansainvälisten standardien ja käytäntöjen mukaisesti digitoidut aineistot sekä alkujaan digitaaliset (born digital) aineistot. Eurooppalaisella tasolla keskeisin hanke on Euroopan digitaalinen kirjasto -hanke. Euroopan parlamentti korostaa 23.7.2007 hyväksymässään mietinnössä (A6-0296/2007) Euroopan komission aloitteesta *i2010:Tavoitteena Euroopan digitaalinen kirjasto* (2006/2040(INI)), ”että Euroopan digitaalinen kirjasto edistää tutkimusta digitoinnin, yhteentoimivuuden ja digitaalisen säilyttämisen aloilla erityisesti komission perustamisen osaamiskeskuksien välityksellä, sillä eurooppalainen digitaalinen kirjasto ei voi toteutua ilman vahvaa panostamista tutkimukseen ja kehitykseen.”

Turun korkeakoulujen yhteisten kirjasto- ja informaatiopalveluiden kehittämiseen tähtäävät ehdotukseni perustuvat niihin tavoitteisiin, jotka tutkimuksen kansallisten ja kansainvälisten infrastruktuurien kehittämiseksi on opetusministeriön linjauksissa ja yhteisissä eurooppalaisissa päätöksentekoelementeissä asetettu. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tulee tämän mukaisesti järjestää tutkimuksen ja opetuksen julkisesti rahoitetut tukipalvelunsa siten, että ne ovat kustannustehokkaita ja palvelevat optimaalisesti asiakkaita. Opetusministeriön infrastruktuurityöryhmä korostaa, että tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää myös riittäviä resursseja esimerkiksi käyttölisensseihin ja digitointiin muun muassa yliopisto- ja erikoiskirjastoille, arkistoille ja museoille. Valtiovallan tuki on Turussakin välttämätön edellytys sille, että korkeakoulut voivat luoda toiminta-alueensa kaikkien asiakasryhmien tarpeet huomioon ottavat kirjasto- ja informaatiopalvelut.

1.4 Tutkimuksen ja opetuksen kokonaisvaltainen tiedonhallinta

Yliopistokirjastojen palvelutoiminta on 1990- ja 2000-luvuilla painottunut entistä enemmän sähköisessä muodossa oleviin aineistoihin. Tieteellinen julkaiseminen on siirtynyt sähköisiin tietoverkkoihin, joiden saatavuutta säätelevät lisensiointiin perustuvat maksukäytännöt. Uudenlaisen toimintaympäristön kehittäminen edellyttää mittavia panostuksia sekä kirjastorakentamiseen että tarkoituksenmukaisten tiedonhallintaympäristöjen kehittämiseen. Muutoksia edellytetään myös kirjastonhoitajien ja informaattikkojen perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksessa. Tämä edellyttää käytettävissä olevien voimavarojen optimointia ja yhteistyön lisäämistä eri toimijoiden kesken aina, kun siihen on tarjolla mahdollisuuksia.

Rinnan sähköisten aineistojen lisääntyneen käytön kanssa kirjastojen tulee edelleen vastata perinteisten painotuotteiden vastaanotosta, säilyttämisestä ja palvelutarjonnasta. Kansallisesti tärkeiden kokoelmien säilyttäminen edellyttää panostusta konservointiin ja aineistojen säilyvyyttä ja käytettävyyttä lisäävään digitointiin. Siirtyminen digitaalisiin aineistoihin mahdollistaa myös aineistojen nykyistä laajemman kansainvälisen käytön sähköisissä tietoverkoissa.

Tutkimuksen kansainväliselle tiedonhallinnalle on ominaista entistä voimakkaampi verkottuminen, yhteisten standardien kehittäminen aineistojen hallintaan sekä tutkimuksen tarvitseman ja tuottaman kirjallisuuden ja tietoaineiston ja tutkimusdatan käyttö samassa käyttöympäristössä, usein tutkijan omalla tietokoneella. Kirjasto- ja informaatiopalveluiden suunnittelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota tutkimuksen tiedonhallinnan käytäntö-

jen muuttumiseen, jotta tietoa voidaan tarjota ja hallita tavalla, joka on mahdollisimman tarkoituksenmukaista tutkimuksen ja opetuksen työprosesseissa. Tutkimuksen tiedonhallintaa tulee tarkastella kokonaisuutena, johon kuuluvat sekä tutkimuksessa tarvittavat sähköiset ja painetut julkaisut, tutkimuksen tiedonhallinta-arkkitehtuuri, tutkimuksen tarvitsemat tietoaaineistot (research data) sekä tutkimuksen tuottamien tietoaaineistojen säilyttämiseen ja käyttöön liittyvät kysymykset. Suomessa erityisen vähälle huomiolla on jäänyt kysymys tutkimuksen tuottamista tietoaaineistoista ja niiden jatkokäytöstä.

Kansallisten toimintamallien ja -rakenteiden suunnittelussa on erityisesti otettava huomioon tutkimuksen tiedonhallinnan kansainvälisten käytäntöjen nopea kehitys. OECD:n tiede- ja teknologiaministerit hyväksyivät tammikuussa 2004 pidetyssä ministerikokouksessa tärkeän julkilausuman julkisrahoitteisten, sähköisten tutkimusaineistojen käytön avoimuudesta. Ministerikokouksen päätöksen mukaisesti OECD julkaisi vuonna 2007 ohjeet (*OECD Principles and Guidelines for Access to Research Data from Public Funding*), joissa on tarkemmin määritelty ne käytännöt, joita tutkimusdatan hallinnassa tulisi soveltaa.

Euroopan yhteisöjen toimielinten tutkimuksen tiedonhallintaa koskevat linjaukset noudattavat pitkälti OECD:n asettamia tavoitteita. EU:n komissio korostaa 4.4.2007 julkaisemassaan Euroopan tutkimusalueen kehittämisen uusia näkökulmia koskevassa asiakirjassaan (*Green Paper – The European Research Area: New Perspectives*, {SEC(2007)412}) yhteisten eurooppalaisten infrastruktuurien merkitystä maailman huipputasoa olevien tutkimusympäristöjen luomisessa. Näiden infrastruktuurien tulee olla integroituja ja verkottuneita, ja niiden tulee olla käytettävissä sekä kaikkialta Euroopasta että muualta maailmalta. Tämä käytettävyys voidaan toteuttaa tehostamalla verkottumista ja sähköisten viestintävälineiden käyttöä. Asiakirja korostaa myös sähköisessä toimintaympäristössä tapahtuvan tiedon luomisen, levittämisen ja hyödyntämisen mekanismeja tutkimusjärjestelmän ydintoimintoina.

Euroopan unionin neuvosto hyväksyi 2832. kokouksessaan marraskuussa 2007 päätöksen, joka käsittelee digitaalisessa muodossa olevan tieteellisen informaation saavutettavuutta, levittämistä ja säilyttämistä. Se perustuu OECD:n ohjeiden mukaisiin käytäntöihin, EU:n komission digitaalisen informaation käyttöä koskevaan tiedonantoon {SEC(2007)181} ja EU:n neuvoston 7.12.2006 tekemään päätökseen kulttuuriperinnön digitoinnista, saatavuudesta ja säilytyksestä (2006/C/297/01). Euroopan unionin neuvoston päätös velvoittaa jäsenvaltiot kehittämään kansallisia strategioitaan ja toimintarakenteitaan siten, että ne parantavat mahdollisuuksia käyttää, levittää ja säilyttää tieteellistä informaatiota. Päätös ei tee eroa sähköisessä muodossa olevien julkaisujen ja tutkimuksen sähköisen tietoaaineiston hallinnan välillä. Tutkimuksen tiedonhallintaa ja sen rakenteita tuleekin tarkastella kokonaisuutena, jossa keskeistä on eri toimijoiden hyvin koordinoitu yhteistyö. EU:n neuvosto kannustaa päätöksessään jäsenmaita lisäämään tiedonhallintaa koskevassa kehittämisessä yhteistyötä tutkimuksen rahoittajaorganisaatioiden, tutkimuslaitosten ja tiedonhallinnasta vastaavien organisaatioiden välillä. Erityistä huomiota kansallisissa ratkaisuissa pyydetään kiinnittämään tieteellisen informaation säilyttämiseen osana kansallisia sähköisen tiedon säilytysratkaisuja.

Tampereen yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston johtaja Sami Borg ja tietoarkiston arkistinhoitaja Arja Kuula julkaisivat vuonna 2007 laajan selvityksen OECD:n datasuosituksen toimeenpanomahdollisuuksista Suomessa. Selvityksessään *Julkisrahoitteisen tutkimusdatan avoin saatavuus ja elinkaari* (Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 6/2007) he korostavat julkisrahoitteista tutkimusdataa keräävien ja tuottavien tutkimusorganisaatioiden, tutkimusrahoittajien ja tiedeorganisaatioiden kiinteää yhteistyötä. Erityisesti tulisi selkiyttää aineistoihin liittyviä oikeuksia ja vastuita sekä kehittää tutkimusaineistojen elinkaaren hallintaa. Tutkimusaineistojen elinkaaren hallintaa on tarkoituksenmukaisinta kehittää osana

sähköisten aineistojen hallinnan kansallisia kokonaisratkaisuja.

Sami Borg ja Arja Kuula ovat selvityksessään tarkastelleet merkittävien kansainvälisten tutkimusrahoittajien datapolitiikkoja. Kohteena ovat olleet yhdysvaltalaiset National Institute of Health (NIH) ja National Science Foundation sekä Iso-Britannian Medical Research Council ja Economic and Social Research Council. Vakiintuneen käytännön mukaisesti tutkimusrahoituksen hakijoilta edellytetään tiedonhallintasuunnitelmaa (information/knowledge management plan), jossa esitellään tutkimushankkeen tiedonhallinnan käytännöt sekä tutkimusdatan säilyttämiseen ja jatkokäyttöön liittyvät ratkaisut.

Tutkimuksen primääriaineistojen tarkka dokumentointi ja aineistonhallinta on keskeinen osa tieteellistä tutkimusprosessia. Mahdollisuus analysoida käytettyjä aineistoja on tärkeää arvioitaessa tutkimuksen johtopäätösten ja tehtyjen löytöjen luotettavuutta ja tieteellistä merkitystä. Tutkimusdatalla olisi usein käyttöarvoa myös uuden tutkimuksen vertailuaineistona tai uudenlaisia käyttömahdollisuuksia antavana raakadatana.

Yliopistojen ja valtion tutkimuslaitosten tutkimuksessaan julkisella rahoituksella tuottamat aineistot kuuluvat arkistolain (831/1994) piiriin. Tutkimusaineistojen pysyvää säilyttämistä koskevat päätökset perustuvat arvonnäilytykseen, jonka kriteerejä ovat muun muassa aineistojen käytettävyyt, tieteellinen arvo tai niiden yhteiskunnallinen ja historiallinen merkitys. Säilyttämistä ja käyttöä rajoittavia tekijöitä ovat esimerkiksi henkilörekistereitä koskeva lainsäädäntö sekä eräissä tapauksissa tutkimuseettiset toimintaperiaatteet. Yleisohjeita tutkimusdatan säilyttämisestä ei ole, vaan vastuu aineistojen arvonnäilytyksestä, dokumentoinnista ja mahdollisista säilytysratkaisuksista on jäänyt yksittäisten tutkijoiden, tutkimusryhmien tai tieteenalojen harkintaan.

Viimeisten vuosikymmenien ajalta tutkimusaineistot on luotu pääosin sähköisesti. Jotta pysyvästi säilytettäväksi arvotettu tutkimusdata olisi edelleen sitä tarvitsevien käytettävissä, on pitkäaikaissäilyttämisen huolellisella suunnittelulla, tietojärjestelmäkuvauksilla, metadatan täydentämisellä ja muulla tutkimusaineiston dokumentoinnilla ensiarvoisen suuri merkitys. Lisäksi ennen jatkokäyttöä on varmistettava, että aineiston käyttöoikeuksiin ja omistajuuteen liittyvät kysymykset on selvitetty. Tutkimuksen tiedonhallinnan ja säilyttämisen ratkaisujen tulee olla osa tutkimuksen kansallista infrastruktuuripolitiikkaa.

Tutkimuksen rahoittajaorganisaatiot ovat Suomessa kiinnittäneet toistaiseksi hyvin vähän huomiota kansainvälisesti entistä tärkeämpään asemaan nousseeseen tutkimuksen tiedonhallintaan. Suomen Akatemia toteaa tutkijoille kotisivuillaan antamissaan suosituksissa, että Akatemian rahoituksella hankitut tarvikkeet, laitteet ja kirjallisuus jäävät suorituspaikan omistukseen ja hallintaan. Akatemian rahoituksen yleisissä ehdoissa suositellaan kuitenkin, että Akatemian rahoittamaa tutkimusta varten koottu yhteiskuntatieteellinen aineisto luovutetaan Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston käyttöön. Muita vastaavanlaisia suosituksia tutkimuksen tuottamista tietoaineistoista Suomen Akatemia ei ole antanut.

Suomen Akatemian suosituksesta huolimatta tutkimusdata-aineiston karttuminen yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon on edennyt oletettua hitaammin. Yksittäiset tutkijat ja tutkimusryhmät harvoin ottavat itse aktiivisesti kontaktia tarjotakseen aineistojaan tietoarkiston tallettaviksi. Syinä passiivisuuteen on monilla aloilla tutkijoiden tietämättömyys päätearkistointimahdollisuuksista, mutta keskeisin puute on se, ettei tutkimusaineistojen jatkokäyttöön ja sen edellyttämään aineistojen systemaattiseen ja standardoituun tuottamiseen ole kiinnitetty riittävästi huomiota.

Opetusministeriön, Suomen Akatemian ja muiden tutkimusta rahoittavien organisaatioiden tuleekin kiinnittää erityistä huomiota tutkimuksen tiedonhallintaan ja tutkimusdatan tuottamiseen, jotta toimintatavat saadaan vastaamaan kansainvälisiä käytäntöjä. Opetus-

ministeriön tulisi edellyttää, että Suomen Akatemian rahoittamilta sekä muuten julkisesti rahoitetuilta tutkimushankkeilta vaaditaan hakuvaiheessa tiedonhallintasuunnitelma, josta tiedonhallinnan toimintakäytänteiden tulee käydä selville. Koko tutkimushankkeen elinkaaren kattavan tiedonhallintasuunnitelman laatiminen sekä tietoaineistojen omistamiseen, hallintaan ja tekijänoikeuksiin liittyvien näkökohtien selvittäminen ovat entistä merkittävämpi osa tulevaisuuden tutkimusprosessia. Ne parantavat myös tutkimuksen päämäärätietoisuutta ja selkeyttävät aineistojen käyttöä verkottuneessa toimintaympäristössä. Julkisesti rahoitettu tutkimusdata on osa kansallista ja kansainvälistä tietopääomaa.

Tutkimuksen tiedonhallinnan ja korkeakoulujen sähköisten palveluympäristöjen keskeiset kansalliset kehittämistavoitteet on linjattu opetusministeriön työryhmämuistioissa *Suomen eScience-ohjelma* (OPM ts 2007:7), *Laskennallisen tieteen kehittäminen Suomessa* (OPM ts 2007:23) ja *Sähköisen asioinnin edistäminen korkeakouluissa* (OPM ts 2007:49). Niissä esitetyt tavoitteet perustuvat opetusministeriön hallinnonalan vuosien 2006 – 2015 tietohallintastrategiassa esitettyihin päämääriin. Modernien ja kansainvälisesti korkeatasoisten kirjasto- ja informaatiopalveluiden suunnittelussa on välttämätöntä ottaa huomioon ne ehdotukset, joita näissä strategia-asiakirjoissa ja muistioissa on esitetty. Tämä on lähtökohta myös Turun alueen korkeakoulujen kirjasto- ja informaatiopalveluihin kohdistuvissa kehittämis ehdotuksissani.

Opetusministeriö asetti 13.2.2007 työryhmän laatimaan esityksen sähköisten aineistojen pitkäaikaisen säilytyksen ja käytön kansallisista periaatteista. Työryhmä korostaa 17.1.2008 jättämässään selvityksessä (OPM ts 2008:2) kansallista kokonaisratkaisua sähköisten aineistojen säilyttämiseksi. Turun yliopistojen kirjasto- ja informaatiopalveluiden kehittämisen kannalta merkittävää on, että työryhmä korosti selvityksessään, että tavoitteeseen tulee edetä vaiheittain eri toimijoiden välisellä tiiviillä yhteistyöllä, prosessien hallinnalla sekä yhteisellä resursoinnilla. Jotta yhtenäinen kansallinen tietoarkkitehtuuri voidaan toteuttaa, tulee tietojen käsittelyn ja tiedonhallinnan sekä niitä tukevien tietojärjestelmien perustua mahdollisimman laajasti yhtenäisiin käytäntöihin.

Erityisesti tutkimushankkeiden valmistelu- ja käynnistämisvaiheessa on tarkoituksenmukaista palkata etenkin suurempiin tutkimushankkeisiin tiedonhankinnan ja tiedonhallinnan erityiskysymyksiin perehtynyt ammattilainen. Tutkimusalan aineistoja ja toimintatapoja tunteva informaattikko tai tiedonhallintaan erikoistunut tutkijayhteisön jäsen kykenee suunnittelemaan koko tutkimushankkeen kestoja ajatellen tarkoituksenmukaisen tiedonhallinnan arkkitehtuurin. Tutkimuksessa tulee erityisesti kehittää informaatiologiikan ja tutkimuksen laskennallisten menetelmien hallintaa. Tutkimuksen tiedonhallinnan osaamista tulee kehittää suunnitelmallisesti osana informaatiotieteiden koulutusta. Informaatiotutkimuksen, informaatiologiikan, metatietomallien ja sähköisen aineistohallinnan alueella on tarvetta tehostaa tohtorikoulutusta. Kansainvälisesti korkeatasoinen tiedonhallinta on keskeinen osa toimivaa tutkimusprosessia.

1.5 Suomen yliopistokirjastojen tehtävät ja yhteistyö

Kirjastotoimen ja tiedonhallinnan kehitys ja toimintaympäristön nopea muutos edellyttävät hyvin toimivaa vastuunjakoa ja koordinaatiota Kansalliskirjaston ja Suomen yliopistokirjastojen välillä. Tällä hetkellä tilannetta voidaan näiltä osin pitää kansainvälisestikin arvioiden poikkeuksellisen hyvänä. Kansalliskirjaston asemaa vahvistettiin 1.8.2006 voimaan tulleella yliopistolain muutoksella (586/2006). Sen perusteella Kansalliskirjasto vastaa toimialansa kansalliseen kulttuuriperintöön kuuluvien kokoelmien ylläpidosta ja niihin liittyvästä tieto-

palvelusta. Sen tehtävänä on myös kehittää ja tarjota kansallisia palveluita yliopistojen kirjastoille, yleisille kirjastoille, ammattikorkeakoulukirjastoille ja erikoiskirjastoille sekä edistää kirjastoalan kotimaista ja kansainvälistä yhteistyötä. Myös vuoden 2008 alusta voimaan tullut laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä (1433/2007) vahvistaa Kansalliskirjaston asemaa kirjastoalan kansallisessa toiminnassa. Kansalliskirjaston vastuulla on kansallisesti merkittävien verkkoaineistojen haku ja tallentaminen. Laki määrää myös muiden vapaakappalelain piiriin kuuluvien aineistojen, kuten painotuotteiden, pienpainatteiden ja sanomalehtien säilyttämisestä. Turun yliopiston kirjasto ja Åbo Akademin kirjasto säilyttivät asemansa kansallisina vapaakappalekirjastoina, mutta niiden tehtävävastuu muuttui.

Suomen yliopistokirjastojen neuvosto perustettiin vuonna 1996 tukemaan yliopistokirjastojen keskinäistä yhteistyötä. Sen ensimmäinen merkittävä saavutus oli vuonna 1997 perustettu Kansallinen elektroninen kirjasto, FinELib (Finnish Electronic Library). Vastuu FinELib -konsortion yhteisistä palveluista siirrettiin sittemmin Kansalliskirjastolle. Suomen yliopistokirjastojen neuvosto on vastannut kirjastojen kokoelmapolitiikan koordinoinnista ja strategisesta kehittämisestä. Erityisen merkittävää on ollut sen toiminta tietoaaineistojen saatavuuden ja käytettävyyden parantamisessa ja informaatiolukutaidon vahvistamisessa. FinELib harjoittaa myös aineistokoulutusta kirjastojen kouluttajille ja tuottaa tietoa sähköisesti tarjolla olevista aineistoista.

Kansalliskirjaston FinELibin palveluyksikön keskeisin tehtävä on hankkia konsortion jäsenille lisenssejä sähköisiin aineistoihin ja neuvotella niitä koskevat sopimukset palveluntarjoajien kanssa. Aineistontarjonta muodostuu kymmenistä tuhansista kaikkia tieteenaloja edustavista elektronisista julkaisuista sekä sadoista sähköisistä aineistotietokannoista. Toisaaksi tutkimuksen tarvitsemien tietoaaineistojen osuus on vielä suhteellisen pieni. Se on kuitenkin merkittävä osa kansainvälistyvää tutkimusta. FinELib on muodostunut keskeiseksi osaksi suomalaisen tutkimuksen tiedonhallintainfrastruktuuria.

FinELib -konsortioon kuuluvat kaikki kirjastosektorit, jotka myös valtaosin rahoittavat aineistojen hankinnat. Yliopistokirjastojen rahoitusosuus FinELib-palveluyksikön neuvottelemista tiedeyhteisön aineistohankinnoista on 70 %, minkä lisäksi opetusministeriön konsortiolle myöntämä tuki kattaa noin 30 % kustannuksista. Opetusministeriön ammattikorkeakoulujen AMKIT-konsortiolle myöntämä tuki kattaa noin 46 % ammattikorkeakoulujen FinELibin kautta hankittujen e-aineistojen kustannuksista. Neuvoteltuja aineistoja oli 2007 yhteensä noin 300 tietokantaa, vajaa 20 000 e-lehteä sekä noin 300 000 e-kirjaa. Tutkimuksen tarvitsemat tietokannat ovat merkittävä osa kansainvälistyvää tutkimusta. Konsortiohankintojen lisäksi yliopistokirjastot neuvottelevat suoraan lisenssit aineistoihin, joissa yhteishankintaa ei saada aikaan tai joissa konsortion hinta muodostuisi liian korkeaksi.

FinELibin sektoreittain ilmoittamien vuoden 2006 käyttäjätilastojen mukaan konsortiolle hankittuja aineistoja käytti yliopistoissa vuonna 2006 kaikkiaan lähes 70 000 opiskelijaa ja tutkimushenkilöstöön kuuluvaa käyttäjää. Turun yliopistossa käyttäjiä oli noin 6 300, Åbo Akademiassa lähes 2 700 ja Turun kauppakorkeakoulussa 840. Ammattikorkeakouluissa käyttäjien kokonaismäärä oli yhteensä noin 39 000, joista Turun ammattikorkeakoulusta 2 770 ja Yrkeshögskolan Sydvästistä 570. Määriin sisältyvät myös muualla kuin Turussa opiskelevat tai opettavat käyttäjät.

Yliopistokirjastojen kansallisen tehtäväjaon piiriin kuuluvia asioita ovat vielä yhteistyö keskeisten analogisten aineistojen digitoinnissa, käytettävyyden ja saatavuuden parantamisessa sekä sähköisessä säilyttämisessä. Keskeinen kansallinen toimija on vuonna 1990 perustettu Kansalliskirjaston Mikkelissä sijaitseva Mikrokuvaus- ja konservointikeskus, joka vastaa myös digitointitoiminnasta. Digitoinnin kansallisissa kehittämisstrategioissa Mikkeeliin pyritään keskittämään paitsi yliopistokirjastojen myös arkistolaitoksen ja Museoviraston

digitointitoimintaa. Etenkin suurten aineistojen massadigitoinnissa keskitetyllä toiminnalla on laskettu saatavan huomattavia kustannussäästöjä. Digitointitoiminnan tehostaminen on osa Suomen panosta Euroopan digitaalisen kirjaston luomisessa, mihin kokonaisuuteen sisältyy useita EU-hankkeita. Kaikkien yliopistokirjastojen harjoittamassa digitointitoiminnassa on tärkeää hyvä koordinaatio kansallisten ja kansainvälisten toimijoiden kesken.

Tieteellisen tiedon avoimen saatavuuden (open access) lisääminen on saanut runsaasti tukea tiedeyhteisössä. Kaupallisten kustantajien tarjoamien sähköisten julkaisusarjojen ja tietoaineistojen hintojen jatkuvasti noustessa avoimen saatavuuden on toivottu laskevan tieteellisen julkaisemisen kustannuksia ja parantavan aineistojen saatavuutta. Avoimesti saatavilla olevien aineistojen tuottaminen ei silti sekään ole ilmaista. Elektronisessa julkaisemisessa kustannuksia aiheuttavat aineistojen tuottamisesta syntyvät kulut ja vertaisarvioinnin kulut.

Suomessa avoimen saatavuuden lisäämistä on koordinoanut tutkijoita, kustantajia ja tieteellisiä kirjastoja edustava Suomen open access -työryhmä, eli FinnOA (www.openaccess.fi). Vastuunjako julkaisujen ja tietoaineistojen säilyttämisessä ei Suomessa ole vielä selkeä. FinnOA:n tavoitteena on, että kirjastot voisivat tukea avointa saatavuutta tarjoamalla open access -periaatteella tehtyjä julkaisuja asiakkailleen samalla tavoin kuin muitakin tietoaineistoja. Tavoitteena on myös, että kirjastojen julkaisutietokannat olisivat OAI-yhteensopivia, eli mahdollistaisivat open access -julkaisujen sisällyttämisen niihin. Open access -aineistojen arkistointi on vapaata, eli yliopistot, tutkimuslaitokset ja kirjastot voivat koota ne vapaasti arkistoihinsa tai kirjastoihinsa ja säilyttää niitä tarvitsemansa ajan. Voimavarojen tarkoituksenmukaiseksi kohdentamiseksi ja pysyvästi säilytettävien kansainvälisten aineistojen säilyttämisen turvaamiseksi on syytä määritellä kansalliset vastuut open access -toiminnassa ja kehittää kansallisella tasolla yhteistyötä julkaisijoiden, kirjastojen ja aineistojen käyttäjien kesken. Vastuiden ja tehtävänjaon ollessa vielä täsmentymättömiä, en selvityksessäni ole ottanut kantaa Turun yliopistokirjastojen asemaan ja tehtäviin open access -toiminnassa.

2 Turun korkeakoulujen yhteistyö kirjasto- ja informaatiopalveluiden tuottamisessa

2.1 Monimuotoinen yhteistyöverkosto

Turun alueen korkeakoulujen yhteistyö on jo nyt monimuotoista ja se ulottuu myös kirjasto- ja tietopalveluiden tuottamiseen eri asiakasryhmille. Hyväksymässään Turkulaisten korkeakoulujen alueellisen kehittämisen strategiassa vuosille 2006–2012 (2005) korkeakoulut ovat sitoutuneet yhteistyön syventämiseen koulutuksen tukipalveluissa kuten kirjasto-, laite- ja IT-palveluissa. Tavoitteena on tehostaa yhteistoimintaa kirjastoalan ja tietopalveluverkoston kehittämiseksi myös korkeakoulujen ja Turun kaupunginkirjaston yhteistyönä.

Yksi esimerkki alueellisen kehittämisen strategiaan perustuvasta yhteistyöstä on Kuppittaalalla toimiva tietojenkäsittelytieteiden erikoiskirjasto, ICT-kirjasto. Vuonna 2006 toimintansa käynnistänyt ICT-kirjasto on Turun ammattikorkeakoulun, Turun yliopiston ja Åbo Akademin yhteisesti ylläpitämä ja Åbo Akademin hallinnoima yksikkö. ICT-kirjaston kokoelmat koostuvat kaikkien kolmen toimijan tietoaineistoista, jotka on rekisteröity Åbo Akademin Alma-aineistotietokantaan.

ICT-kirjaston perustaminen oli osoitus korkeakoulujen yhteistyötahdosta. Samalla se osoittaa, että yhteistyötä tulee edelleen syventää, jotta palvelut olisivat mahdollisimman tarkoituksenmukaisia. Uusista aineistohankinnoista pääosa on verkkoaineistoja. Näiden aineistojen haku sähköisistä kokoelmätietokannoista ja verkkoresursseista tapahtuu kunkin korkeakoulun omien hakumenetelmien kautta erikseen. Eri korkeakoulujen aineistot ovat myös hyllyissä fyysisesti omina kokonaisuuksinaan. Tarkoitus kuitenkin on, että hankittavat aineistot sijoitetaan jatkossa samaan kokoelmaan. ICT-kirjasto on pieni kirjastoyksikkö. Sen toimintakulut ovat vuositasolla noin 100 000 €.

Toinen yhteisin järjestelyin ylläpidettävä aineistokokoelma on Turun yliopiston Kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisen kirjaston Educariumin rakennukseen sijoitettu Eurotietokeskus. Sen rahoittamiseen osallistuvat Turun yliopisto, Åbo Akademi ja Turun kauppakorkeakoulu. Eurotietokeskus on Suomen vanhin Euroopan unionin tallekirjasto ja se saa kaiken EU:n vapaakappalejakelun piirissä olevan aineiston kokoelmiinsa. Eurotietokeskuksen käytävissä ovat myös Euroopan unionin tietokannat.

Turun alueen korkeakouluilla on kirjastoyksiköitä myös muilla paikkakunnilla. Selvityksessäni tarkastelen kuitenkin lähtökohtaisesti Turun yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen Turun keskustan alueella sijaitsevien kirjastoyksiköiden yhteistoimintaa kirjasto- ja tietopalveluiden tuottamisessa. Turun ulkopuolella sijaitsevia yksiköiden asema ja tehtävät

tulee määritellä osana yliopistojen tutkimuksen ja opetuksen yleistä ja alueellista kehittämistä. Vasta sen jälkeen on tarkoituksenmukaista päättää siitä, miten ne osallistuvat kirjasto- ja tietopalvelujen tuottamiseen omalla toimialueellaan ja osana Turun korkeakoulujen kirjasto- ja tietopalvelutoimintaa. Tämän selvitystyön ulkopuolelle jääviä yksiköitä ovat muun muassa Turun yliopiston Raumalla sijaitseva opettajankoulutuslaitoksen kirjasto ja Porissa sijaitseva kulttuurintuotannon ja maisematutkimuksen kirjasto, samoin Vaasassa sijaitseva Vaasan yliopiston, Åbo Akademin ja Helsingin Svenska handelshögskolanin yhteinen tiedekirjasto ja oppimiskeskus Tritonia. En liioin ole tarkastellut yliopistojen harjoittelukoulujen kirjastoja.

Rakenteellisten ratkaisujen lisäksi kirjastot tekevät yhteistyötä kirjastojärjestelmien kehittämisessä ja asiakaspalvelussa. Käyttäjät voivat lainata painotuotteita Turun kaikista korkeakoulukirjastoista ja tätä mahdollisuutta käytetään runsaasti. Åbo Akademin kirjasto tarjoaa myös oman yliopiston ulkopuolisille käyttäjille mahdollisuuden tehdä hankintaehdotuksia tarvitsemistaan painatteista ja aineistoista. Tämän tekee mahdolliseksi ennen muuta Åbo Akademin kirjastotoimintaa tukeva Brandersin perheen lahjoitusrahasto. Sen ansiosta kirjastoon voidaan hankkia runsaasti aineistoja valtion budjettirahoituksen ulkopuolisilla varoilla. Hyvää yhteistyötä rajoittavat kuitenkin oppilaitoskohtaiset lainauskäytännöt. Selvitystyön yhteydessä toteutetussa asiakaskyselyssä noin 80 % kaikkien korkeakoulujen opiskelijoista, tutkijoista ja opettajista kannatti mahdollisuutta tilata kirjastoaineistot samasta tietokannasta. Mahdollisuutta tehdä ehdotuksia aineistojen hankkimiseksi piti tärkeänä 73,9 % opiskelijoista ja peräti 93,7 % tutkijoista ja opettajista. Asiakkaiden palvelutoiveiden tyydyttäminen edellyttääkin korkeakoulujen kirjastoilta nykyistä pitemmälle yhtenäistettyjä toimintakäytäntöjä. Vasta silloin ne pystyvät optimaalisella tavalla hyödyntämään yhteiset palveluresursinsa.

Tarve syventää yhteistyötä on tiedostettu Turun yliopistokirjastoissa. Yliopistokirjastojen johtajat painottivat 18.5.2006 pitämänsä kokouksen yhteisessä muistiossa, että yhteistyön mahdollisuudet kirjastojen toimintaprosessien osalta tulee selvittää. Tavoitteeksi asetettiin päällekkäisten toimintojen karsiminen ja työprosessien yksinkertaistaminen. Yhteisinä toimintoina esitettiin muun muassa painettujen tietoaineistojen luettelointi tietojärjestelmään, lainaus- ja sakkokäytäntöjen yhdenmukaistaminen, substanssiosaamiseen profiloitu käyttäjäkoulutus opiskelijoille ja tutkijoille, kirjastojen henkilökunnan koulutus sekä yhteisen suunnittelutoiminnan lisääminen ja toimintaprosessien vertailu parhaiden toimintakäytäntöjen tunnistamiseksi.

Yliopistokirjastojen yhteistoiminnan syventämiseen Turun alueella on olemassa hyvä perusta, mutta käytännön tasolla eteneminen on ollut hidasta. Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun konsortiosopimus edellyttää tukipalveluiden, mukaan luettuna kirjasto- ja tietopalveluiden, yhdistämistä. Ilman Åbo Akademin mukanaoloa muutos nykytilaan verrattuna jää kuitenkin merkitykseltään suhteellisen vähäiseksi. Åbo Akademin ohella ammattikorkeakoulujen osallistuminen Turun korkeakoulujen kirjasto- ja tietopalveluiden kehittämiseen vahvistaisi Turun asemaa kilpailussa muiden korkeakoulukeskittymien kanssa.

Ehdotan, että Turun alueen korkeakoulut laativat 31.12.2008 mennessä yhteisen kirjasto- ja informaatiopalveluiden kehittämisstrategian, joka tähtää valtioneuvoston periaatepäätöksessä 21.11.2007 yliopistolaitoksen kehittämiseksi asetettujen keskittämistavoitteiden mukaiseen toimintojen pitkälle vietyyn yhdistämiseen kirjasto- ja tietopalveluissa. Tavoitteeksi tulisi asettaa yhteisten palvelutoimintojen käynnistäminen siten, että ne voidaan aloittaa 1.1.2010 lukien. Myöhemmin käynnistettävälle toiminnoille tulee laatia aikataulu ja toteuttamissuunnitelma. Päämääränä tulisi olla kirjasto- ja tietopalveluiden keskittäminen yhteisen johdon tai johtoelimen alaisuuteen. Järjestely toteutettaisiin yliopistojen ja ammat-

tikorkeakoulujen keskinäisellä sopimuksella, jossa määriteltäisiin myös sopimusosapuolten vastuut ja toteuttamisen edellyttämät rahoitusjärjestelyt. Turun yliopiston kirjaston ja Åbo Akademin kirjaston yhteistoimintamallit painotuotteiden vapaakappaleiden vastaanotossa, rekisteröinnissä kokoelmatietokantaan sekä asiakaspalvelussa ja varastoinnissa esitetään selvitetäväksi osana kehittämisstrategiaa.

2.2 Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun yliopistokonsortio

Turun yliopisto ja Turun kauppakorkeakoulu esittivät opetusministeriölle kesällä 2006 käymissään tulosneuvotteluissa hanke-esityksen, jossa päämääräksi asetettiin yhteisen korkeakoulukonsortion kehittämistä siten, että kummankin yliopiston itsenäisyys ja oma profiili säilyvät. Hankkeen edelleen kehittämiseksi opetusministeriö asetti 27.10.2006 suunnitteluryhmän, jonka puheenjohtajaksi kutsuttiin varatuomari Markku Linna ja jäseniksi molempien yliopistojen rehtorit. Suunnitteluryhmä jätti 16.2.2007 opetusministeriölle muistion *Turusta tieteen huippukeskittymä* (OPM 2007:14), jossa esitetään toimenpiteitä konsortiorakenteen jatkokehittämiseksi.

Konsortiosopimukseen perustuvan yhteistyön on tarkoitus käynnistyä 1.8.2008 alkaen. Suunnittelutyöryhmä esitti muistiossaan yhteistoiminnan asteittaista kehittämistä siten, että ”konsortion rakentamisen kanssa samaan aikaan aloitetaan valmistelutyö, jonka tavoitteena on konsortion kokemuksille ja yliopistolainsäädännön kehitykselle perustuvan uudenlaisen yliopiston perussuunnitelman laatiminen vuoden 2011 loppuun mennessä.”

Yliopistojen hallinnollista ja oikeudellista asemaa koskeva yliopistolain uudistaminen ja muissa yliopistoissa käynnistynyt suunnittelu ovat muuttaneet suunnitteluryhmän alun perin esittämää aikataulua. Tavoitteena onkin nopeuttaa valmistelua ja päätöksentekoa siten, että Turun yliopistoja koskevat muutokset voidaan toteuttaa 1.1.2010 mennessä, jolloin uuden yliopistolain on määrä astua voimaan koko laajuudessaan. Samaa aikatauluun tähtäävät myös omat kirjasto- ja tietopalveluiden kehittämistä koskevat toimenpide-ehdotukset. Suunniteltua nopeampi aikataulu edellyttää yliopistoilta määrätietoista valmistelua ja päätöksentekoa.

Suunnitteluryhmän esityksessä konsortiosopimuksen lähtökohtana on ollut eräänlainen federaatiomalli, jossa yliopisto ja kauppakorkeakoulu liittyvät yliopistokonsortioon itsenäisinä yliopistoina. Esityksen mukaan molemmilla olisi konsortiossa omat hallituksensa ja rehtorinsa. Lisäksi konsortiolle olisi yhteinen kansleri ja konsortiohallitus, joka muodostuisi yliopistojen edustajien lisäksi ulkopuolisista jäsenistä. Jatkosuunnittelun lähtökohdaksi on asetettu, että Turun kauppakorkeakoulun liiketaloustieteellinen profiili, nimi ja toiminnallinen itsenäisyys säilyvät myös uudessa yhteisessä yliopistossa.

Suunnitteluryhmä esittää, että Turun yliopiston tiedekunnista ja Turun kauppakorkeakoulusta muodostuva yliopisto jakautuisi uudentyypisiksi korkeakouluiksi (School) siten, että Turun kauppakorkeakoulu olisi yksi näistä uusista korkeakouluista. Muita uuteen yliopistoon kuuluvia korkeakouluja voisivat suunnitteluryhmän mukaan olla esimerkiksi lääketieteellinen korkeakoulu ja luonnontieteellis-teknillinen korkeakoulu. Jatkosuunnittelussa määriteltäisiin Turun yliopiston neljästä tiedekunnasta muodostettavat muut uudet korkeakoulut. Näiden muiden uusien korkeakoulujen oikeudelliseen asemaan suunnitteluryhmä ei ottanut selvää kantaa. Uusien korkeakoulujen oikeudellisella asemalla on merkitystä kirjasto- ja informaatiopalveluissa yhä tärkeämmiksi tulevien sähköisten julkaisujen ja aineistojen lisenssien hankinnassa ja lisensiointikustannusten määräytymisessä.

Varatuomari Markku Linna totesi selvitystyöhön liittyneessä kuulemisessa (3.12.2007), että uuden yliopistomallin jatkovalmistelussa tulee tehdä selkeä valinta siitä, muodostuuko yliopisto uudentyypisistä korkeakouluista vai perinteisistä tiedekunnista. Sekajärjestelmää hän ei pidä hallinnollisesti ja toiminnallisesti tarkoituksenmukaisena. Linna katsoi myös, etteivät uudet korkeakoulut voisi olla itsenäisiä oikeushenkilöitä, vaan ne olisivat yliopiston osia. Jatkovalmistelussa on sen vuoksi erityisesti syytä selvittää tarkemmin Turun kauppa-korkeakoulun asema suhteessa toisiin uuden yliopiston korkeakouluihin. Nykyisessä suunnittelussa se näyttäisi saavan muista poikkeavan aseman.

Kirjasto- ja informaatiopalveluiden osuus konsortiosopimuksen jatkovalmistelussa on osoitettu konsortiohallinnon ja turkulaisten yliopistojen yhteisten tukipalveluiden kehittämishankkeelle, jonka toimintaa vuonna 2007 opetusministeriö on tukenut. Kehittämishankkeen puheenjohtajana on toiminut Turun kauppakorkeakoulun hallintojohtaja Tuula Lind ja koordinaattorina Turun yliopiston rehtorin assistentti Tiina Lehto. Erityisen merkittävää on ollut, että tukitoimintojen kehittämisessä on tavoitteeksi asetettu palveluiden saatavuuden ja toimivuuden järjestäminen soveltuvilta osin yhdessä Åbo Akademin ja ammattikorkeakoulujen kanssa, ei siis vain yliopistokonsortion piirissä. Kehittämishankkeen ”tarkoituksena on luoda verkostona toimiva paikallinen yhteistoimintamalli, joka varmistaa hallinto- ja tukipalvelujen tehokkaamman tuottamisen suomeksi ja ruotsiksi ja turvaa samalla palvelujen hyvän saatavuuden, laadun ja asiantuntemuksen korkean tason.”

Turun yliopiston ylioppilaskunnan edustajisto 26.9.2007 käsitteli kirjastopalvelujen kehittämistä kannanotossaan konsortiohankkeeseen. Ylioppilaskunta korosti kirjastojen välistä yhteistyötä ja päällekkäisten toimintojen karsimista. Ylioppilaskunta esitti Turun yliopiston ja Åbo Akademin kirjastojen vapaakappaletoimintojen yhdistämistä, tiedonhakutaitoja kehittävää kurssitarjontaa sekä tarvetta kehittää yliopistokirjastoille yhteinen kirjastotietokanta.

Yliopistokonsortion tukipalveluiden kehittämishanke jätti loppuraporttinsa 15.1.2008. Siinä ei esitetä vielä malleja yhteisten tukipalveluiden toteuttamiselle. Valmistelua on tarkoitus viedä eteenpäin rahoittamalla kehittämishankkeita, joiden tavoitteena on syventää yhteistyötä keskeisillä toiminta-alueilla. Yliopistokonsortion johtoryhmän 21.1.2008 esittämien hankkeiden joukossa ei ole suoranaisesti kirjasto- ja tietopalveluiden kehittämishankkeita. Eräät kehittämishankkeet nivoutuvat kuitenkin kirjasto- ja tietopalveluiden toimialueeseen, kuten ICT-yhteistyön ja tietopalveluiden kehittämishankkeet sekä alueellisen yhteistyön kehittämiseen tähtäävä Turku Innovation Platform. Koska yliopistokonsortion tukipalveluiden kehittämishanke ei esitä kirjasto- ja tietopalvelutoimintaa koskevia ehdotuksia, pidän erityisen tärkeänä edellisessä luvussa esittämäni työryhmän asettamista Turun alueen korkeakoulujen kirjasto- ja tietopalveluiden kehittämisstrategian laatimiseksi 31.12.2008 mennessä.

Turusta tieteen huippukeskittymä -selvityksessä korostetaan useissa kohdissa yhteistyön merkitystä kaikkien Turun alueen toimijoiden kesken. Selvityksessä todetaankin, että ”tärkeää on, että samalla kun nämä hankkeet ovat yhteisiä Turun kaupungin kanssa, niissä ovat usein mukana kaikki paikkakunnan yliopistot ja myös ammattikorkeakoulut.” Tähän näkemykseen on helppo yhtyä. Turku voi kehittyä tieteen huippukeskittymäksi vain, mikäli se kykenee täysimääräisesti hyödyntämään poikkeuksellisen tiiviillä alueella olevien korkeakoulujensa täyden potentiaalin ja saavuttamaan synergiaetuja, joita voimavarojen hyvin koordinoitu käyttö voi tuottaa.

2.3 Yhteinen kokoelmaluettelo ja palvelujärjestelmä

Kaikilla Turun korkeakoulukirjastoilla on omat sähköiset kokoelmatietokantansa: Turun yliopistolla Volter, Turun kauppakorkeakoululla Valpuri ja Åbo Akademilla Alma. Selvityksen kuuluvilla ammattikorkeakouluilla on myös omat sähköiset kokoelmaluettelonsa: Turun ammattikorkeakoululla Aura ja Yrkeshögskolan Sydvästillä Vesta. Kaikkien korkeakoulujen ja ammattikorkeakoulujen aineistot ovat silti myös muiden oppilaitosten opiskelijoiden ja henkilökunnan käytettävissä. Käyttö vaatii kuitenkin rekisteröitymisen kunkin kirjaston asiakkaaksi erikseen. Rekisteröityminen tapahtuu esimerkiksi opiskelijakortilla. Kullakin kirjastolla on tämän lisäksi käytössä erillinen kirjastokortti, jota käyttävät korkeakoulujen ulkopuoliset käyttäjät.

Sekä opiskelijat että tutkijat hyödyntävät työssään aktiivisesti muiden korkeakoulukirjastojen aineistoja. Turussa kolmen korkeakoulun sijoittuminen liki toisiaan tarjoaa tässä suhteessa merkittävän edun käyttäjille. Korkeakoulukirjastojen välillä on kuitenkin eroja lainaus- ja varauskäytännöissä. Kirjastoyksikköjen määrä on suuri ja niiden aukioloajat ja toimintakäytännöt vaihtelevat suuresti. Eri korkeakoulujen opiskelijoille yhtenäiset lainaus- ja varaussäännöt olisivat opiskelijoiden kannalta tärkeä edistysaskel parannettaessa aineistojen saatavuutta.

Korkeakoulujen yhteinen ja yhtenäisillä hakuperiaatteilla toimiva kokoelmatietokanta on Turun korkeakoulujen asiakkaiden yleisesti toivoma tavoite. Tämä käy selvästi ilmi selvitystyön aikana toteutetusta sähköisestä asiakaskyselystä, jossa 80,9 % kirjastopalvelujen opiskelijakäyttäjistä ja 79,6 % opettajista ja tutkijoista kannatti Turun korkeakoulukirjastojen yhteistä hakutietokantaa. Toiveena on, että kokoelmaluetteloon liittyisi myös palvelujärjestelmä, joka mahdollistaa painatteiden sähköisen varaamisen sekä lainaamisen ja palauttamisen automaattia käyttäen.

Aineistojen hakutietokantojen yhdistäminen on nähty korkeakoulukirjastoissa työlääksi toteuttaa. Kokoelmien luettelointikäytännöissä erityisesti kuvailutietojen osalta on suuria eroja, minkä vuoksi yhdistäminen edellyttäisi suurta työpanosta. Yhteisestä hakutietokannasta on keskusteltu kirjastonjohtajien kesken, mutta keskustelut eivät ole johtaneet käytännön toimenpiteisiin. Osittain tähän on syynä kansallisten ja kansainvälisten toimintakäytäntöjen nopea kehitys. Sen vuoksi on syytä harkita voimavarojen kohdentamista alueellisella tasolla, mikäli järjestelmien kehittämistä voidaan tehdä kansallisina tai kansainvälisinä yhteishankkeina.

Korkeakoulukirjastojen kokoelmien hakumahdollisuuksia tukee erityisesti Suomen yliopistokirjastojen Linda-yhteistietokanta. Kirjasto- ja informaatiopalveluiden tarjoajien näkökulmasta korkeakoulujen yhteinen, yhtenäisillä periaatteilla toimiva portaali on jo nykyisellään koettu varsin toimivaksi. Sillä voi tehdä yhteishakuja useista eri kirjastokannoista sekä sähköisiin että painettuihin kokoelmiin. Aineistojen varausmahdollisuuden lisääminen Lindan tarjoamiin palveluihin olisi merkittävä parannus.

Korkeakoulujen ja yleisten kirjastojen rekisteröityneet käyttäjät voivat hakea sähköisiä, lisensein suojattuja tietoaaineistoja hakukoneena toimivan Nelli-portaalin kautta. Osa aineistoista on kaikille avoimia. Portaalin käyttö koetaan kuitenkin edelleen monimutkaiseksi. Kirjastoille annettu mahdollisuus oman käyttöliittymänsä muokkaamiseen on myös koettu käyttöä hankaloittavaksi ja portaalin toiminnan yhtenäisyyttä rajoittavaksi.

Kansainvälinen kehitys edellyttää kirjastoilta entistä yhtenäisempää aineistohallintaa sekä yhtenäisiä toimintatapoja ja standardeja. Digitaalisten tietovarantojen yhteiskäyttöä on pyritty kehittämään sekä eurooppalaisissa hankkeissa että kansallisia hakupalveluita kehittämällä. Yhtenä esimerkkinä pyrkimyksestä yhteisen hakujärjestelmän luomiseen on Kirjastot.

fi:n tuottama Frank-monihakujärjestelmä. Se mahdollistaa tiedonhaun sekä yleisten kirjastojen että yliopistokirjastojen ja erikoiskirjastojen kokoelmätietokannoista. Vaikka Frank-monihakujärjestelmä on vielä kömpelö ja hakuominaisuuksiltaan rajoittunut, parantaa se osaltaan mahdollisuutta hakea painatteita yhden järjestelmän avulla. On selvää, että suunta kirjastoissa tulee kulkemaan kohti yhteisten hakujärjestelmien ja –käytäntöjen kehittämistä. Tavoitteeksi tulisi sen vuoksi asettaa, että Turun korkeakoulujen asiakkaat voivat mahdollisimman pian käyttää yhtenäisiä aineistojen hakupalveluita, jotka mahdollistavat aineistojen sähköisen lainaamisen.

2.4 Kirjasto- ja tietopalvelukeskuksiin perustuva palvelulogistiikka

Turun yliopistoilla ja selvitykseen kuuluvilla ammattikorkeakouluilla on yhteensä 64 kirjastoyksikköä, joista pääosa sijaitsee Turun keskustan alueella. Kirjastojen aukioloajat vaihtelevat suuresti, samoin mahdollisuudet käyttää ja lainata kirjoja. Osa aineistoista on mahdollista saada kotilainaan, osaa voi käyttää vain kirjastoyksikössä sen aukioloaikoina. Kirjojen rekisteröintikäytännöt vaihtelevat myös eri kirjastojen välillä. Lisäksi varsinkaan Turun yliopistossa kaikkia laitosten ja oppiaineiden kirjastoihin julkisin varoin hankittuja painatteita ei ole lainkaan rekisteröity kirjaston kokoelmätietokantaan. Joskus niistä saattaa olla tieto vain laitoksella pidettävässä rekisterissä, aina ei käytössä ole edes rekisteriä.

Asiakkaiden kannalta nykyinen käytäntö on epätarkoituksenmukainen ja kirjojen lainaaminen, käyttö ja palauttaminen on monimutkaista. Vaarana on, että heikko saatavuus vähentää painatteiden ja muiden tietoaineistojen tarkoituksenmukaista käyttöä etenkin opiskelussa, mutta myös tutkimuksessa ja opetuksessa. Yhtenä syynä käytäntöjen kirjavuuteen on se, että kirjastojen palveluresurssit on hajautettu liiaksi, kun kaikissa kirjastoyksiköissä pyritään tarjoamaan edes jonkinlaisia palveluita. Poikkeus on vain Turun kauppakorkeakoulun kirjasto, joka toimii yhtenä yksikkönä.

Ehdotan Turun yliopistojen kirjastopalvelujen keskittämistä kahdeksaan suurempaan yksikköön, joissa kokoelmat ovat paremmin asiakkaiden saatavilla ja joissa on myös riittävät asiakaspalvelut, yhtenäiset toimintakäytännöt ja tarkoituksenmukaiset tietopalveluympäristöt. Ehdotan, että nämä yksiköt olisivat 1) Yliopistonmäen kirjasto- ja tietopalvelukeskus, 2) Kasarmialueen kirjasto- ja tietopalvelukeskus, 3) Turun kauppakorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelukeskus, 4) Sirkkalan kirjasto- ja tietopalvelukeskus, 5) Åbo Akademin pääkirjasto, 6) Arkenin kirjasto- ja tietopalvelukeskus, 7) Axelian kirjasto- ja tietopalvelukeskus ja 8) ASAtalon kirjasto- ja tietopalvelukeskus. Lisäksi ehdotan Turun korkeakoulujen yhteisvaraston ja säilytyspalvelukeskuksen perustamista vapaakappaletoimintojen hoitamista, passiiviaineistojen säilyttämistä ja yhteisiä kokoelmapalveluita varten.

Ehdotan, että Turun yliopistokirjastot luovat kirjasto- ja tietopalvelukeskusten välille logistisen järjestelmän, joka mahdollistaa asiakkaalle aineiston lainaamisen ja palauttamisen itse valitsemaansa keskukseseen. Turun korkeakoulujen yhteisvarastosta, Kuopion Varastokirjastosta ja muista kirjastoista tilatut lainat tulee myös keskittää kirjasto- ja tietopalvelukeskuksiin. Lainaus tulisi perustua automatisoituihin käytäntöihin, ennen muuta mahdollisuuteen käyttää lainaus- ja palautusautomaattia. Erikseen tulee selvittää, onko myös ammattikorkeakoulujen kirjastojen liittäminen logistiseen järjestelmään tarkoituksenmukaista.

Selvitystyön asiakaskyselyssä Turun yliopistojen kirjastojen asiakkaista lähes 80 % katsoi, että Turun yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kirjastojen tulisi toimia kaikkien käyttäjien yhteisenä voimavarana. Mahdollisuutta noutaa kaikki lainattavat teokset samasta kirjastopisteestä kannatti 63,3 % opiskelijoista ja 58,1 % tutkijoista ja opettajista. Lukua voi pitää merkittävän korkeana, kun kokemusta tällaisesta palvelusta ei vielä ole yliopistokirjastojen piiristä. Siksi 13,1 % opiskelijoista ja 14,1 % tutkijoista ja opettajista ei osannutkaan ottaa kantaa tähän kysymykseen.

Kirjasto- ja tietopalvelupisteiden varaan rakennettu palvelulogistiikka edellyttää, että kirjastot kohdentavat osan voimavaroistaan logistiikkapalveluihin. Vastaavien logistiikkaratkaisujen järjestämisestä on hyvää kokemusta yleisistä kirjastoista, myös Turun kaupunginkirjastosta, missä palvelulogistiikka mahdollistaa lainaamisen ja palauttamisen sekä pääkirjastosta että useista sivukirjastoista.

Yleisistä kirjastoista saadun kokemuksen perusteella kirjasto- ja tietopalvelukeskusten varaan rakennettu palvelulogistiikka ei hyvin prosessoituna vaadi arvioitavaan hyötyyn nähdessä kohtuuttoman suuria voimavaroja. Tarvetta lainata painatteita ja aineistoja eri yksiköiden välillä vähentää myös kokoelmien ja palveluiden keskittäminen kirjasto- ja tietopalveluyksiköihin, joihin voidaan arvioida enimmänsä asiakaskäytön kohdistuvan. Tärkeää on se, että tehokas palvelu voi säästää merkittävästi asiakkailta aineistojen hankintaan kuluva-aikaa. Korkeakoulujen tuleekin tarkastella voimavarojen käyttöä kokonaisuutena, ei yksinomaan lähtien kirjastojen omien voimavarojen suuntaamisesta.

2.5 Vapaakappaletoimintojen yhdistäminen

Sekä Turun yliopiston kirjastolla että Åbo Akademin kirjastolla on vuodesta 1919 lähtien ollut oikeus saada painotuotteita vapaakappaleina säilytettäväksi ja tutkimuskäyttöön. Vuoden 1980 vapaakappalelain (420/1980) mukaan Helsingin yliopiston kirjasto luovutti kuutena kappaleena vastaanottamistaan painotuotteista yhden kappaleen sekä Turun yliopiston kirjastolle että Åbo Akademin kirjastolle. Sanomalehdistä kahtena kappaleena saadut vapaakappaleet luovutettiin siten, että Helsingin yliopiston kirjaston ohella Turun yliopiston kirjasto sai toisen kappaleen suomenkielisistä sanomalehdistä ja Åbo Akademin kirjasto toisen kappaleen, jos sanomalehti oli ruotsinkielinen. Turun kummassakin vapaakappalekirjastossa vapaakappaleaineistot on nykyisin järjestetty omiksi kokonaisuuksikseen. Turun yliopistolla vapaakappaleaineistot muodostavat Suomi-kokoelman, Åbo Akademilla ne ovat osa Fennica-osastoa.

Vapaakappaleaineiston hajautetun tallentamisen tarkoitus on varmistaa kansallisen kulttuuriperinnön säilyminen ja mahdollistaa aineistojen tasapuolinen saatavuus tutkimuskäyttöön eri puolilla maata. Muina tehtävinä on koota tiedot kotimaisesta julkaisutuotannosta kansallisbibliografian Fennica-tietokantaan.

Vapaakappaleaineistot ovat merkittävä ja laajasti käytetty osa Turun kummankin vapaakappalekirjaston kokoelmia. Niiden rekisteröinti hakutietokantoihin, asiakaspalvelutoiminta sekä säilyttäminen pysyvään säilytykseen soveltuviin tiloissa vaativat kuitenkin runsaasti henkilöstöä, tiloja ja rahallista panostusta. Vapaakappaleaineistona vastaanotettuja painotuotteita ja sanomalehtiä oli Turun yliopiston kirjastossa vuoden 2008 alussa noin 22 hkm. Tämän aineiston vuosikartunta on viime vuosina ollut noin 430 hm. Lisäksi kirjasto vastaanottaa pienpainatteita, joiden osalta vuosittainen lisätilan tarve on ollut noin 100 hm. Åbo Akademin kirjastossa vapaakappaleaineiston vuotuinen kartunta on ollut noin 300 hm.

Vuoden 2008 alusta astui voimaan laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttä-

misestä (1433/2007), joka korvaa vuoden 1980 vapaakappalelain. Uusi laki antaa edelleen sekä Turun yliopiston kirjastolle että Åbo Akademin kirjastolle oikeuden ottaa vastaan yhden kappaleen painotuotteita, lukuun ottamatta pienpainatteista ja sanomalehtiä. Turun yliopiston kirjastoon sijoitetaan Kansalliskirjaston ohella yksi kappale pienpainatteista, mutta sanomalehtiä säilytetään uuden lain nojalla vain yksi kappale Kansalliskirjastossa.

Aineistojen säilymisen varmistamiseksi Turun yliopistossa on lainaustoiminnassa pääsääntönä, että vapaakappaleaineistoa voi käyttää ainoastaan kirjaston tiloissa. Poikkeuksellisesti vuoden 1960 jälkeen julkaistua hyväkuntoista tietokirjallisuutta lainataan kuitenkin kotilainaksi neljän viikon laina-ajalla. Syynä tähän on se, että vuonna 1954 valmistunut pääkirjasto mitoitettiin aikanaan opiskelijamäärälle, joka oli alle 10 % yliopiston nykyisestä 18 000 opiskelijasta. Pääkirjastossa ei sen vuoksi ole nykyisellään riittävästi lukupaikkoja, jotta vapaakappaleaineistojen käyttäjät voisivat työskennellä kirjaston tiloissa. Kotilainojen lisäksi Turun yliopiston kirjasto voi tapauskohtaisesti antaa vapaakappaleaineistoja lyhyeksi ajaksi lainaan laitoksille.

Åbo Akademin kirjaston vapaakappaleina vastaanottamat ruotsinkieliset painotuotteet säilytetään pääasiassa arkistokappaleina ja niitä lainataan vain lukusalikäyttöön. Ruotsinkielisistä vapaakappaleaineistoista kirjasto ostaa vapaakappaleena saadun painotuotteen lisäksi kaksi kappaletta, joita voidaan luovuttaa asiakkaille kotilainaan. Suomenkielisiä vapaakappaleita kirjasto antaa myös kotilainaan. Sanoma- ja aikakauslehtiä, pienpainatteita ja pienikokoisia painatteita lainataan kielestä riippumatta vain lukusalissa käytettäväksi.

Turun yliopiston kirjaston ja Åbo Akademin kirjaston vapaakappaleaineistojen käyttöä ja lainausta koskevat käytännöt eivät Kansalliskirjastoa lukuun ottamatta oleellisesti poikkea muiden vapaakappalekirjastojen käytännöistä. Kansalliskirjasto lainaa kansalliskokoelmaan kuuluvia painotuotteita ainoastaan lukusalikäyttöön. Eduskunnan kirjasto ja Oulun yliopiston kirjasto taas antavat vapaakappaleaineistoja eräin rajoituksin myös kotilainaan.

Vuoden 2008 alussa voimaan tullut laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä vähentää merkittävästi Turun vapaakappalekirjastoihin tulevan aineiston kokonaismäärää. Toisaalta esimerkiksi pienpainatteiden vapaakappaleoikeuden antaminen vain Turun yliopiston kirjastolle edellyttää yhteistyön lisäämistä sen ja Åbo Akademin kirjaston välillä, jotta muuten vaikeasti hankittavien pienpainatteiden tasapuolinen ja tarkoituksenmukainen käyttö voidaan turvata. Molempien kirjastojen säilyminen vapaakappalekirjastoina mahdollistaa myös muun aineistojen yhteisen käytön, mikä tukee lain molempien tarkoituksien toteuttamista, eli kansallisesti tärkeän kulttuuriaineiston säilyttämistä ja aineistojen saattamista laajasti tutkimuksen käyttöön.

Uudistettu vapaakappalelaki (1433/2007) ja siihen liittyvä laki tekijänoikeuslain muuttamisesta (1436/2007) laajentavat vapaakappalekirjastojen mahdollisuutta tarjota asiakkaiden käyttöön sellaisia verkkoaineistoja, tallenteita ja audiovisuaalisia aineistoja, joiden säilyttämisestä lain mukaan vastuu on Kansalliskirjastolla ja Kansallisella audiovisuaalisella arkistolla. Aineistojen käyttö on rajoitettu vapaakappaleoikeuden saaneisiin kirjastoihin, mikä edellyttää, että niissä on käytettävissä aineistojen käyttöön soveltuvat laitteistot ja tilat. Yhteistyön toteuttaminen Turun vapaakappalekirjastojen välillä on tarkoituksenmukaista myös näiden aineistojen käsittelyssä ja niihin kohdistuvassa asiakaspalvelutoiminnassa.

Lain mukaan laitos, johon vapaakappaleaineisto luovutetaan, talletetaan tai sijoitetaan, vastaa kustannuksista, jotka aiheutuvat sen säilyttämisestä ja käyttämisestä. Käytännössä kirjastojen vapaakappaletoiminta rahoitetaan valtion talousarviosta opetusministeriön hallinnonalalta yliopistojen toimintamenoista. Kahden painotuotteen vapaakappaleina vastaanottavan kirjaston toimiessa samalla paikkakunnalla on tärkeää arvioida ne toimenpiteet, joilla voidaan tehostaa asiakaspalvelua ja vähentää aineistojen rekisteröinnistä, käytöstä ja

säilyttämisestä aiheutuvia päällekkäisiä kustannuksia.

Vapaakappaleoikeus on tärkeä Turun molemmille vapaakappalekirjastoille. Jotta toiminta olisi kustannustehokasta ja palvelisi samalla tarkoituksenmukaisesti kaikkia vapaakappaleaineistojen käyttäjiä, tulee kirjastojen yhdistää toimintansa vapaakappaleiden vastaanotossa, rekisteröinnissä kokoelmatietokantaan ja aineistojen säilyttämisessä sekä koordinoida nykyistä tehokkaammin toimintaansa niihin kohdistuvassa asiakaspalvelussa.

Ehdotan, että molempien kirjastojen vapaakappaletoiminnot keskitetään perustettavaksi ehdottamaani Turun korkeakoulukirjastojen yhteisvarastoon ja säilytyspalvelukeskukseen ja asiakaspalvelun käytännöistä sovitaan kirjastojen välillä.

2.6 Erityiskokoelmien yhteiskäyttö

Testamentteina ja lahjoituksina saadut kirjastot ja muut aineistot ovat turkulaisten yliopistojen alkuajoista lähtien tuoneet tärkeän lisän kokoelmiin. Keskeisiä Åbo Akademin kirjastoon kuuluvia lahjoituskokoelmia ovat esimerkiksi Gadolin-suvun kokoelma (Gadolinska biblioteket), johon kuuluu Suomen tieteen historian tutkimuksen kannalta erittäin merkittävää kirjallisuutta 1500-luvulta 1700-luvulle, professori Gustaf Gabriel Hällströmin (1775–1844) luonnontieteellistä kirjallisuutta sisältävä yksityiskokoelma, Schauman-suvun yli 5 600 teosta sisältävä lahjoituskokoelma (Schaumanska samlingen) sekä yli 2 000 volyymin suuruinen rariteetikokoelma. Lisäksi on mainittava Vaasan Tritonia-kirjastossa oleva Åbo Akademille kuuluva Vaasan lyseon kirjasto, joka on Suomen suurin yhtenäisenä säilynyt vanhempi koulukirjasto. Åbo Akademiassa on myös tutkimuksellisesti huomattava, yli 2 000 hm laajuinen käsikirjoituskokoelma.

Turun yliopiston kirjastossa lahjoitus- ja erityiskokoelmien määrä on huomattavasti pienempi kuin Åbo Akademin kirjastossa. Vapaakappaleoikeuden perusteella syntyneeseen Suomi-kokoelmaan on liitetty joitakin erityiskokoelmia, mutta niiden sisältämien aineistojen suhteellinen osuus Suomi-kokoelmasta on varsin vähäinen. Kirjojen lisäksi Suomi-kokoelmaan kuuluu myös joitakin yksityisarkistoja, kuten yliopiston professorina ja rehtorina toimineen runoilija V. A. Koskenniemen arkisto sekä Turun Sanomien perustajan Antti Mikkolan (1869-1918) arkisto.

Turun kaupparkeakoulun kirjastossa ei ole merkittäviä lahjoitus- tai muita erityiskokoelmia. Sen sijaan Turun kaupunginkirjaston kokoelmiin kuuluu tutkimuksen kannalta tärkeitä erityiskokoelmia, joiden tieteellinen käyttö on jäänyt vähäiseksi. Vuonna 1863 perustettu kaupunginkirjaston edeltäjä, Turun kansankirjasto, sai merkittäviä kirjalahjoituksia yksityishenkilöiltä, kuten arkkipiispa Torsten Thure Renvallilta (1817-1898) ja kauppaneuvos Fredrik von Rettigiltä (1843-1914). Kokoelmissa on kirjallisuutta Mikael Agricolan teoksista ja 1500-luvun painatteista Turun akatemian opettajien ja opiskelijoiden omistamiin teoksiin. Huomattavimpiin myöhempiin lahjoituksiin lukeutuu lehtori Gustaf Cygnaeuksen (1851-1907) omistama poikkeuksellisen arvokas näytelmäkirjallisuuden Svensk dramatik -kokoelma. Vuonna 1909 lahjoituksena saatu Turun soitannollisen seuran (Musikaliska sällskapet i Åbo) kokoelma on maamme musiikkihistorian kannalta keskeinen.

Yliopistojen kirjastot voisivat hyödyntää paremmin kansallisesti erityisen arvokkaita erityiskokoelmiaan ja pyrkiä yhdessä Turun kaupunginkirjaston kanssa tehostamaan näiden ja muiden tutkimuksessa vähälle huomiolle jääneiden kokoelmien tunnettuutta ja käyttöä. Vastaavalla tavalla yksityisarkistokokoelmien ja erityisaineistojen osalta on syytä tehdä enemmän yhteistyötä Turun maakunta-arkiston ja Turun maakuntamuseon kanssa. Hyviä

keinoja aineistojen tunnetuksi tekemiseksi ovat yhteiset sähköiset aineistoesittelyt, yhteisjulkaisut sekä etenkin historiatieteiden opiskelijoille ja tutkijoille kohdistettava koulutus- ja seminaaritoiminta.

Ulkopuolisen rahoituksen merkitys on ollut erityisen suuri Åbo Akademin kirjastolle. Poikkeuksellisen tärkeä ulkopuolisen rahoituksen lähde on ollut Brandersin suvun lahjoitusrahasto. Rahaston pääomalla on vuosittain voitu hankkia tutkimus- ja kurssikirjallisuutta sekä verkkojulkaisuja ja verkkoaineistoja noin 1,2 miljoonan euron arvosta (2005). Hankintamääräraha on sisällytetty Åbo Akademin kirjaston talousarvioon. Lisävoimavarojen merkitystä koko Turun alueelle on korostanut se, että hankintaehdotuksia ovat voineet tehdä myös muut kuin Åbo Akademin opettajat, tutkijat ja opiskelijat. Åbo Akademin kirjasto on kuitenkin huolissaan siitä, että lisääntynyt oma rahoitus voi johtaa kirjaston hankintojen kannalta välttämättömän julkisen rahoituksen suhteelliseen vähenemiseen.

Lisärahoitusta on saatu myös lahjoituksina saatujen kirjojen ylimääräisten kappaleiden myynnistä. Åbo Akademin kirjasto vastaanottaa vuosittain varsin suuria määriä yksityisten tekemiä kirjalahjoituksia. Niitä käsittelee kirjaston kaksoiskappaleosasto (Duplettavdelningen vid Åbo Akademis bibliotek). Ne teokset, joita ei tarvita kirjaston kokoelmissa, myydään yleisölle osaston myymälän ja verkkopalvelun välityksellä. Myynnistä saadut varat käytetään kirjahankintoihin. Vuodesta 1981 lähtien nykyisessä muodossa toimineen kaksoiskappalemyynnin vaikutus kirjaston rahoitukseen on ollut merkittävä. Turun yliopiston kirjastoon, kauppakorkeakoulun kirjastoon ja ammattikorkeakoulujen kirjastoihin verrattuna Åbo Akademi on kyennyt erityisen tehokkaasti hankkimaan toimintaansa ulkopuolista rahoitusta. Syynä rahoituksen ja lahjoitusten hankinnan poikkeuksellisen hyvään onnistumiseen ovat sekä suomenruotsalaisen väestön kulttuuritahto ja siihen liittyvä halu tukea nimenomaan Åbo Akademin toimintaa että Åbo Akademin kirjaston vuosikymmenten aikana tekemä pitkäjänteinen työ lisävoimavarojen hankkimiseksi.

Lahjoituksina saadut kokoelmat ja ulkopuolinen rahoitus ovat lisänneet merkittävästi Turun yliopistojen kirjastojen palvelukykyä kartuttamalla eri tutkimusalojen kirjastoja ja muita tutkimuksen lähde- ja tietoaineistoja. Testamentteihin ja lahjoituksiin sisältyy kuitenkin toisinaan ehtoja, jotka saattavat rajoittaa aineistojen käyttöä tai tarkoituksenmukaista sijoittamista. Lisäksi aiempien vuosikymmenten perintönä etenkin tiedekunnissa sekä laitoksilla ja oppiaineilla on lahjoitusaineistoja, joita ei ole luetteloitu yleiseen kirjastotietokantaan ja joiden alkuperästä tai omistajasta ei aina ole varmaa tietoa.

Erityiskokoelmien hallinta edellyttää asiantuntemusta vanhemmasta koti- ja ulkomaisesta kirjallisuudesta, asiakirjoista ja muista erityisaineistoista. Tutkimuksellisesti tarkoituksenmukaista on laajentaa yhteistyötä kansallisesti merkittävien erityiskokoelmien ja arvokkaiden aineistojen hallinnassa. Huomiota tulee kiinnittää nykyistä enemmän myös kokoelmien konservointiin sekä niihin kuuluvien aineistojen käytettävyyden lisäämiseen ja säilyvyyden turvaamiseen digitoimalla niitä asiakaskäyttöön.

Ehdotan, että erityiskokoelmien hallinta keskitetään Turun korkeakoulujen yhteisvarastoon ja säilytyspalvelukeskukseen, minne tulee rakentaa pysyvään säilytykseen sopivat turvalliset tilat. Konservoinnin ja digitoinnin keskittäminen samaan yksikköön tukisi merkittävästi toimintaa.

3 Turun korkeakoulujen kirjasto- ja tietopalvelutoiminnan kehittäminen

3.1 Voimavarojen tarkoituksenmukainen kohdentaminen

Turun yliopistojen kirjastojen tilanne muistuttaa Helsingin yliopiston kirjastolaitosta 1990-luvun alussa. Silloin Helsingin yliopiston kirjastolaitokseen kuului kaikkiaan 160 kirjastoyksikköä. Määrätietoisesta kehittämisestä ansiosta yliopisto vähensi kirjastoyksiköiden määrää vuoteen 1999 mennessä siten, että siihen kuului pääkirjaston lisäksi kaksi kampuskirjastoa ja 70 kirjastoyksikköä. Kolmannen kampuskirjaston perustamisen jälkeen kirjastoyksiköiden määrä vähennettiin 40 kirjastoyksikköön vuonna 2001. Lokakuun 17. päivänä 2007 Helsingin yliopiston konsistori teki päätöksen, jonka nojalla vuoden 2010 alkuun mennessä toteutetaan uudistus, jonka jälkeen Helsingin yliopiston kirjastot muodostuvat neljästä tiedekuntien alaisesta kampuskirjastosta ja yliopiston hallintovirastoon kuuluvasta kirjastopalveluosastosta. Uudessa kirjastokokonaisuudessa työskentelee tuolloin 250 henkeä. Yliopistolain muutoksella (586/2006) määrättiin erikseen Kansalliskirjaston tehtävistä.

Helsingin yliopiston kirjastolaitoksen yksiköiden lukumäärän vähentämisen tarkoituksena on ollut hallita kirjastokulujen suhteellista nousua yhdistämällä kirjastoja kampuksittain sekä kehittämällä yliopistojen yhteistä elektronista kirjastoa ja keskitettyjä palveluita. Toteuttamistapa on perustunut toteutettuihin arviointeihin, johtavista kansainvälisistä tiede- ja yliopistokirjastoista saatuihin esimerkkeihin sekä tiedeyhteisön näkemykseen tulevien tietopalveluiden tarpeesta ja luonteesta.

Pyrkimys parantaa tietopalveluita ja vähentää päällekkäisistä toiminnoista aiheutuvia kustannuksia on johtanut vastaavaan kehittämistyöhön myös eräissä muissa Suomen yliopistokirjastoissa. Tampereen yliopiston uuden pääkirjastorakennuksen valmistuttua vuonna 2006 yliopistolla on Tampereella yhteensä kolme kirjastoyksikköä sekä lisäksi humanistis-kasvatustieteellinen kirjastoyksikkö Hämeenlinnassa. Vaasassa toimiva tiedekirjasto ja oppimiskeskus Tritonia on Vaasan yliopiston sekä Svenska Handelshögskolanin (Helsinki) ja Åbo Akademin yhteinen tiedekirjasto ja oppimiskeskus. Syksyllä 2006 käynnistyi hanke, jonka tavoitteena on tehdä Tritoniasta kaikkien Vaasassa toimivien korkeakoulujen yhteinen kirjasto-, tiedonhallinta- ja oppimispalvelukeskus. Suunnitelman toteutuessa Vaasan ammattikorkeakoulun kirjasto ja Svenska yrkeshögskolanin kirjasto liitetään Tritoniaan.

Yliopistokirjastojen yksiköiden määrän vähentämisen on nähty palvelevan asiakaskuntaa aikaisempaa paremmin. Keskeisiä perusteita toteutetuille keskittämISRatkaisuille ovat olleet pidemmät aukioloajat, monipuolisemmat ja kohdennetummat tietopalvelut sekä korkea-

tasoiset tiedonhankintaympäristöt. Erittäin tärkeää on ollut, että kehittämispäätökset on voitu valmistella ja toteuttaa tiedekuntien ja laitosten edustajien ja kirjastoasiantuntijoiden yhteistyönä. Kirjastoilta uudistustyö on edellyttänyt voimavarojen keskittämistä sekä osittain henkilöstön suuntaamista ja kouluttamista uudennaisiin tehtäviin.

Turun yliopiston strategiassa 2006–2012 kirjasto- ja informaatiopalveluista todetaan, että ”yliopiston menestys perustehtäviensä suorittamisessa edellyttää toimivia tutkimuksen ja opetuksen tukipalveluja. Asiantuntijaorganisaationa yliopistolle erityisen tärkeitä ovat informaatiopalvelut, joiden riittävästä tasosta yliopisto huolehtii.” Kirjasto- ja informaatiopalveluita on pyritty kehittämään yliopiston sisäisissä työryhmissä liki koko 2000-luvun. Tällä hetkellä suunnittelusta vastaa yliopiston rehtorin 12.11.2006 asettama työryhmä, jonka puheenjohtajana toimii vararehtori Harri Andersson. Työryhmän oli määrä antaa raporttinsa rehtorille 31.12.2007.

Yrityksistä huolimatta Turun yliopisto ei ole onnistunut uudistamaan kirjasto- ja informaatiopalveluitaan siten, että ne vastaisivat strategiassa niille asetettuja tavoitteita. Rakentavan keskusteluyhteyden luominen kirjaston johdon, kirjasto- ja informaatiopalvelujen käyttäjien ja eri kirjastoyksiköissä työskentelevien kirjastoalan ammattilaisten välille on osoittautunut vaikeaksi. Tämä on johtanut siihen, ettei yhteisesti hyväksyttyä suuntaa kirjasto- ja informaatiopalveluiden kehittämiseksi ole saavutettu, vaan kukin taho on pyrkinyt säilyttämään sen aseman, joka sille vuosikymmenten aikana on muodostunut.

Hajanainen kirjastorakenne on perua Turun yliopistolla 1940-luvulta 1970-luvulle vallinneesta kirjastopalveluiden rakennemallista, jonka ydinajatuksena olivat vahvat tiedekuntakirjastot. Tiedekuntien toiminnan laajentuessa uusiin kiinteistöihin varattiin niihinkin yleensä tilat kirjastotoimintaa varten. Siten kirjastorakenne muuttui vuosien kuluessa yhä hajautuneemmaksi. Yliopiston pääkirjastolla ei puolestaan ole ollut mahdollisuutta tarjota riittäviä kirjasto- ja informaatiopalveluita asiakkailleen. Pääkirjaston tilat ovat yliopiston opiskelija- ja henkilöstömäärän voimakkaasti lisääntyessä jääneet auttamatta pieniksi eikä se ole sen vuoksi kyennyt tyydyttämään kasvavaa palvelutarvetta. Tilanpuute on johtanut pääkirjastossa epätarkoituksenmukaisiin toimintakäytäntöihin, kuten avokokoelmien niukuuteen ja vapaakappaleaineistojen laajaan lainaamiseen, kun kirjaston tiloissa ei ole kyetty osoittamaan niiden käyttäjille tarpeeksi lukupaikkoja.

Viime vuosina sekä Turun yliopistossa että Åbo Akademiassa on ollut päämääränä vähentää pienten kirjastoyksiköiden määrää ja keskittää palveluja laaja-alaisempiin, monitieteisiin kirjastopalvelukokonaisuuksiin. Åbo Akademin kirjastoyksiköiden määrä onkin vuosina 2002–2006 laskenut 45:stä 27:ään. Turun yliopistossakin kehitys on ollut samansuuntaista. Vuonna 2002 yliopiston kirjaston alaisia, eri tiedekuntien tai oppiaineiden kirjastoyksiköitä oli pääkirjasto mukaan lukien 23. Vuonna 2006 vastaava luku oli 18. Turun Kauppakorkeakoulussa päädyttiin 2000-luvun taitteessa toimintoja ja palveluja kehittämällä yhteen, kaikki korkeakoulun tutkimusalat kattavaan pääkirjastoon.

Kirjastopalvelukokonaisuuden kehittämistä on vaikeuttanut se, että etenkin Turun yliopistossa kirjastolaitoksen rinnalle on syntynyt vahvoja laitosten ja oppiaineiden omia kirjastoja. Tällaisten kirjastojen ja kirjakokoelmien määrä on erittäin suuri. On arvioitu, että niitä on kaikkiaan noin 80. Arvion mukaan niiden kokoelmissa on painettuja tietoaineistoja yhteensä noin 3,8 hyllykilometriä. Kirjoja hankitaan laitosten ja oppiaineiden määrärahoilla. Joitakin kokoelmia on luettelointi yliopiston kirjaston yhteiseen kokoelmaluetteloon. Osa laitoksista ja oppiaineista luetteloi kuitenkin aineistonsa itse. Toisinaan käsikirjastotyyppisistä kokoelmista ei ole laadittu lainkaan luetteloa. Näiden kirjakokoelmien käyttö on yleensä rajoitettua. Aina niissä ei ole edes selkeitä käytösääntöjä. Kirjastoammatillinen osaaminen niiden hoidossa on vähäistä.

Turun yliopiston kirjasto- ja informaatiopalveluiden nykyinen toimintarakenne ei perustu kirjastopalvelujen kokonaisvaltaiseen ja tarkoituksenmukaiseen suunnitteluun. Turussa ei ole hyödynnetty muiden yliopistokirjastojen uudistamisesta Suomessa ja ulkomailla saatuja runsaita kokemuksia. Tiedonhallinnan käytännöissä kansainvälisesti tapahtunutta muutosta, ennen muuta sähköisten aineistojen voimakkaasti lisääntyntä käyttöä, ei liioin ole otettu riittävästi huomioon. Näistä syistä johtuen kirjastopalveluiden ja tiedonhallinnan rakenteiden ja käytäntöjen kehittämien on jäänyt puutteelliseksi.

Merkittävin ongelma tarkoituksenmukaisten kirjastopalveluiden suunnittelussa on Turun yliopiston kirjaston sekä laitos-, oppiaine- ja seminaarikirjastojen ylläpidosta vastaavan tiedeyhteisön välille syntynyt keinotekoinen kilpailuasetelma. Yliopiston kirjasto- ja tietopalvelut on nähtävä keskeiseksi osaksi yliopiston tutkimuksen ja opetuksen infrastruktuuria. Sen palvelutoiminnan tulee ensisijaisesti lähteä eri asiakasryhmien kirjasto- ja tietopalvelutarpeesta ja toimintakäytännöistä. Keskeisten käyttäjäryhmien puolestaan tulee aktiivisesti tukea kirjasto- ja tietopalvelujen kokonaisvaltaista kehittämistä siten, että kirjastojen aineistot palvelevat mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti koko käyttäjäyhteisöä. Tärkeää on, että julkisella rahoituksella hankittujen aineistojen saatavuus ja käytettävyys on mahdollisimman hyvä ja eri käyttäjäryhmien tarpeet on otettu huomioon.

Turun alueen korkeakoulujen erityisenä haasteena on suunnata yhteisin toimenpitein kirjasto- ja tietopalveluihin käytettävissä olevat voimavaransa siten, että niiden yhteiskäyttö palvelee niiden yhteenlaskettua asiakaskuntaa. Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun välisen konsortiosopimuksen toimeenpano edellyttää yhteisistä tukipalveluista sopimista.

Voimavarojen tarkoituksenmukaiseksi kohdentamiseksi ehdotan, että Turun yliopisto keskittää kirjastotoimintansa kolmeen kirjasto- ja tietopalvelukeskukseen, jotka sijaitsevat Yliopistonmäellä, Kasarmialueella ja Sirkkalassa. Yliopiston kirjaston nykyisten toimipisteiden kokoelmat, henkilöstön ja muut voimavarat esitän keskitettäväksi näihin toimipisteisiin selvitystyöni pääluvussa 4. tarkemmin esittämälläni tavalla.

Ehdotan myös, että Åbo Akademi painottaa kirjastotoimintansa neljään toimipisteeseen, jotka ovat pääkirjaston lisäksi Arkenin, ASA-talon ja Axelian kiinteistöt.

Turun kauppakorkeakoulun kirjaston toimintaa nykyisessä toimipisteessä esitän jatkettavaksi toimialtaan laajennettuna. Laitos-, oppiaine- ja seminaarikirjastojen asemaa käsittelen tarkemmin 3. pääluvun toisissa alaluvuissa. Uudistusten toteuttaminen edellyttää suunnittelutyön johtovastuun selkeää määrittelyä sekä määrätietoista päätöksentekoa sekä kussakin yliopistossa erikseen että sovittaessa yliopistojen keskinäisestä yhteistyöstä.

3.2 Asiakkaiden muuttuvat käyttötottumukset ja palvelutarpeet

Yliopistojen kirjasto- ja tietopalveluiden tehtävä on tukea opettajien, tutkijoiden, opiskelijoiden, yliopiston muun henkilökunnan sekä aineistojen ulkopuolisten käyttäjien tiedonhankintaa mahdollisimman tarkoituksenmukaisella ja kustannustehokkaalla tavalla. Palvelutoiminnassa tulee erityisesti ottaa huomioon aineistojen saatavuus ja käytettävyys sekä eri käyttäjäryhmien toisistaan usein poikkeavat toimintakäytännöt ja palvelutarpeet. Aina näiden tarpeiden yhdistäminen ei ole helppoa.

Turun korkeakoulujen kirjasto- ja tietopalveluselvityksessä toteutettiin asiakaskysely, johon vastasi yli 900 Turun yliopiston, Turun kauppakorkeakoulun, Åbo Akademin, Tu-

run ammattikorkeakoulun ja Yrkeshögskolan Sydvästin opiskelijaa, tutkijaa, opettajaa sekä kirjasto- ja hallintohenkilökunnan jäsentä. Vastaajista 55,4 % edusti opiskelijoita, 29,8 % tutkijoita ja opettajia, 7,3 % kirjastohenkilökuntaa ja 7,5 % hallintohenkilökuntaa. Turun yliopiston osuus vastaajista oli 28,7 %, Åbo Akademin 39,7 %, Turun kauppakorkeakoulun 7,0 %, Turun ammattikorkeakoulun 16,4 % ja Yrkeshögskolan Sydvästin 12,8 %. Vastausmäärien osalta asiakaskysely oli edustava sekä vastaajaryhmien että oppilaitosten osalta. Kysely toteutettiin sekä suomeksi että ruotsiksi. Ruotsinkielisten vastaajien suhteellinen osuus oli suomenkielisiä vastaajia selvästi suurempi, mutta kielijakauma ei muuten näkynyt merkittävällä tavalla vastauksissa. Asiakaskyselyn keskeiset tulokset on esitetty liitteessä 6.

Opiskelijoiden vastauksissa melko tärkeänä tai erittäin tärkeänä pidettiin etenkin kirjastojen lukupaikkojen runsasta määrää (80,1 %), sähköiseen työskentelyyn tarkoitettuja työasemia (85,9 %), pitkiä aukioloaikoja (89,6 %), aineistojen hyviä kopiointimahdollisuuksia (86,9 %), kokoelmien sijaintia oppiaineen laitostilojen yhteydessä (75,5 %), mahdollisuutta varata kaikkien oppilaitosten aineistoja samasta tietokannasta (80,9 %), kaikkien oppilaitosten yhtenäisiä käyttö-, varaus- ja lainauskäytäntöjä (77,5 %), aineistojen saantia kotilainaan (97 %), laitosten kokoelmissa olevien aineistojen löytymistä kirjaston hakutietokannasta (86,1 %), yleisimmin tarvittujen aineistojen jatkuvaa saatavuutta (87,8 %), mahdollisuutta saada aineistoja kaukolainaan (76,9 %), kirjastohenkilökunnalta saatavaa apua tiedon löytämisessä ja aineistojen käytössä (91,6 %) sekä kirjastojen toimintaa Turun korkeakoulujen tutkimuksen ja opetuksen yhteisenä resurssina (74,1 %).

Tutkijat ja opettajat pitivät tärkeänä tai erittäin tärkeänä etenkin kirjastojen pitkiä aukioloaikoja (81,1 %), aineistojen hyviä kopiointimahdollisuuksia (83,7 %), kokoelmien sijaintia oppiaineen laitostilojen yhteydessä (85,6 %), mahdollisuutta varata kaikkien oppilaitosten aineistoja samasta tietokannasta (79,6 %), aineistojen saantia kotilainaan (89,3 %), laitosten kokoelmissa olevien aineistojen löytymistä kirjaston hakutietokannasta (90,4 %), yleisimmin tarvittujen aineistojen jatkuvaa saatavuutta (93,7 %), mahdollisuutta saada aineistoja kaukolainaan (91,5 %), mahdollisuutta tehdä ehdotuksia tarvittujen aineistojen hankkimiseksi (93,7 %), aineistojen saamista sähköisesti tietokoneelle (77,8 %), kirjastohenkilökunnalta saatavaa apua tiedon löytämisessä ja aineistojen käytössä (87,0 %), tarkoituksenmukaista tiedonhankintataitojen opetusta opintojen eri vaiheissa (81,1 %) ja kirjastohenkilökunnan eri tieteen- ja opetusalojen erityisaineistojen hallintaa (76,7 %). Merkillepantavaa oli se, että tutkimuksen tiedonhallintaa koskeissa kysymyksissä tutkijoilla ei näyttänyt olevan kovin selvää käsitystä sen paremmin tavoitteista kuin tarpeistakaan. Kirjastojen ja tietopalveluiden toiminta Turun korkeakoulujen tutkimuksen ja opetuksen yhteisenä resurssina sai varsin vahvan (69,6 %) tuen, vaikka monilla tutkijoille ja opettajilla ei ollutkaan asiaan selvää kantaa (17,0 %).

Tutkijat ja opettajat työskentelevät ensisijaisesti laitosympäristössä ja edellyttävät, että heidän tarvitsemansa tietoaineistot ovat käytettävissä siellä. Myös opiskelijoiden työskentely on painottunut huomattavan voimakkaasti laitoksille kaikissa Turun yliopistoissa, vaikka kirjastoissa työskentely onkin selvästi yleisempää kuin tutkijoilla ja opettajilla. Tässä suhteessa käytännöt poikkeavat Suomen muista yliopistoista. Suurimpana syynä opiskelijoiden käyttötottumuksiin on se, että Turun yliopistojen kirjastoyksiköt ovat pieniä ja niiden vaihtelevat aukioloajat ja toimintakäytännöt koetaan hankaliksi. Avokokoelmien osuus etenkin Turun yliopiston pääkirjastossa on vähäinen eikä lukupaikkoja ole riittävästi. Tämä johtuu siitä, ettei kirjaston tilatarvetta ja yliopiston kirjastotoimen kokonaisuutta ole riittävässä määrin otettu huomioon yliopiston toiminnan voimakkaasti laajentuessa. Kirjastotoimen hajanainen rakenne on johtanut muista yliopistoista poikkeaviin käytäntöihin, joiden suosio johtuu ilmeisesti pitkälti siitä, ettei vaihtoehtoisista toimintatavoista ole ollut tarjolla kokemusta.

Sähköisten kurssi- ja tutkimusaineistojen käytön lisääntyminen näkyy selvästi yliopisto-kirjastoissa ja niiden palveluissa. Painettujen aineistojen kokoelmat eivät monilla matemaattis-luonnontieteellisillä, biotieteiden ja lääketieteen aloilla enää kasva juuri lainkaan, vaan lähes kaikki uusi tutkimusaineisto hankintaan sähköisenä. Toisilla aloilla, etenkin humanistisissa tieteissä, painettujen aineistojen osuus käytettävästä aineistosta on edelleen suuri, joskin myös näillä aloilla tarjolla on yhä enemmän laadukasta aineistoa sähköisessä muodossa. Opiskelijoiden tentti- ja kurssikirjallisuudessa painettujen aineistojen osuus on edelleen suuri kaikilla tieteenaloilla.

Kirjastojen tietopalveluympäristöt ovat muuttuneet voimakkaasti 2000-luvulla kaikkialla Euroopassa. Uusien medioiden ansiosta on mahdollista käydä käyttäjä laajoja tietomassoja, käydä videoneuvotteluja, antaa verkko-opetusta ja kommunikoida eri puolilla maailmaa olevien tutkijakollegoiden kanssa. Saatavuuden sijaan tiedonhankinnan haasteeksi onkin noussut se, miten saada uusista medioista ja tiedonhallinnan apuvälineistä mahdollisimman suuri hyöty. Tiedontarjonnan lisääntyessä entistä tärkeämpää on myös oppia erottamaan luotettava tieto epätieteellisestä tietomassasta.

Tietoaineistojen siirtyminen yhä enemmän sähköisillä laitteistoilla hallittavaksi muuttaa kirjastojen perinteistä toimintakonseptia. Perinteisten hyllytilojen ja kirjavarastojen rinnalle tarvitaan yhä enemmän sähköiseen tiedonkäsittelyyn tarvittavia päätteitä, e-lukupaikkoja, ryhmätyötiloja, ja sähköiseen yhteydenpitoon soveltuvia neuvottelutiloja. Kirjasto on muotoutumassa keskeiseksi osaksi tarjonnaltaan yhä monipuolisempia tietointensiivisiä tutkimusympäristöjä.

Kirjastotilojen lisäksi myös kirjastojen palvelut muuttuvat. Lainaus-, varaus- ja palautustoiminnot hoituvat jo paljolti automaattien kautta tai verkkopalveluina. Kirjastoissa perinteisten kirjastopalveluiden osuus vähenee ja henkilökunnan on kyettävä tukemaan asiakkaiden sähköisiin aineistoihin kohdistuvia, yhä erikoistuneemmiksi muuttuvia tietotarpeita. Asiakasryhmille annettava koulutus edellyttää informaatioalan osaamisen ohella yhä vanhempiä tieteenalakohtaista tietämystä.

Muuttuvien palvelutarpeiden tyydyttäminen edellyttää kirjasto- ja informaatiopalveluiden hahmottamista entistä kiinteämmin osaksi yliopistojen opetus- ja tutkimustehtävän toteuttamista. Turun yliopistossakin on sen vuoksi ensisijaisen tärkeää kiinnittää huomiota kirjastotoiminnan voimavarojen kohdentamiseen siten, että ne tukevat tutkimuksen kehittyviä tiedonhallintatarpeita. Samalla kirjastorakennetta on määrätietoisesti kehitettävä siten, etteivät tietoaineistohankintoihin tarvittavat voimavarat hupene toiminnallisesti ja taloudellisesti epätarkoituksenmukaisten toimintojen ylläpitämiseen. Kun voimavarojen ei voida odottaa merkittävästi lisääntyvän, edellyttää rakenteiden ja toimintatapojen uudistaminen valintojen tekemistä.

Etenkin Turun yliopistossa kirjasto- ja tietopalvelujen kehittämisestä vallitsee varsin vahva erimielisyys yliopistokirjaston johdon ja eri asiakaskuntien edustajien välillä. Tämä haittaa selvästi kirjasto- ja tietopalveluiden tarkoituksenmukaista kehittämistä. Pyrkimystä kirjasto- ja tietopalveluiden nykyistä selvästi voimakkaampaan keskittämiseen voidaan kuitenkin pitää perusteltuna tarkasteltaessa muista yliopistoista Suomessa ja kansainvälisesti saatuja kokemuksia. Muutoksen tarpeellisuutta puoltaa myös palvelutarpeiden muutos, ennen muuta sähköisten tietoaineistojen käytön voimakas lisääntyminen.

Kirjastojen aineistojen hankinnasta aiheutuvat kustannukset ovat kaikkialla nousseet selvästi kirjastomäärärahojen vuotuista kehitystä nopeammin. Tutkimuksen, opetuksen ja opiskelun tietotarpeita ei sen vuoksi kyetä tyydyttämään nykytasolla ilman kirjasto- ja tietopalvelutoiminnan voimavarojen merkittävää lisäämistä tai kohdentamista oleellisesti uudella tavalla. Välttämättömien toimenpiteiden suunnittelua kirjasto- ja informaatiopalveluiden

johdon ja yliopiston opettaja- ja tutkijakunnan kesken vaikeuttaa tutkija- ja opettajakunnan monilla aloilla huomattavan puutteelliseksi osoittautunut kokonaiskuva tiedonhallintakäytäntöjen kansainvälisestä kehityksestä ja muissa yliopistoissa toteutettujen uudistusten perusteluista.

Erimielisyyksiä on aiheuttanut ennen muuta kysymys tiedekuntien, laitosten ja oppiaineiden omien kirjastojen asemasta. Näiden kirjastojen kartuttamiseen käytetyn rahoituksen määrissä on suuria eroja. Vuosittain tietoaineistohankintoihin käytetty summa vaihtelee muutamasta sadasta eurosta jopa kymmeniin tuhansiin euroihin. Turun yliopistossa ongelmaksi on muodostunut yliopiston oman kirjastolaitoksen sekä tiedekuntien, laitosten ja oppiaineiden kilpailu voimavaroista. Heikko koordinaatio on johtanut päällekkäisiin toimintoihin ja voimavarojen epätarkoituksenmukaisen käyttöön.

Painatteiden ja tietoaineistojen käyttö ja säilyttäminen laitoksilla, oppiaineiden tiloissa ja tutkijoiden omissa työhuoneissa ei ole poikkeuksellista. Toiminnan tulee kuitenkin olla kontrolloitua. Tärkeää on, että kirjallisuuden ja muiden aineistojen hankinta on koordinoitua. Kirjallisuutta voidaan hyvin hankkia tutkijoiden, opettajien ja tutkimushankkeiden tarpeisiin ja sijoittaa ne laitoksille ja muihin tarkoitusta vastaaviin tiloihin. Aineistojen käyttöä voidaan myös rajoittaa siten, että varmistetaan tarvittavien teosten ja aineistojen jatkuva saatavuus tutkimuksessa ja opetuksessa. Tärkeää on, että kaikki yliopiston hankkimat ja lahjoituksina vastaanottamat tietoaineistot löytyvät kattavasti kokoelmaluettelosta, johon myös niiden sijoitus ja käyttöä koskevat rajoitukset on selkeästi merkitty. Tärkeää on myös seurata käyttörajoitusten alaisten aineistojen käyttöä ja siirtää ne käyttötarpeen muuttuessa vapaammin käytettäviksi. Toimintatapoja selkeyttämällä voidaan varsin pienin toimenpitein taata julkisin varoin rahoitettujen kirjojen ja tietoaineistojen mahdollisimman hyvin kaikkia asiakasryhmiä palveleva käyttö.

3.3 Tietoaineistojen saatavuuden ja käytettävyyden parantaminen

Turun yliopiston kirjaston toimintaa vaivaava resurssipula on opettajien ja tutkijoiden mukaan yksi merkittävä syy pienten laitos- ja oppiainekirjaston syntymiselle. Varoja aineistohankintoihin on ollut helpommin löydettävissä tiedekuntien määrärahoista ja tarpeelliseksi katsottujen aineistojen hankinta on voitu varmistaa, kun samoista hankintamäärärahoista ei ole ollut kilpailemassa muita laitoksia ja tiedekuntia. Hankintamäärärahojen lisäksi oppiaine- ja seminaarikirjastojen kasvua on lisännyt päivityksestä toimivissa yliopiston kirjastoon kuuluvissa kirjastoyksiköissä havaittu suuri hävikki. Tilanne on synnyttänyt noidankehän, kun kirjastorakenteen hajanaisuus ja monikerroksisuus kasvattaa kirjastopalveluiden ylläpitokuluja. Syntynyt resurssipula taas pakottaa supistamaan päivitys- ja aukioloaikoja. Päivityksen puutteessa aineistojen hävikki kasvaa, jolloin aineistot hankitaan mahdollisuuksien mukaan mieluummin laitoksille, jossa tutkimus- ja opetushenkilökuntaa on yleensä paikalla ja aineistojen valvonta helpompaa.

Edellä mainituista syistä tiedekunnat ja laitokset suhtautuvat varauksellisesti tietoaineistohankintojensa siirtämiseen kokonaan yliopiston kirjaston hoidettaviksi. Tiedekunnat haluavat omalla varainkäytöllään varmistaa sananvaltansa oman tieteenalan aineistohankinnoissa. Kirjaston ja tiedekuntien parempi yhteistyö ja koordinaatio aineistojen hankinnassa ja hallinnassa on välttämätöntä. Rahoitusmekanismien on turvattava tiedekuntien ja laitosten mahdollisuus vaikuttaa keskeisiin aineistohankintoihinsa riippumatta siitä, osoitetaanko rahoitus yliopistokirjastolle vai tiedekunnille tai laitoksille. Åbo Akademin kirjastossa kir-

jasto- ja tietoaaineistojen hankinnan turvaa Brandersin suvun lahjoitusrahasto, josta voidaan rahoittaa hankintoja noin 1,2 miljoonalla eurolla vuodessa.

Ajantasaisen ja laadukkaan oppi- ja tutkimusaineiston saatavuus ja käytettävyys on korkeatasoisen tutkimuksen ja hyvin etenevien opintojen edellytys. Nykyisin aineistojen käyttöä haittaavat yliopistojen kirjastoyksiköiden suuri määrä sekä liaksi hajautetuista voimavaroista johtuvat vaihtelevat aukioloajat ja toimintakäytännöt sekä kirjastopalveluiden puuttuminen. Esimerkiksi Turun yliopiston kirjaston 17:stä Turussa sijaitsevasta kirjastoyksiköstä kahdeksan on voimavarojen puutteen vuoksi viikoittain auki 25 tuntia tai vähemmän. Keskimäärin tämä tarkoittaa vain noin viiden tunnin päivittäistä avoinnaoloa. Tutkijoille ja opettajille lyhyt aukioloaika ei ole yleensä ongelma, sillä heillä on työnsä puolesta pääsy oman laitoskirjaston aineistoihin mihin vuorokauden aikaan tahansa.

Opiskelijoille tilanne on selvityksessä suoritetun asiakaskyselyn mukaan ongelmallinen. Lyhyet, usein luento-aikaan sijoittuvat aukioloajat vaikeuttavat aineistojen käyttöä etenkin, mikäli tarvittavia aineistoja ei ole mahdollista saada kotilainaan. Erityisesti monitieteisten alojen opiskelijat joutuvat hankkimaan opiskeluaineistonsa useiden eri tiedekuntien ja laitosten kirjastoista. Yliopistokirjastojen kokoelmiin kuuluvat aineistot löytyvät kokoelmaluettelosta, mutta ne on noudettava kustakin kirjastoyksiköstä erikseen. Aikataulujen soveltaminen opintojen aikataulujen ja kirjaston aukioloaikojen välillä on usein haastavaa.

Laitoksille kertyneiden laajojen aineistojen käyttö on yleensä rajoitettua eikä niitä ole aina rekisteröity yleisiin kokoelmaluetteloihin. Lisäksi opiskelijat kokevat laitosten lainaamiskäytännöt epätasapuolisiksi. Päivystystä tai kirjakokoelmia tuntevaa ammattitaitoista henkilöstöä laitoksilla ei yleensä ole tarjolla. Opiskelijoiden mahdollisuudet käyttää laitoksilla olevia aineistoja ovat sen vuoksi vähäiset. Tavoitteena tulisi olla julkisin varoin hankittujen tietoaaineistojen mahdollisimman hyvä saatavuus.

Opiskelijat pitivät mahdollisuutta saada opinnoissa tarvitsemansa aineistot kotilainaan erittäin tärkeänä. Turun alueen korkeakoulujen välinen yhteistyö on jo nykyisin varsin avointa eivätkä asiakkaat pidäkään merkittävänä sitä, minkä korkeakoulun kokoelmiin aineistot kuuluvat. Aineistojen rinnakkainen haku eri korkeakoulujen tietokannoista on jo nyt mahdollista. Tieteellisten kirjastojen yhteisiä hakuvälineitä käyttäen voi myös tehdä hakuja yhteisesti kaikkien tieteellisten kirjastojen kokoelmiin. Tietoaaineistojen varaaminen on kuitenkin mahdollista vain kunkin korkeakoulun omasta kirjastotietokannasta, ja aineistot on yleensä noudettava siitä kirjastosta, jonka kokoelmiin ne kuuluvat.

Opiskelijoiden kannalta aineiston saatavuutta parantaisi huomattavasti, mikäli Lindaan voitaisiin lisätä aineistojen varaustoiminto. Toinen vaihtoehto olisi kehittää Turun tieteellisille kirjastoille yhteinen kokoelmatietokanta. Selvitykseen kuuluvien viiden yliopiston ja ammattikorkeakoulun kokoelmaluetteloiden yhdistäminen vaatisi kuitenkin runsaasti aikaa ja henkilöresursseja toisistaan poikkeavien luettelointitapojen vuoksi. Helpommin toteutettava, joskaan ei edellisiä tarpeita poissulkeva tavoite, on yhtenäisten lainausehtojen luominen Turun kaikkien korkeakoulujen käyttäjille.

Selvitystyön yhteydessä tehdyssä asiakaskyselyssä kurssikirja-aineiston riittämättömyys oli yksi opiskelijoiden suurimmista huolenaiheista. Huoli on epäilemättä aiheellinen. Lisäksi perustutkinto-opiskelijoiden kanssa kurssikirja-aineiston riittävydestä kilpailevat avoimen yliopiston opiskelijat. Monissa yliopistoissa kurssikirjojen käyttöpiikkejä on voitu vähentää ns. tenttiakvaario-mallilla. Siinä opiskelija voi osallistua valvotussa tilassa suoritettuun tenttiin itselleen sopivana ajankohtana. Tenttikysymykset hän saa tietokoneen välityksellä ja vastaa myös niihin sähköisesti. Tenttiakvaariotilojen edellyttämän teknisen ympäristön toteuttaminen ei vaadi erityisen suuria investointeja.

Sähköisten medioiden ja aineistojen käyttö yliopistoissa lisääntyy voimakkaasti. Pääosa sähköisistä tietoaineistoista hankitaan korkeakouluille ja yliopistoille keskitetysti Kansallisen elektronisen kirjaston, eli FinELib-konsortion kautta. Konsortiossa ovat mukana kaikki Suomen korkeakoulukirjastot, yleiset kirjastot sekä monet tutkimuslaitoskirjastot ja erikoiskirjastot. FinELib neuvottelee ja solmii konsortion jäsenten puolesta sähköisten tietoaineistoja tai tietoaineistopaketteja koskevat lisenssisopimukset. Korkeakoulut tilaavat haluamansa aineistot sen mukaan, mitkä aineistot ne katsovat omalla käyttäjäkunnalleen tarpeellisiksi.

Lisenssisopimukset ovat organisaatiokohtaisia, ja sopimukseen sisältyviä käyttäjiä ovat kunkin organisaation tutkijat, opettajat ja henkilökunta. Tämän vuoksi toisen yliopiston tai korkeakoulun tilaamat aineistot ovat organisaation ulkopuolisten käyttäjien käytettävissä ainoastaan paikallisesti, kunkin organisaation kirjastojen tai tietopalvelutilojen päätteiltä.

Aineistojen lisensoimiselle yliopistoa pienemmille yksiköille, kuten tiedekunnille tai Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun konsortioon kuuluville kouluille, ei periaatteessa ole estettä. FinELib:in antamien tietojen mukaan pienempien yksiköiden tietoa-
neistolisenssisopimusten neuvottelemisen ja hoitaminen kasvattaisi kuitenkin merkittävästi tehtävien sopimusten ja neuvoteltavien aineistokokonaisuuksien määrää. Se edellyttäisi FinELib:in huomattavaa lisäresursointia, jotta samat palvelut voitaisiin tarjota tasapuolisesti kaikille konsortion jäsenille.

Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun konsortion toteutuessa molempien korkeakoulujen nykyiset FinELib:in kautta solmitut tietoaineistolisenssit raukeavat. Uuden tiedeyhteisön lisenssit on siten neuvoteltava uudelleen. Syntyvästä uudesta organisaatiosta riippuu, miten sen tietoaineistolisensointi voidaan toteuttaa. Mikäli molemmat konsortion jäsenet säilyvät jatkossa itsenäisinä oikeushenkilöinä, on mahdollista lisensoida jatkossakin halutut tietoaineistot vain erikseen kummankin yliopiston käyttäjille. Mikäli taas molempia osapuolia yhdistävä katto-organisaatio on konsortion juridinen toimija, hoidetaan myös tietoaineistolisenssien hallinta FinELib:in ja sen välillä.

Tietoaineistojen lisensointia konsortiossa kouluittain on perusteltu paitsi lisenssikustannusten paremmalla hallinnalla, myös sillä, etteivät kaikki käyttäjät tarvitse kaikkia aineistoja. Tämä pitää vain osittain paikkansa. Tilattavissa aineistokokonaisuuksissa on aina aineistoja, joita käytetään vähän tai ei ollenkaan. Silti tutkimusta tukee paremmin mahdollisimman laajojen aineistojen tarjoaminen kaikille käyttäjille kuin aineistokohtaisten käyttäjärajojen pystyttäminen kustannussäästöjen saamiseksi. Innovatiivista tutkimusta tukee mahdollisuus aineistojen mahdollisimman laajaan ja monipuoliseen käyttöön.

Opiskeluissa tarvittavia kotimaisia ja kansainvälisiä tietoaineistoja, myös tieteenalakoh-
taista erikoisaineistoa, on selvitykseen kuuluvissa tieteellisissä kirjastoissa pääasiallisesti hyvin saatavilla. FinELib-konsortion kautta kirjastoihin hankitaan runsaasti sekä yleisiä että tieteenalakoh-
taisia viitetietokantoja sekä e-lehtiä ja e-kirjoja erilaisina aineistopaketteina. Paketteihin ollaan pääasiassa tyytyväisiä. Haluttu aineisto on niissä yleensä helposti saatavilla.

Aineistojen käyttö Nelli-portaalin (National Electronic Library Interface) kautta saa opiskelijoilta kiitosta, mutta myös kritiikkiä. Oppilaitos- tai aluekohtaiset portaalit, sekä aineistojen jakautuminen kaikille avoimiin ja käyttäjätunnuksella rajattuihin aineistoihin asettavat eri oppilaitosten opiskelijat eriarvoiseen asemaan. Syynä oppilaitoskohtaisiin rajoihin ovat aineistopakettien hankinta- ja käyttölisenssit, joiden hinta muodostuu käyttäjämäärien perusteella. Kukin korkeakoulu on sitoutunut maksamaan aineistoista omien opiskelijoidensa ja oppiainekohtaisten käyttäjämääriensä mukaisesti.

Perustutkinto-opetuksessa sähköisten tietoaaineistojen käyttö on suurinta luonnontieteissä, kauppatieteissä, lääketieteessä ja teknisillä aloilla. Lääketieteessä jo nyt lähes kaikki yliopistokirjastoihin hankittava uusi oppiaineisto on sähköisessä muodossa. Sama suuntaus näkyy vahvana myös muissa edellä mainituissa tieteissä, jossa kansainväliset tutkimus- ja tilastolliset aineistot ovat yhä enenevässä määrin saatavissa sähköisinä.

Humanistisissa tieteissä ja paljolti myös yhteiskuntatieteissä sähköisen tietoaaineiston käyttö on toistaiseksi painettuja aineistoja vähäisempää. Uusien sähköisten tietoaaineistojen ohella vanhempien painatteiden ja lähdeaineistojen takautuvalla digitoinnilla on sen vuoksi tärkeä rooli. Digitoitujen kotimaisten aineistojen määrä on toistaiseksi kuitenkin vähäinen. Tilanteen arvioidaan kuitenkin parantuvan lähivuosina, sillä Suomi on sitoutunut Euroopan unionin yhteiseen Euroopan digitaalinen kirjasto -hankkeeseen.

On tärkeää, että yliopistot tukevat määrärahojensa puitteissa kokoelmissaan olevien tutkimuksellisesti tärkeiden uniikkiaineistojen digitointia ja saattavat aineistot verkon välityksellä tutkijoiden käytettäväksi. Samalla on kuitenkin huolehdittava riittävien metatietojen liittämisestä digitoitujen aineistojen yhteyteen, jotta aineistojen käytettävyys, luotettavuus ja saavutettavuus tietoverkoissa varmistetaan. Aineistojen käyttö digitaalisessa muodossa myös säästää harvinaista ja heikkokuntoista aineistoa mekaaniselta kulumiselta ja on siten tärkeä osa myös suomalaisen kulttuuriperinnön suojelua.

Sähköisten aineistojen hallinnassa on suuria eroja oppilaitosten ja niiden yksiköitten välillä. Tiedonhallintakoulutuksen tulisi olla opetuksen integroitu osa opintojen kaikilla tasoilla. Sähköisten aineistojen erityispiirteet näkyvät sekä tietojen etsinnässä, tietosisältöjen arvioinnissa, viitekäytännöissä ja tiedonhallinnassa. Tenttimateriaalina sähköisiä aineistoja on silti vain vähän.

Perustutkintovaiheessa olevien opiskelijoiden sähköisiin aineistoihin kohdistuvan tiedonhallintaopetuksen taso ja sijoittelu opintojen eri vaiheisiin vaihtelee Turun yliopistoissa suuresti eri tieteenaloilla. Osa opiskelijoista kokee saavansa riittävästi ja oikein kohdennettua, hyvin opintoja tukevaa tietoa oman alansa ja yleisistä aineistoista. Muutamilla tieteenaloilla tiedonhakutaitojen opetus ja oman alan tietoaaineistoihin tutustuminen ja niiden käyttö on nivottu kiinteäksi osaksi opetusta. Opettajien osallistuminen sekä opetustilanteeseen että opetuksen suunnitteluun yhdessä informaattikkojen kanssa lisää molemminpuolista tietämystä ja ymmärtämystä etenkin tieteenalakohtaisista aineistojen käyttömahdollisuuksia opetettaessa.

Selvitystyössä perehdyttiin kahden Turussa toimivan ammattikorkeakoulun, Turun ammattikorkeakoulun ja Yrkeshögskolan Sydvästin kirjastojen tarjoamaan tiedonhallintataitojen opetukseen. Ammattikorkeakouluissa sekä opettajien että opiskelijoiden aktiivisuus tiedonhankintataitojen parantamisessa oli erityisen myönteistä. Sähköisten tietoaaineistojen käyttö opetuksessa oli aktiivista.

Kirjasto- ja informaatiopalvelujen käyttö ja tiedonhakutaitojen opetus sähköisistä aineistoista on kirjattu kaikkien korkeakoulukirjastojen toimintasuunnitelmiin. Yliopistokirjastot tarjoavat eri asiakasryhmille ja opintojen eri vaiheisiin sopivaa tiedonhakutaitojen opetusta sekä tietoisukumaisina massaopastuksina että pienemmille ryhmille räätälöityinä kokonaisuuksina. Myös itseopiskeluaineistoa on saatavilla kirjastojen nettisivustoilla. Käytännössä tiedonhankintataitojen opetus sisältää usein opintojen alkuvaiheessa tutustuttamisen kirjastopalveluihin, sekä myöhemmin ajankohtina perusteellisempaa perehdyttämistä erilaisiin tiedonhakutapoihin, kokoelmaluetteloihin sekä yleisiin ja tieteenalakohtaisiin sähköisiin tietoaaineistopaketteihin. Silti osa asiakaskunnasta kokee tiedonhankintataitonsa heikoiksi tai tarjotun opetuksen riittämättömäksi, turhaksi tai heikosti kohdennetuksi tai uskoo hankkivansa parhaat taidot omatoimisella kokeilulla tai kollegojen kautta saatuna

vinkkeinä. Turun korkeakoulujen tulisi kehittää yhteistyötään, jotta eri käyttäjäryhmille annettava tiedonhallintakoulutus olisi asiantuntevaa ja siihen käytettävät voimavarat voitaisiin suunnata mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti.

3.4 Tietoaineistojen kattava rekisteröinti kokoelmaluetteloon

Selvitystyössä on käynyt ilmi, että etenkin Turun yliopiston laitosten ja oppiaineiden kirjastoilta ja muilta vastaavilta pienten yksiköiden kirjastoilta puuttuvat selkeät ja yhtenäiset toimintasäännöt hankittavien tai lahjoituksina vastaanotettavien kirjojen ja aineistojen vastaanottoperiaatteista, kirjojen rekisteröinnistä kokoelmatietokantaan sekä niiden säilyttämisestä, käytöstä ja käytöstä poistamisesta. Pienten, epävirallisten kirjakokoelmien sekä työ- ja seminaarihuoneissa säilytettävän tietoaineiston määrä on huomattava. Turun yliopistossa vuonna 2007 toteutetun kyselyn perusteella eri oppiaineissa ja laitoksilla on kirjasto- ja aineistokokoelmia yhteensä liki 3,8 hkm. Kyseessä on rahalliselta arvoltaan huomattava julkinen omaisuus.

Yliopistojen varsinaisen kirjastotoimen ulkopuoliset kirja- ja aineistokokoelmat ovat syntyneet etupäässä opetuksen ja tutkimuksen tarpeisiin. Kirjoja on hankittu laitosten ja oppiaineitten määrärahoilla sekä tutkimushankkeitten rahoituksella. Myös Åbo Akademin säätiön myöntämien tutkimusstipendien saajat ovat voineet hankkia tarvitsemaansa kirjallisuutta.

Niitä on saatu myös testamentti- ja muina lahjoituksina sekä tutkija- ja opettajakunnan omina hankintoina, jotka ovat ajan mittaan jääneet täydentämään laitosten ja oppiaineitten kirjastokokoelmia. Monissa tapauksissa kokoelmissa olevien painatteiden ja aineistojen alkuperä, omistajuus ja hallinta ovat epäselviä. Tämä koskee myös Suomen Akatemian tutkimusrahoituksella hankittuja aineistoja. Suorituspaikan omistukseen rahoituksen yleisten käyttöehtojen mukaan jääneitä aineistoja ei aina ole merkitty kokoelma- tai aineistoluetteloihin.

Humanistisilla ja yhteiskuntatieteellisillä aloilla ja kasvatustieteessä laitosten ja oppiaineiden kokoelmat ovat pääsääntöisesti painettuja tietoaineistoja. Teknisillä aloilla sekä matemaattis-luonnontieteellisillä ja kaupallisilla aloilla kokoelmissa on runsaasti myös sähköisiä tietoaineistoja, joita ei esimerkiksi resurssipulan vuoksi ole aina hankittu virallista tietä kokoelmiin. Laitoksilla on usein myös tutkimushankkeiden käyttöön hankittuja tai niiden tuottamia tietoaineistoja, joita ei ole rekisteröity. Julkisella rahoituksella hankitut aineistot tulisi niiden tarkoituksenmukaisen ja avoimen jatkokäytön varmistamiseksi ensisijaisesti luovuttaa yliopistokirjastoihin, jotta ne voidaan rekisteröidä kokoelmatietokantaan ja saat-taa asiakkaiden käytettäväksi.

Laajimmillaan yliopiston kirjastotoimen ulkopuolelle jäävä toiminta voi olla hyvinkin merkittävää. Esimerkiksi Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta ylläpitää toimitoiloissaan tutkimuksen ja opetuksen tarpeisiin noin 500 hm suuruista kirjastokokoelmaa, joka on hankittu yliopiston tiedekunnalle osoittamalla määrärahoilla. Tietoaineistohankintoihin tiedekunta käyttää vuositasolla noin 50 000 euroa. Myönteistä on, että oikeustieteellisen tiedekunnan tekemät kirjahankinnat rekisteröidään yliopiston kirjaston kokoelmaluetteloon. Kokoelmaa hoitaa tiedekunnan varoilla palkattu informaatikko, joka tekee yhteistyötä Oikeustieteellisen tiedekuntakirjaston kirjastonhoitajan kanssa. Yhteistyöllä on voitu välttää ennen muuta päällekkäisten hankintojen teko. Kuitenkin on syytä kysyä, onko kahden rinnakkaisen oikeustiedettä palvelevan kirjaston ylläpito samassa rakennuksessa todella tarkoituksenmukaista. Kummankin kirjaston aineiston käyttö on lisäksi rajoitettua. Turun

yliopiston kirjaston alaisen Oikeustieteellisen kirjaston käyttöoikeus on kaikilla aineistojen tarvitsijoilla, mutta kokoelmien käyttö on pääsääntöisesti rajattu kirjaston toimitiloihin sekä lyhytaikaisiin yö- ja viikonloppulainoihin.

Oman ryhmänsä muodostavat lahjoituksina vastaanotetut aineistot. Tällaisten tiedekuntien, laitosten ja oppiaineiden kokoelmissa olevien aineistojen omistajuuteen ja hallintaan liittyy usein ongelmia, jotka kertovat yhtenäisten periaatteiden ja toimintakäytäntöjen puuttumisesta niiden käsittelyssä. Esimerkiksi eräs Turun yliopiston humanistisen tiedekunnan Fennicumin kirjaston vastaanottama testamenttilahjoitus sisältää ehdon, ettei lahjoitettavaa kokoelmaa saa liittää osaksi yliopiston kirjaston kokoelmia. Lahjoituskokoelma on sijoitettu laitoksen seminaaritiloihin, varsinaisen laituskirjaston ulkopuolelle. Runsaasti arvokasta ja harvinaista kirjallisuutta sisältävä kokoelma on luetteloitu harjoittelijavoimin laitoksella ylläpidettävään Excel-tiedostoon, joka on vain kokoelmasta tietävien käytettävissä laitoksella. Luovutusehtojen hyväksymistä perusteltiin lahjoittajan tahdolla.

Lahjoitus- ja testamenttiaineistojen vastaanottoa koskevat periaatteet ja käytännöt on selkeästi määriteltävä. Omistajuuden selkeyttämiseksi ja aineistojen käytettävyyden parantamiseksi lahjoitusten vastaanottaminen tulee keskittää yliopistokirjastoihin. Niiden tulee rekisteröidä aineistot kattavasti kokoelmatietokantaansa, jotta ne ovat mahdollisimman hyvin kaikkien asiakkaiden löydettävissä ja käytettävissä. Tarvittaessa kokoelmaluetteloon voidaan tehdä merkintä, joka kertoo luovuttajan ja osoittaa aineiston kuulumisen määrättyyn kokoelmakokonaisuuteen. Aineistojen vastaanottamisesta tulee laatia molempien osapuolten allekirjoittama luovutus sopimus, jossa voidaan määritellä mahdolliset luovutukseen ja käyttöön liittyvät erityisehdot. Yliopiston eri kirjasto- ja toimitiloissa nyt olevien, omistaja ja hallintasuhteiltaan epäselvien kokoelmien omistajuudesta ja sijoittamisesta yliopistojen tulee tehdä päätös. Ensisijaisena tavoitteena tulee olla aineistojen sijoittaminen siten, että niiden säilymien on turvattu ja niiden käyttö voidaan toteuttaa mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti.

Laitosten ja oppiaineiden kirjastojen ja aineistokokoelmien hallinnassa tuli selvitystyössä esiin useita ongelmia. Ne osoittavat ennen muuta puutteellista kykyä hallita hallussa olevia aineistoja. Eräissä tapauksissa julkisin varoin hankittuja painatteita ei ollut rekisteröity edes laitoksen omaan tietokantaan. Heikosti ohjeistetut toimintatavat ja lainauskäytännöt vaikeuttavat aineistojen kontrollia. Hävikki on sen vuoksi huomattavaa.

Puutteellista rekisteröintiä tiedekunnat, laitokset ja oppiaineet selittävät ohjeistuksen ja voimavarojen puutteella. Yhteistyö yliopistokirjaston kanssa on kuitenkin epätydyttävällä tasolla, johtuen ennen muuta laitosten ja oppiaineiden haluttomuudesta rekisteröidä aineistojaan yleiseen kokoelmatietokantaan. Taustalla on pelko siitä, että välttämättömiksi koetut aineistot siirretään yliopistokirjaston kokoelmiin eivätkä ne enää olisi tutkijoiden ja opettajien käytettävissä halutulla tavalla. Tiedeyhteisön ja kirjaston heikko kyky tehdä yhteistyötä tietoa-aineistojen hankinnassa haittaa merkittävästi etenkin Turun yliopiston kirjasto- ja tietopalveluiden kokonaisvaltaista suunnittelua ja julkisen rahoituksen tarkoituksenmukaista käyttöä.

Laitos- ja oppiainekirjastojen sekä vastaavien erillisten kirjastoyksiköiden toiminta ei kaikilta osin vastaa julkisen omaisuuden hallinnassa edellytetyjä toimintatapoja. Valtiontalouden tarkastusviraston johtavan tilintarkastajan Klaus Krokforsin selvitysmiehen tiedusteluun antaman vastauksen (2.1.2008) mukaan yliopistojen on jo nyt voimassa olevien säädösten ja määräysten perustella pitänyt määrätä kaiken hallinnassaan olevan omaisuuden luetteloinimisesta ja käsittelemisestä vastuunjakoineen. Krokfors toteaa vastauksessaan myös, että erityisen tarkasti tulee huolehtia siitä, että yliopistojen vapaakappalekokoelmia ja muun muassa lahjoituksina saatua omaisuutta säilytetään, hoidetaan ja valvotaan asianmukaisesti,

ja että tietojen luovutus ja käyttö organisoidaan asianmukaisesti omistajasta riippumatta. Myös mahdollisten toiminnasta saatavien tulojen omistaja on määriteltävä ja tulojen käsittely ohjeistettava kokoelmien hallinnoinnin ja talouden osana.

Kaikki yliopiston, tiedekuntien, laitosten tai vastaavien organisaatioyksiköiden hankkimat tai lahjoituksina saamat, samoin kuin tutkimushankkeiden ja tutkijoiden julkisin varoin hankkimat kirjat ja muut tietoaaineistot ovat osa yliopiston tietovarantoa. Ne tulee poikkeuksetta rekisteröidä kirjaston kokoelmaluetteloon tai muuhun julkisesti käytettävissä olevaan rekisteriin siten, että ne ovat mahdollisimman avoimesti ja tarkoituksenmukaisesti löydettävissä ja käytettävissä. Pelkästään tiedekuntien, laitosten, oppiaineiden tai muiden yksiköiden omissa tiloissaan ylläpitämiä rekistereitä ei voida pitää julkisen hankinnan ja kokoelmien käytön kannalta riittävinä.

3.5 Tutkimuksen tiedonhallinta ja informaatio-osaaminen

Tutkimuksessa lisääntynyt sähköisten aineistojen käyttö ja verkostoitunut toimintatapa edellyttää tutkimuksen tiedonhallinnan kokonaisvaltaista suunnittelua ja tutkimusaineistojen koko elinkaaren kattavaa hallintaa (information life cycle management). Tutkimuksen käyttämä ja tuottama digitaalinen tietoaaineisto on monimuotoista. Se koostuu maksullisista sähköisistä julkaisuista ja tietoaaineistoista, open access -aineistoista sekä tutkimushankkeen tai tutkijan itsensä tuottamista sähköisistä tietovarannoista. Aineistojen hallinta etenkin kansainvälisissä tutkimushankkeissa edellyttää käytettävien aineistojen ennalta määrittelemistä ja käyttölisenssien hankkimista, yhtenäisiä aineistostandardeja, yhteistä tietoarkkitehtuuria ja informaatiologiikan suunnittelua sekä päätöksiä tutkimuksen tuottamien tietoaaineistojen luonteesta, käytettävyydestä ja säilyttämisestä. Entistä tärkeämpään asemaan ovat nousseet myös aineistojen omistajuutta, tekijänoikeuksia, patentteja ja kaupallista käyttöä säätelevät immateriaalioikeudet. Hyvin suunniteltu tiedonhallinta ja sen edellyttämä informaatio-osaaminen ovat keskeisiä tutkimuksen tuloksellisuutta ja tuottavuutta lisääviä tekijöitä.

Turun yliopistoissa, samoin kuin muissakin maamme yliopistoissa, aineistojen hallintaa koskeva ohjeistus on puutteellista. Julkisella tutkimusrahoituksella toteutettujen tutki2 kirjaston kokoelmiin joko heti hankintavaiheessa tai viimeistään tutkimuksen päätyttyä. Sähköisten aineistojen hankintaan liittyvä lisensiointi on myös myönteisellä tavalla lisännyt kirjastojen ja tutkijoiden välistä yhteistyötä.

Myönteisellä tavalla tutkijoiden ja informaattikkojen yhteistoimintaa on toteutettu Turussa ns. TULI-rahoituksella (Tutkimuksesta liiketoimintaa) toimivissa tutkimushankkeissa. Turun yliopiston, Åbo Akademin ja Turun kauppakorkeakoulun muodostama hankekonsortio on saanut Tekesin rahoitusta innovaatioaihioiden patentoitavuutta ja kaupallistamisesta koskeviin selvityksiin. TULI-rahoitukseen on tutkimuksen lisäksi sisällytetty koulutus-, neuvonta- ja tukipalveluita. Rahoituksella on palkattu innovaatiokoordinaattori antamaan tutkimusryhmille ja laitoksille niiden tarvitsemaa neuvontaa. Elokuusta 2007 lähtien hankkeissa on toiminut myös puolipäivätoiminen informaattikko, jonka toimenkuvaan kuuluvat tutkijoiden avustaminen tutkimusrahoitushakemusten laatimisessa ja rahoitusmahdollisuuksien löytämisessä sekä tiedonhankintataitojen opetus ja erikoisaineistojen hallintaan liittyvät kysymykset.

Turun yliopistojen TULI-hankkeissa tutkijoita koulutetaan sekä käyttämään oman tieteenalansa verkkoaineistoja että tuntemaan paremmin tietoverkoissa käytettävissä olevia muita tietokantoja. Erityisesti koulutuksessa on panostettu kansainvälisten patenttitieto-

kantojen tuntemuksen lisäämiseen. Projektissa saadun kokemuksen mukaan sähköiset patenttitietokannat eivät ole tutkijoille useinkaan kovin tuttuja, eikä niiden käyttöä hallita. Tutkimushankkeiden tiedonhallinnasta vastaava informaattikko avustaa tutkijoita patenttitietouden ja tutkimusprojektia tukevien tietoaineistojen hallinnan lisäksi liiketoimintaa palvelevien tietoaineistojen käytössä.

Toinen myönteinen esimerkki on opetusministeriö rahoittama ja ammattikorkeakoulujen vuonna 2007 käynnistämä yhteishanke, jonka tarkoituksena on parantaa ammattikorkeakoulujen opinnäytetöissä sekä opetus- ja kehittämistoiminnassa syntyneen tiedotiedon saavutettavuutta hyödyntämällä avoimeen lähdekoodiin perustuvia palveluja. Saavutettavuuden ohella projekti pyrkii löytämään ratkaisuja sähköisten opinnäytteiden pitkäaikaissäilytyksen ongelmiin kehittämällä yhteisiä palvelin- ja tallennusratkaisuja. Projektin toisena osana on tuottaa open access -periaatteella toimiva verkkolehti, jonka avulla ammattikorkeakoulujen tutkimustoimintaa ja kehittämishankkeita tehdään tunnetuiksi työelämän edustajille. Ammattikorkeakoulujen open access -hanketta hallinnoi Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Erittäin merkittävä uudentyypinen avaus on Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun konsortiohankkeena valmisteltu Turku Innovation Platform (TIP) –kokonaisuus. Turun yliopistot, Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri ja Turun ammattikorkeakoulu ovat käynnistämässä laajamittaisen yhteistyön, joka tähtää innovaatio- ja yrittäjyyskulttuurin vahvistamiseen yliopistokonsortiossa sekä yliopistojen ja elinkeinoelämän läheisempään yhteistyöhön. Tavoitteena on luoda toimiva innovaatioketju tutkimuksesta tutkimustulosten hyödyntämiseen. On tärkeää, että tietoaineistojen hallintaan ja informaatiologiikkaan liittyvät kysymykset otetaan lähtökohtaisesti huomioon suunniteltaessa tietointensiivisen hankekokonaisuuden toteuttamismalleja. TIP-hankekokonaisuus tukee toteutuessaan merkittäväällä tavalla tutkimustulosten tunnetuksi tekemistä ja yliopistojen kolmannen tehtävän toteuttamista.

Kirjastonhoitajien ja informaattikojen ammattikuva tiedonhankinnassa on muuttunut nopeasti. Työn pääasiallinen sisältö painottuu yhä enemmän tietoaineistojen hankintaan ja tietoaineistojen käyttöopastukseen. Pääosalla korkeakoulukirjastojen kirjastonhoitajista ja informaattikoista on jo nyt kirjasto- ja informaatioalan koulutuksen lisäksi jonkin muun tieteenalan koulutus. Tämä koetaan oman työn hoitamisessa hyödylliseksi - jopa välttämättömäksi. Aine- ja syventävien opintojen vaiheessa opiskelijoille tarjottavan tiedonhankintaopetuksen odotetaan keskittyvän nimenomaan substanssialojen erikoisaineistojen osaan. Ilman tieteenalakohtaista tietotäystä olisi vaikea opettaa tietoaineistojen hallintaa korkeakoulujen käyttäjille.

Yksi syy tarpeelle keskittää yliopistokirjastojen henkilövoimavaroja suurempiin yksiköihin on tarve tehostaa tutkimukseen kohdennettuja tietopalveluita. On tärkeää kehittää Turun yliopistokirjastojen henkilökunnan osaamista ja henkilöstörakennetta siten, että henkilöstö pystyy parhaalla mahdollisella tavalla vastaamaan tutkimuksen ja opetuksen nopeasti muuttuviin ja erikoistuviin tietopalvelutarpeisiin.

Selvitystyössä kävi ilmi, että Turun korkeakoulujen kirjasto- ja informaatiopalveluissa toimivan henkilökunnan keskuudessa suhtaudutaan hyvin myönteisesti mahdollisuuteen suuntautua tutkimusinformaattikkona toimimiseen. Yksi tapa kehittää tutkimuksen tiedonhallintaa onkin suunnata osaamista nykyistä määrätietoisemmin aineistonhallinnan tieteenalakohtaisiin erityistarpeisiin. Tämä voi tapahtua joko kehittämällä kirjasto- ja tietopalvelutehtävissä toimivan henkilöstön erityisosaamista tai tukemalla tutkijoiden suuntautumista oman tieteenalansa vaativiin tiedonhallinnan erityiskysymyksiin, kuten aineistojen yhteiskäyttöön ja sen edellyttämiin standardeihin.

Erityisen tärkeää on tutkimuksen tuottamien aineistojen elinkaaren hallinta sekä aineistojen jatkokäyttöä koskevat arvonmäärityksen ja pysyvän säilyttämisen haasteet. Tutkimuksen tarvitsemat tiedonhallintaresurssit tulisi osoittaa laitoksille osana tutkimushankkeisiin myönnettyä rahoitusta. Julkisesti rahoitetuilta tutkimushankkeilta tulisi edellyttää tiedonhallintasuunnitelma (information/knowledge management plan). Turku Innovation Platform -suunnitelma mahdollistaisi toteutuessaan myös maksullisten tiedonhallintapalveluiden tarjoamisen hankkeisiin osallistuville yrityksille.

4 Kirjasto- ja tietopalvelukeskukset ja muuttuva tietopalveluympäristö

4.1 Monipuoliset kirjastotilat ja toimiva tietopalveluympäristö

Kirjastojen toiminnalle kaikkialla Euroopassa on tunnusomaista sähköisten aineistojen käytön lisääntyminen. Tiedonhallinta siirtyy verkkoihin ja entistä enemmän asiakkaiden omille tietokoneille. Tämä kehitys on selvästi havaittavissa myös Turun alueen korkeakouluissa. Se ei vähennä kirjasto- ja tietopalveluiden tarvetta, mutta asettaa uudenlaiset vaatimukset sekä kirjasto- ja tietopalveluiden toimintatavoille että kirjastorakentamiselle ja tietopalveluympäristöjen kehittämiseksi.

Suomessa uudentyyppisten kirjastotilojen ja tietopalveluympäristöjen suunnittelusta ja rakentamisesta on kokemusta sekä yliopistokirjastoissa että yleisissä kirjastoissa. Turun kaupunginkirjaston uusi päärakennus on ollut yksi uuden kirjastorakentamisen ja tilasuunnittelun tärkeimmistä malleista Suomessa. Yliopistokirjastoissa uudentyyppistä toiminnallista ajattelua ja rakentamista edustavat esimerkiksi Vaasan tiedekirjasto ja oppimiskeskus Tritonia, Tampereen yliopiston Linnan kiinteistössä sijaitseva vuonna 2006 valmistunut pääkirjasto sekä Helsingin yliopiston Viikin ja Kumpulan uudet tiedekirjastot. Uudenlaisia ratkaisuja on toteutettu myös muissa yliopistokirjastoissa niin rakentamisessa kuin entisiä kirjastotiloja uudistamalla ja tietopalveluympäristöjä kehittämällä.

Turun korkeakoulujen kirjastoselvityksessä toimitetussa asiakaskyselyssä (liite 6) opiskelijat pitivät melko tärkeänä tai erittäin tärkeänä runsaita lukupaikkoja ja itsenäiseen työskentelyyn tarkoitettuja tiloja (80,1 %), sähköiseen tiedonhankintaan tarkoitettuja työasemia (85,9 %), pitkiä aukioloaikoja (89,6 %), mahdollisuutta aineistojen nopeaan ja helppoon kointiin (86,9 %) sekä kirjastohenkilökunnalta saatavaa apua tiedon löytymisessä ja aineistojen käytössä (91,6 %).

Tutkijoiden ja opettajien vastauksissa arvostettiin pitkiä aukioloaikoja (81,1 %), aineistojen nopeaa ja helppoa kointia (83,7 %) sekä kirjastohenkilökunnalta saatavaa apua tiedon löytämisessä ja aineistojen käytössä (87,0 %). Palveluiden sijaintia oppiaineen laitosten yhteydessä pitivät tärkeänä sekä opettajat (85,6 %) että opiskelijat (75,5 %). Tarpeissa ja toimintakäytännöissä oli eroja opettajien ja opiskelijoiden välillä, ei niinkään eri korkeakoulujen välillä.

Turun korkeakoulun asiakaskyselyn tulokset poikkeavat jossain määrin kokemuksista, joita on saatu niistä yliopistokirjastoista, joissa on jo tarjolla uudentyyppisiä palveluratkaisuja. Niinpä vain 29,6 % turkulaisista tutkijoista ja opettajista ja 59,4 % opiskelijoista piti

tärkeänä runsaita ryhmätyöskentelyyn tarkoitettuja tiloja. Ravintolapalvelujen sijaintia lähellä kirjastotiloja eivät Turussa pitäneet erityisen tärkeänä sen paremmin opiskelijat kuin opettajat ja tutkijatkaan.

Muista yliopistoista saadut kokemukset osoittavat, että uudenlaiset mahdollisuudet muuttavat nopeasti asiakkaiden käyttötottumuksia. Asiakkaat siirtyivät esimerkiksi Helsingin yliopistossa nopeasti monipuolisia palveluita tarjoaviin tiedekirjastoihin, kun valittavana oli palvelutasoltaan ja tietopalveluympäristöltään erilaisia kirjastoyksiköitä. Sen vuoksi Helsingin yliopiston konsistorin 17.10.2007 tekemä päätös palveluiden keskittämisestä Kansalliskirjaston lisäksi neljään kampuskirjastoon ei enää herättänyt yhtä kiivasta keskustelua, kuin 1990-luvun alussa, jolloin *Universitas Renovata* -selvityksessä esitettiin ensimmäisen kerran kirjastopalveluiden keskittämistä suurempiin yksiköihin. Tuolloin Helsingin yliopistossa oli yhteensä 160 kirjastoyksikköä.

Vaasan tiedekirjasto ja oppimiskeskus Tritoniasta saadut kokemukset ovat myös hyvin myönteisiä. Vaasan yliopiston, Åbo Akademin ja Svenska Handelshögskolanin yhdessä hallinnoima kirjastokeskus on saanut erittäin myönteistä palautetta eri asiakasryhmiltä. Siitä on muodostunut opiskelijoille keskeinen opiskeluympäristö, jonka eri palveluita käytetään runsaasti. Erityisen merkittäviä ovat olleet henkilökohtaiseen työskentelyyn määrääjäksi varattavat tutkijahuoneet, joihin esimerkiksi opinnäytetyön tekijät ovat voineet saada käyttämänsä aineistot. Myös ravintolapalveluiden käyttöaste on ollut korkea, minkä vuoksi ravintola- ja kahvilatiloja on jouduttu lisäämään. Keskitetyn ratkaisun toimivuutta Vaasassa osoittaa se, että lähistöllä sijaitsevat ammattikorkeakoulut ovat päättäneet luopua omista kirjastopalveluistaan ja keskittää palvelutoimintansa Tritoniaan.

Toimivien tietopalveluympäristöjen kehittäminen edellyttää uudenlaisia ratkaisuja sekä kirjastorakentamisessa että tilasuunnittelussa. Tärkeintä on kuitenkin se, että Turun yliopistokirjastot keskittävät päättäväisesti palvelutoimintansa kirjasto- ja tietopalvelukeskuksiin, jotta niistä muodostuu palveluiltaan samanlaisia monipuolisia tiedonhallinnan keskuksia, jollaiset ovat onnistuneet saavuttamaan asiakkaittensa suosion muun muassa Helsingissä, Vaasassa ja Tampereella.

Tiedonhallinnan nopeasti muuttuvat toimintakäytännöt ovat tehneet monet 1990-luvulla tehdyt kirjastojen tilankäyttöratkaisut vanhentuneiksi. Sen vuoksi toimitilasuunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon tilojen muunneltavuus erilaisiin käyttötarpeisiin. Verkottuneen, omilta tietokoneilta tapahtuvan tiedonhallinnan lisäksi myös ryhmissä tapahtuva työskentely on yleistynyt. Se edellyttää kuitenkin pääsyä sähköisiin tietoaineistoihin kaikkien ryhmän toimintaan osallistuvien tietokoneilta sekä usein samaan aikaan myös mahdollisuutta käyttää muita tutkimuksen tietoaineistoja ja analogisia aineistoja. Langattomat verkot, modulaariset ratkaisut tilojen käytössä sekä tiedonhallinnan asiantuntijoiden osallistuminen tutkimushankkeiden ja -ryhmien tietoarkkitehtuurin ja informaatiologiikan suunnitteluun ja työprosessiin ovat tekijöitä, jotka on otettava huomioon kirjastojen tietopalveluympäristön suunnittelussa. Osana toimitilojen suunnittelua tulisi toteuttaa tutkimuksen, opetuksen ja opiskelun tarpeisiin perustuva strategialähtöinen ns. workplace-prosessi.

Opiskelijat edellyttävät toimintaympäristöltään aineistojen nopeaa saatavuutta, hyviä lainaus- ja jäljennepalveluita sekä mahdollisuutta työskennellä tarpeen mukaan joko rauhallisessa lukutilassa tai ryhmätyötilassa. Erittäin tärkeä tekijä tilankäytön suunnittelussa on se, että sähköisten aineistojen hyvän saatavuuden lisäksi myös kirjaston painetut tietoaineistot ovat saatavilla ja lainattavissa avohyllyistä. Asiakaskyselyssä korostui sähköisen tiedonhallinnan edellyttämien työasemien tarve. Näin siitäkin huolimatta, että yhä useammalla opiskelijalla on käytettävissään kannettava tietokone. Mahdollisuus saada kirjastonhoitajilta ja informaatioilta apua tiedonhallinnan kysymyksiin koettiin tärkeäksi.

Riippuen yliopiston muista tilaratkaisuista ja toimintakäytännöistä tulee kirjasto- ja tietopalvelutilojen suunnittelussa ottaa huomioon mahdollisuus käyttää Suomen virtuaaliyliopiston palveluja ja muita verkossa olevia opetuspalveluita. Vaasan Tritoniassa koettiin hyväksi ratkaisuksi tiedekirjaston ja opetuskeskuksen tarjoamat mahdollisuudet videoneuvottelutilojen ja etäopetuksen vaatimien tilojen käyttöön.

4.2 Yliopistonmäen kirjasto- ja tietopalvelukeskus

Turun yliopiston pääkirjaston Yliopistonmäellä sijaitseva rakennus on valmistunut vuonna 1954. Rakennuksen kokonaispinta-ala on 9 095 m², josta kirjaston käytössä on 8 608 m². Kokoelmatilaa on kaikkiaan 38 243 hyllymetriä, josta avokokoelmatilaa kuitenkin vain 990 hm, eli noin 2,6 %. Runsaasti tilaa vaatii vapaakappalekokoelma, joka karttuu noin 430 hm vuodessa. Sanomalehtiaineiston jääminen vapaakappaleoikeuden ulkopuolelle 1.1.2008 lukien tulee kuitenkin vähentämään kartuntaa mahdollisesti jopa noin 50 %:lla. Kansalliskirjaston lisäksi Turun yliopiston kirjasto säilytti kuitenkin vapaakappaleoikeuden pienpainatteisiin.

Pääkirjaston käytössä olevan avokokoelmatilan vähäisyys vaikeuttaa tarkoituksenmukaista ja nopeaa asiakaspalvelua, sillä aineistot joudutaan tilaamaan varastosta. Pääkirjaston varastotilat sijaitsevat kirjastorakennuksen ja läheisen Juslenian kiinteistön alla, mutta ne ovat jo täynnä. Maanalaisten kellarivarastojen lisäksi kirjaston käytössä on kaksi etävarastoa, jotka sijaitsevat Turun lääninhallituksen rakennuksessa ja Hirvensalossa. Turun yliopiston toimitilastrategiassa 2006 ja siihen liittyvässä rakentamisohjelmassa 2006–2012 on todettu pääkirjaston kiistaton täydennysrakentamistarve.

Yliopistonmäen alueella sijaitsee useita Turun yliopiston kirjastoyksiköitä (Liite 3). Poikkeuksellisen hajanainen kirjastorakenne johtuu pitkälti siitä, ettei pääkirjastolla ole ollut käytettävissään riittäviä tiloja keskitettyyn palveluntarjontaan. Tiedekuntakirjastotkin ovat hajautuneet useisiin toimintayksiköihin. Niinpä humanistinen kirjasto toimii seitsemässä eri rakennuksessa, kaikkiaan 18 pienenä toimintayksikkönä. Pääosa humanistisen kirjaston kirjastoista sijaitsee pääkirjaston lähellä sijaitsevilla rakennuksissa, Jusleniassa, Fennicumissa ja Signumissa. Erillään näistä ovat musiikkitieteen, venäjän kielen ja kulttuurin sekä kieli-keskuksen kirjastot.

Pääkirjaston välittömässä tuntumassa sijaitsevassa Juslenian kiinteistössä on Turun yliopiston kirjastolle varattua toimitilaa 1 354 m². Hyllymetreinä kokoelmatilaa on 4 065 hm, josta avokokoelmia 3 178 hm. Juslenian nykyiset tilat ovat huonokuntoiset, minkä vuoksi Turun yliopiston toimitilastrategiassa on suunniteltu tilojen peruskorjausta. Peruskorjaustyö voi käynnistyä vasta sen jälkeen, kun kaikki Sirkkalan alueelle muuttavat yksiköt ovat aloittaneet toimintansa uusissa tiloissa. Juslenian nykyiset tilat ovat ongelmalliset. Ne soveltuvat huonosti kirjastokäyttöön ja niiden toimivalle tasolle saattaminen edellyttäisi erittäin suuria muutoksia ja niin huomattavaa rahallista panostusta, että toimenpiteen tarkoituksenmukaisuutta voidaan pitää kyseenalaisena.

Fennicumin rakennuksessa sijaitsevat kansatieteen, folkloristiikan ja uskontotieteen sekä suomen kielen ja suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen kirjastot laitostilojensa yhteydessä. Toimitilat on peruskorjattu vuonna 2002. Kirjaston käytössä rakennuksessa on 346 m². Hyllytilaa kokoelmille on 983 hm, josta avokokoelmia on 816 hm. Kääntämisen ja media-tutkimuksen kirjasto sijaitsee Signumin rakennuksessa, niin ikään laitostilojen yhteydessä. Toimitilat on peruskorjattu vuonna 2004. Aineistojen pääkäyttäjryhmä ovat opiskelijat. Kokoelmat ovat pääasiassa ajantasaista käyttöaineistoa eikä niihin kuulu juurikaan varastokokoelmia.

Matemaattis-luonnontieteellisen kirjaston toiminta kattaa kahdeksan oppiainetta. Varsinaisia kirjastopalveluyksiköitä on viisi. Niistä neljä toimii Yliopistonmäellä tai sen välittömässä läheisyydessä. Ainoastaan merenkulkualan koulutus- ja tutkimuskeskuksen kirjasto on etäämpänä, Veistämönaukio 1:ssä, WTC -talossa. Matkaa Yliopistonmäeltä on sinne runsaat kolme kilometriä. Matemaattis-luonnontieteellisen kirjaston kirjastoyksiköissä on hyllytilaa painettuja aineistoja varten yhteensä 5 346 hm.

Matemaattis-luonnontieteellisissä kirjastoissa sähköisten tietoaineistojen käytön nopea lisääntyminen on vähentänyt hyllytilan tarvetta. Tilatarpeen pienentyminen on otettu huomioon toimintasuunnitelmissa. Luonnontieteellisten kirjastojen aineistojen liittämistä pääkirjastoon on sovittu pääkirjaston ja tiedekuntakirjaston välillä sillä edellytyksellä, että kokoelmat sijoitetaan avokokoelmiin ja niiden hyvä saatavuus ja palvelutaso turvataan.

Kemian ja biokemian kirjastotila sijaitsee Arcanumin kiinteistössä, Yliopistonmäen ja Kasarmialueen välissä. Koko kiinteistö on matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan käytössä. Tiloihin ei ole suunnitteilla merkittäviä toiminnallisia korjauksia ja muutoksia. Kirjaston kokonaispinta-ala on 365 m². Kokoelmatilaa on käytettävissä 1 536 hm, josta avokokoelmatilaa kuitenkin vain 816 hm. Avohyllyistä on käytössä noin 80 % ja tilaa on vapautunut, kun sähköisillä aineistoilla on korvattu vastaavien painettujen aineistojen hankintoja. Pällekäisyyksien kartoitustyö jatkuu edelleen, ja hyllytilaa oletetaan vapautuvan vielä lisääkin sähköisten lehtien syrjäyttäessä painetut lehtiaineistot.

Fysikaalisten tieteiden kirjasto sijaitsee Quantumin rakennuksessa, Yliopistonmäen välittömässä läheisyydessä. Kiinteistö on pääosin fysiikan laitoksen käytössä. Yliopiston rakentamishjelmassa ei ole Quantumin osalle kirjattuna merkittäviä rakennus- ja muutostöitä. Kirjastolla on käytössään 290 m² tilaa. Kokoelmatilaa on 936 hm, josta avokokoelmatilaa 702 hm.

Luonnontieteidentalo 2:ssa Yliopistonmäellä sijaitsevat bio-geotieteiden kirjasto 1. kerroksessa ja matematiikan kirjasto 4. kerroksessa. Rakennus on pääosin matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan käytössä, ja siellä sijaitsee myös laitos- ja luentosalitiloja. Peruskorjausta kiinteistöön ei ole tehty. Pienempiä, tilakohtaisia korjaus- ja muutostöitä on toteutettu tilatarpeiden muuttuessa. Senaatti-kiinteistöjen ilmoituksen mukaan kiinteistön ilmanvaihtojärjestelmä vaatii laajan peruskorjauksen. Tämä on suunniteltu toteutettavaksi vuonna 2009. Muita laajoja peruskorjauksia ei ole suunnitelmissa.

Toisin kuin pääosassa muita tiedekunta- ja oppiainekirjastoja, matematiikan kirjasto-tilaa ylläpitää matematiikan laitos, joka maksaa myös kirjastotilan vuokran. Matematiikan ja sovelletun matematiikan kirjaston kokoelmissa painettujen aineistojen osuus on poikkeuksellisen suuri verrattuna muihin matemaattis-luonnontieteellisiin kirjastoihin. Nopeaa muutosta käyttötarpeessa ei myöskään ole näkyvissä. Kirjastotilan pinta-ala on 161 m². Hyllytilaa kokoelmille on 700 hm, josta avokokoelmatilaa on 551 hm. Hyllytilasta on käytössä 93 %. Bio-geotieteiden kirjastolla on käytössään 597 m² tilat. Avohyllyissä kokoelmista on noin 70 %. Hyllymetreinä kokoelmien laajuus on 1 508 hm, joista avohyllyissä 1 052 hm.

Merenkulkualan koulutus- ja tutkimuskeskuksen kirjastolla on WTC-talossa käytössään 45 m² kirjastotilaa kahdessa eri kerroksessa. Kokoelmin laajuus hyllymetreinä on 114 hm, josta kaikki avokokoelmissa. Merenkulkualan koulutus- ja tutkimuskeskuksen kirjasto sijaitsee etäällä Yliopistonmäestä ja se palvelee tarkoituksenmukaisella tavalla alan koulutuksen ja tutkimuksen tarpeita. Sen vuoksi en esitä sen yhdistämistä muihin kirjastoyksiköihin.

Kirjastorakentamisen tulee tukea kirjastopalveluiden toiminnallisesti tarkoituksenmukaista organisointia ja nykyaikaiset vaatimukset täyttävää asiakaspalvelutoimintaa. Turun korkeakoulujen kirjasto- ja tietopalvelutoiminnan kehittämisen lähtökohtana on palveluiden keskittäminen suurempiin kokonaisuuksiin, jotka mahdollistavat taloudellisesti tehok-

kaiden ja toiminnallisesti monipuolisten palveluiden toteuttamisen.

Senaatti-kiinteistöt teetti vuonna 2003 selvityksen pääkirjaston ja Juslenian lisärakentamismahdollisuuksista. Toteuttamiskelpoisimpana pidettiin ratkaisua, jossa Koskenniempuiston puoleiseen rinteeseen sijoitettaisiin pääkirjastoon sisätilayhteyksin liitettävä uudisrakennus, johon sijoitettaisiin kirjaston tilojen lisäksi ravintola. Muuten pääkirjaston lisätilatarve tyydytettäisiin Jusleniaa peruskorjaamalla ja täydennysrakentamalla siten, että rakentamisessa huomioitaisiin kurssikirjaston ja humanistisen tiedekuntakirjaston toiminnallinen yhteys pääkirjastoon. Hankkeeseen liittyi myös suunnitelma, jonka tarkoituksena oli selvittää mahdollisuutta rakentaa kirjaston käyttöön varastotiloja Yliopistonmäen alle louhittaviin kalliotiloihin. Hankkeen tavoitteena oli vapauttaa pääkirjaston nykyisiä varastotiloja siten, että niitä voitaisiin uudistaa avokokoelmatiloiksi.

Suunniteltua peruskorjausta tarkoituksenmukaisempi ratkaisu on Juslenian heikkokuntoisen rakennuksen purkaminen. Sen tilalle tulee rakentaa moderni kirjasto- ja tietopalvelutoimintaan soveltuva uudisrakennus, joka liitetään sisätilayhteyksin nykyiseen pääkirjastoon. Uudisrakentamisessa tulee ottaa huomioon tarve sijoittaa keskeiset käyttökokoelmat avohyllyihin. Samoin tulee ottaa huomioon toimitilastrategiassa arvioitu tarve lisätä ravintolatiloja Yliopistonmäellä.

Yliopistonmäen kirjasto- ja tietopalvelukeskukseen ehdotan sijoitettavaksi seuraavat toiminnot ja kirjastoyksiköt:

- Turun yliopiston pääkirjaston toiminnot ja kokoelmat
- Yliopistokirjastojen yhteiset hallinto- ja koulutuspalvelut sekä tutkimuksen tietopalvelut
- Turun yliopiston kurssikirjasto
- Matemaattis-luonnontieteelliset kirjastot
 - Bio-geotieteiden kirjasto
 - Matematiikan kirjasto
 - Kemian ja biokemian kirjasto
 - Fysikaalisten tieteiden kirjasto
- Kielitieteiden kirjastot
 - Englantilainen filologia
 - Fonetikka, logopedia ja yleinen kielitiede
 - Italian kieli ja kulttuuri
 - Klassilliset kielet
 - Pohjoismainen filologia
 - Ranskan ja Espanjan kielet ja kulttuuri
 - Saksan kieli ja kulttuuri
 - Venäjän kielen ja kulttuurin kirjasto
 - Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus
- Kääntämisen ja tulkkauksen kirjasto

- Kielikeskuksen kirjasto
- Kulttuurien tutkimuksen kirjastot
 - Arkeologia ja museologia
 - Kansatiede, folkloristiikka ja uskontotiede
 - Elämänkatsomustieto

4.3 Kasarmialueen ja Turun kauppakorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelukeskukset

Kasarmialueella, noin 700 metrin päässä Turun yliopiston päärakennuksesta sijaitseva Educariumin rakennus on pääasiassa Turun yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan käytössä. Rakennuksessa toimii Turun yliopiston kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisistä tiedekuntakirjastoista muodostettu Kasvatus- ja yhteiskuntatieteellinen kirjasto. Educariumiin on sijoitettu toistaiseksi myös Turun yliopiston kurssikirjasto. Lisäksi siellä toimii Turun yliopiston, Åbo Akademin ja Turun kauppakorkeakoulun yhteisesti ylläpitämä Eurotietokeskus. Sen aineistot on sijoitettu omaksi kokonaisuudekseen avohyllyihin, mutta aineistojen käyttö on ollut suhteellisen vähäistä.

Kirjasto- ja laitostilojen lisäksi Educariumin rakennuksessa on ravintola, liikuntahalli sekä yliopiston atk-keskus. Educariumissa sijaitseva kirjasto on käyttäjien arvioiden mukaan toimiva, suosittu ja paljon käytetty kirjastokokonaisuus. Tilat koetaan viihtyisiksi ja toimiviksi. Ryhmätyö- ja päätetyötiloja on riittävästi. Toisaalta ravintolan ja kahvilan läheisyyttä on myös arvosteltu, sillä niiden koetaan tuovan levottomuutta ja melua muutoin rauhalliseen ja avaraan kirjastotilaan. Educariumin kirjaston toimitilat ovat pinta-alaltaan 2 456 m². Kokoelmille on käytettävissä kaikkiaan 5 431 hyllymetriä, joista avokokoelmissa on 4 260 hm, eli noin 78 %.

Educariumin tilat ovat uudet ja varsin tarkoituksenmukaiset, mutta kirjasto- ja tietopalvelukeskuksen toiminnallista kokonaisuutta tulee vahvistaa ja yhteistyötä Turun kauppakorkeakoulun kirjaston kanssa lisätä. Siirtämällä kurssikirjasto Yliopistonmäen kirjasto- ja tietopalvelukeskukseen Educariumissa vapautuu tilaa muuhun käyttöön. Tarkoituksenmukaisinta on vahvistaa käyttäytymistieteisiin ja yhteiskuntatieteisiin painottuvaa kirjasto- ja tietopalvelukokonaisuutta. Sitä voidaan vahvistaa sijoittamalla lähellä sijaitsevat Turun yliopiston oikeustieteelliset kirjastot Educariumin kirjasto- ja tietopalvelukeskukseen. Tarkoituksenmukaista olisi sijoittaa samaan yhteyteen Åbo Akademin sijoittamispäätöksellä kokonaisuuteen Åbo Akademin hallinnoima YK:n tallekirjasto, jonka laajuus on yli 500 hm.

Calonian oikeustieteellisen rakennuksen alakerrassa sijaitsevan Oikeustieteellisen kirjaston käytössä olevien tilojen pinta-ala on 778 m². Kokoelmatiloja kirjastossa on yhteensä 1 385 hm, joista avokokoelmatiloja on 1 085 hm. Tästä erillisenä Caloniassa toimiva oikeustieteellisen tiedekunnan kirjasto on tiedekunnan omia tutkijoita ja opettajia palveleva kirjasto. Sen seminaari- ja työhuoneisiin sijoitettujen tietoaaineistojen kokonaismäärä on merkittävä, kaikkiaan noin 520 hm. Huomattava osa näistä aineistoista tarvitaan jatkossakin tutkijoiden ja opettajien rajoitetussa käytössä. Calonian kiinteistössä tarvitaan toimitilastrategian mukaan peruskorjaus 2010-luvulla.

Kasarmialueen ja Yliopistonmäen lähituntumassa sijaitseva Turun kauppakorkeakoulun kirjasto toimii yhtenä kirjastoyksikkönä kauppakorkeakoulun rakennuksessa. Kirjastotilojen kokonaispinta-ala on 1 211 m². Avokokoelmien lisäksi kirjastolla on kellaritiloihin

sijoitettu etäkokoelma, josta tilatun aineiston saa käyttöön seuraavana päivänä. Kirjaston kokonaistilamäärä on 4 295 hm. Avokokoelmissa tilaa aineistoille on 1 295 hm. Kauppakorkeakoulun opiskelijat, opettajat ja tutkijat käyttävät aktiivisesti kirjaston palveluita ja se muodostaa keskeisen osan kauppakorkeakoulun toiminnallista kokonaisuutta. Varastotoimintaa kehittämällä kirjasto pystyy ottamaan vastaan Turun yliopiston Kasvatus- ja yhteiskuntatieteelliseen kirjastoon nykyisin kuuluvan taloustieteen kirjastoluokan aineiston. Sen siirtäminen vapauttaa tilaa Educariumissa ja vahvistaa Turun kauppakorkeakoulun kirjaston asemaa yliopistokonsortiossa ja muodostettavassa uudentyyppisessä yliopistossa. Kauppakorkeakoulun kirjaston kehittäminen ja laajentaminen on vaikeaa, sillä se edellyttäisi kauppakorkeakoulun nykyisten tilaratkaisujen uudelleenarviointia.

Kasarmialueen kirjasto- ja tietopalvelukeskukseen (Educarium) ehdotan sijoitettavaksi seuraavat kirjastoyksiköt:

- Kasvatus- ja yhteiskuntatieteellinen kirjasto
- Oikeustieteelliset kirjastot
- Eurotietokeskus
- Åbo Akademin YK:n tallekirjasto (sijoittamispäätöksellä ilman hallinnan siirtoa)

Turun kauppakorkeakoulun kirjastoon ehdotan sijoitettavaksi taloustieteen kirjastoluokan aineiston.

4.4 Sirkkalan kirjasto- ja tietopalvelukeskus

Lähelle Kupittaaan asemaa on syntynyt Turun korkeakoulujen merkittävä laitoskeskittymä. Alueella sijaitsee Turun yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan useita rakennuksia, PET-keskus ja syklotroni, Turun yliopistollinen keskussairaala, hammaslääketieteen Dentalia-kiinteistö, hoitotieteen Sanitas, sekä modernit DataCityn, BioCityn, PharmaCityn, ja ICT-talon kiinteistöt. Alueella toimii myös Åbo Akademin ja Turun ammattikorkeakoulun yksiköitä. Alueella sijaitsevien eri korkeakoulujen yksiköt tekevät kiinteästi yhteistyötä keskenään.

Lääketieteellinen kirjasto toimii Medisiinassa, Turun yliopistollisen keskussairaalan naapurissa. Kirjasto palvelee lääketieteen, hammaslääketieteen ja hoitotieteen tarpeita. Se on muodostunut eri tieteenalojen laitoskirjastoista, joiden kokoelmia ei ole yhdistetty. Lääketieteellisen tiedekunnan kirjastolla on yhteistyösopimus keskussairaalan kanssa. Keskussairaala maksaa kirjaston käytöstä ja saamistaan kirjastopalveluista Turun yliopiston kirjastolle.

Lääketieteellisen kirjaston varsinainen kirjastotila on pienehkö. Tiloja on käytössä yhteensä noin 1000 m². Avokokoelmassa on painettuja lehtiä ja kirjallisuutta vuodesta 1990. Vanhempi aineisto on sijoitettu etä- ja lähivarastoihin, joista aineiston saa tilaamalla. Kellarissa sijaitsevasta lähivarastosta noudetaan tilattuja aineistoja kahdesti päivässä. Etävarastosta Latokarista aineistoja noudetaan kerran viikossa. Kirjastotila on nykyiselle aineistomäärälle suhteellisen toimiva, ja asiakkaille on tarjolla tarvittavat luku- ja työasemat sekä kopiointi- ja tulostusmahdollisuus. Sähköisten aineistojen voimakkaasti lisääntynyt käyttö näkyy lääketieteen kirjasto- ja tietopalveluissa enemmän kuin useimmilla muilla tieteenaloilla. Hyllätilaa on kaikkiaan 3 686 hm, joista avokokoelmia 1 750 hm. Hyllätilasta on käytössä noin 70 %.

Toimitilojen uudistamiselle esimerkiksi laajemmiksi päätetyöskentely- tai ryhmätyös-

kentelytiloiksi ei juuri ole mahdollisuuksia. Lääketieteellisen tiedekuntakirjaston toimitilojen tulevaisuutta on pohdittu yliopiston toimitilastrategiassa. Yhtenä mahdollisuutena on esitetty kirjaston siirtyminen ns. T2-sairaalan yhteyteen, Helsingin valtatieen toiselle puolelle, tämän valmistuttua.

Lääke- ja biotieteiden tilojen lisäksi Kupittaaan aseman lähelle, Sirkkalan kasarmien alueelle, ovat siirtyneet tai siirtymässä historiatieteiden ja taiteiden tutkimuksen laitokset. Humanistisen tiedekuntakirjaston historian ja taiteiden tutkimuksen oppiaineita palvelevat kirjastot sijaitsevat tällä hetkellä pääasiassa Juslenian kiinteistössä. Musiikkitieteen kirjasto sijaitsee Kasarmialueella, kääntämisen ja mediatutkimuksen yhteinen kirjasto puolestaan Signumin kiinteistössä.

Etäisyys Kupittaaan laitosalueen eri rakennuksista Yliopistonmäelle vaihtelee noin 500 metristä kilometriin. Vaikka etäisyys ei ole pitkä, on kuitenkin tarkoituksenmukaista luoda alueelle oma kirjasto- ja tietopalvelukeskus. Historiatieteissä ja taiteiden tutkimuksessa käytetään muita tieteenaloja enemmän painotuotteita ja erityisaineistoja. Etäisyyden Yliopistonmäelle sijaitseviin kirjastoihin koetaan haittaavan aineistojen käyttöä. Lääketieteellisessä tutkimuksessa ja opetuksessa sekä etenkin kliinisillä aloilla ja TYKS:n sairaalatoiminnassa kirjasto- ja tietopalveluiden nopea saatavuus on keskeistä. Avokokoelma-aineiston tulee siksi olla runsasta ja tilojen tulee sijaita lähellä. Biotieteissä ja ICT-aloilla sähköisten aineistojen käyttö omalta tietokoneelta on jatkuvasti lisääntynyt. Sirkkalan kirjasto- ja tietopalvelukeskuksen tulee yhdessä Yliopistonmäen kirjasto- ja tietopalvelukeskuksessa sijaitsevan kurssikirjaston kanssa vastata Sirkkalan alueella toimivien tieteenalojen kurssikirjapalveluiden tarkoituksenmukaisesta toteuttamisesta.

Kupittaaan alueen kasvava kirjasto- ja tietopalvelutarve voidaan tyydyttää parhaiten rakentamalla Sirkkalan kasarmialueelle kaikkia ympärillä sijaitsevia laitoksia palveleva monipuolinen kirjasto- ja tietopalvelukeskus, johon keskitettäisiin myös BioCityn ja ICT-talon nykyiset kirjastoyksiköt. Kirjastotilojen rakentaminen Sirkkalan kasarmialueelle toteutettaisiin uudisrakentamisena, jossa otettaisiin huomioon myös väestönsuojien ja ravintolapalveluiden edellyttämä tilatarve. Sirkkalan kasarmialueelle on lisärakennusoikeutta 2 700 htm². Alueen lisärakentamissuunnitelma on saanut opetusministeriön ja valtion raha-asainvaliokunnan alustavan hyväksynnän, mutta rakennuskustannusten huomattava nousu sekä muuttuva tilasuunnitelma edellyttävät asian käsittelemistä uudelleen. Toinen rakentamisvaihtoehto voi olla myös Kiinamyllynkadun ja Lemminkäisenkadun välissä sijaitseva helikopterikentän alue, johon suunnitellaan usean toimijan yhteistä Micromedicum-rakennusta.

Sirkkalaan uudisrakennettavaan kirjasto- ja tietopalvelukeskukseen ehdotan sijoitettavaksi seuraavat kirjastoyksiköt:

- Lääketieteellinen kirjasto (myös hammaslääketiede, hoitotiede)
- BioCityn kirjastot
- ICT-talon kirjasto
- Historiatieteiden kirjastot
 - Kulttuurihistoria
 - Suomen historia
 - Yleinen historia
- Taiteiden tutkimuksen kirjastot

- Kotimainen kirjallisuus
- Yleinen kirjallisuustiede
- Taidehistoria
- Musiikkitiede
- Naistutkimus
- Mediatutkimus

4.5 Turun korkeakoulukirjastojen yhteisvarasto ja säilytyspalvelukeskus

Turun alueen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kirjastoissa on edelleen varsin runsaasti vähän käytettyä ns. passiiviaiainestoa. Sen säilyttäminen kirjastojen varsinaisissa palvelu- tai lähivarastotiloissa ei useinkaan ole tarpeen. Passiiviaiaineston säilyttämisessä on tarkoituksenmukaista käyttää mahdollisimman suuressa määrin opetusministeriön rahoittaman Kuopion Varastokirjaston palveluita. Tieteellisten ja yleisten kirjastojen yhteisenä varastointikeskuksena toimiva Varastokirjasto ei peri maksua säilyttämisestä eikä kirjastoille toimitamistaan kaukolainoista ja artikkelikopioista. Asiakaspalvelu on nopeaa ja tehokasta eikä aineistojen tilaaminen Kuopiosta kaukolainaan vaikuta oleellisesti aineistojen saatavuuteen tai toimitusaikoihin paikallisiin varastopalveluihin verrattuna.

Turun korkeakoulujen kirjastot voivat saada aikaan merkittäviä kustannussäästöjä tehostamalla kokoelmiensa arvonmäärittystä, nopeuttamalla passiiviaiainestojen siirtoa Kuopioon ja lisäämällä Varastokirjaston palveluiden käyttöä sekä sijoittamalla vähemmän käytettyjä kokoelmia Turkuun perustettavaksi ehdottamaani korkeakoulujen yhteisvarastoon ja säilytyspalvelukeskukseen.

Kaiken passiiviaiaineston sijoittaminen Kuopion Varastokirjastoon ei ole mahdollista eikä toiminnallisestikaan perusteltua. Turun kirjastoissa on varsin runsaasti harvoin käytettyjä kokoelmia ja tutkimuksen tietoiainestoa, jotka on kuitenkin tarkoituksenmukaista säilyttää pysyvästi Turussa. Tällaisia ovat esimerkiksi lahjoituksina saadut erityiskokoelmat, harvinaiset ja arvokkaat painatteet sekä muut erityisaiainestot, kuten käsikirjoitukset ja arkistokokoelmat, valokuvat ja audiovisuaaliset aiainestot. Ne vaativat kuitenkin merkittävästi säilytystilaa. Tämä rajoittaa vuorostaan muiden kokoelmien sijoittamista ja kirjasto- ja tietopalvelutilojen käyttöä. Erityiskokoelmien säilyttämiseen tulee muutenkin kiinnittää nykyistä enemmän huomiota. Kansallisesti arvokkaiden erityiskokoelmien ja tutkimuksen tietoiainestojen säilytystilojen tulisi vastata päätearkistoinnin tila- ja säilytysvaatimuksia. Niiden osalta on voimassa arkistolaitoksen 21.8.2007 antama määräys ja ohje arkistotiloista (KA 1386/40/2007). Kokoelmien hallinnan kannalta olisi tärkeää yhdistää varastointiin aiainestojen käytettävyyttä ja säilyvyyttä parantavat digitointi- ja konservointitoiminnot. Kokoelmien konservointiin on toistaiseksi kiinnitetty valitettavan vähän huomiota kaikissa Turun alueen kirjastoissa.

Selvitystyössäni olen edellä esittänyt, että Turun yliopiston kirjasto ja Åbo Akademin kirjasto yhdistävät vastaanottamiensa vapaakappaleaiainestojen rekisteröinnin yhteiseen kokoelmatietokantaan sekä passiiviaiainestojen varastoinnin. Koska lakiin kulttuuriainestojen tallettamisesta ja säilyttämisestä (1433/2007) liittyy olennaisena periaatteena aiainestojen säilyvyyden turvaaminen säilytysvastuuta hajauttamalla, ei vapaakappaleaiainestojen siirtäminen Turusta Kuopion Varastokirjastoon ole mahdollista. Sen sijaan yhteistoiminnan

lisääminen Turussa ja yhteisvarastointi on tarkoituksenmukaista sekä toiminnallisesti että voimavarojen käytön osalta.

Turun korkeakoulujen yhteisvaraston ja säilytyspalvelukeskuksen sijoittamiskysymys tulee ratkaista erikseen. Mikäli Yliopistonmaällä sijaitseva ns. Vesilinna poistuu Turun kaupungin vesihuollon käytöstä, on selvittettävä mahdollisuudet hankkia ja kunnostaa se tähän tarkoitukseen. Passiivivaraston sijoittaminen Turun keskustan alueelle ei kuitenkaan ole palvelutoiminnan kannalta välttämätöntä. Jos yhteisvarasto päätetään sijoittaa muualle, on keskustan alueella sijaitsevien korkeakoulujen kirjasto- ja tietopalveluyksiköiden lähivarastoinnin tarpeet kuitenkin otettava huomioon muussa tilasuunnittelussa.

Yhteisvaraston ja säilytyspalvelukeskuksen suunnittelussa tulee ottaa huomioon rakennukseen mahdollisesti sijoitettavien erityiskokoelmien säilyttämiseen liittyvät erityisvaatimukset, samoin digitoinnin ja konservoinnin edellyttämät tilat, mikäli nämä toiminnot päätetään sijoittaa keskuksen yhteyteen. Yhteisvaraston ja säilytyspalvelukeskuksen tulee myös olla osa Turun yliopistokirjastojen yhteistä asiakaspalvelulogiikkaa.

Ennen rakentamissuunnittelun käynnistämistä on syytä selvittää mahdollisuudet sijoittaa yhteisvarastoon myös Turun maakunta-arkiston ja Turun maakuntamuseon kokoelmia ja toimintoja. Turun maakunta-arkiston nykyisten kokoelmatilojen arvioidaan täyttyvän vuonna 2017. Lisärakentamisen tilasuunnittelu on määrä käynnistää vuonna 2012. Mikäli yhteisvarasto täyttää sen osalta päätearkistolle asetettavat tilavaatimukset, voidaan kustannussäästöjä saavuttaa todennäköisesti sekä säilytyksessä että digitoinnissa ja konservoinnissa. Myös museoissa on esinekokoelmien lisäksi valokuvia, painatteita ja paperiaineistoja, joiden säilyttämisessä yhteistyöllä voitaisiin saada aikaan synergiaetuja. Esimerkkinä hyvin toimivasta arkisto- ja museoalan yhteistyöstä on Ruotsin arkistolaitoksen (Riksarkivet) vastuulla oleva Ruotsin yhteisen kulttuuriperinnön säilyttäminen. Museoaineistojen varastointi on keskitetty Munkhättanissa sijaitsevaan suurvarastoon, jonka toiminnasta vastaa Riksarkivetin yksikkö Svensk Museitjänst.

4.6 Åbo Akademin kirjasto- ja tietopalveluiden kehittäminen

Åbo Akademi ei ole mukana Turun yliopiston ja Turun kauppakorkeakoulun konsortiohankkeessa, eivätkä sen kiinteistöt ole Senaatti-kiinteistöjen omistamia kuin vähäisiltä osin. Siksi sen kirjastoyksiköiden rakenteelliseen kehittämiseen ja tilasuunnitteluun on mahdollista vaikuttaa vain niiltä osin, kuin Åbo Akademi itse on halukas tekemään yhteistyötä ja sopimaan yhteisistä palveluista Turun toisten yliopistokirjastojen ja alueen ammattikorkeakoulukirjastojen kanssa. Sekä tutkimuksessa ja opetuksessa että tukipalveluiden kehittämisessä yhteistyö on kuitenkin ollut laajaa, ja eri toimijat ovat katsoneet sen antavan toiminnalleen merkittävää lisäarvoa.

Åbo Akademilla on Turussa pää- ja kurssikirjaston lisäksi 25 toimintayksikköä. Niistä suuri osa on pieniä, seminaari- tai oppiainekirjastotyyppisiä kokoelmia, joista muutamat toimivat jopa toistensa kanssa samoissa rakennuksissa, eri huonetiloissa. Åbo Akademin kirjastojen kiinteistöt omistaa pääosin Åbo Akademin säätiö. Kupittaalla sijaitseva ICT-kirjasto on Åbo Akademin hallinnoima Turun yliopiston, Åbo Akademin ja Turun Ammattikorkeakoulun yhteinen tietojenkäsittelytieteiden kirjasto. Turun ulkopuolella Åbo Akademilla on Svenska handelshögskolanin ja Vaasan yliopiston kanssa yhteinen tiedekirjasto ja oppimiskeskus Tritonia Vaasassa.

Lähes kaikki Åbo Akademin Turun kirjastoyksiköt sijaitsevat kävelymatkan päässä Åbo Akademin pääkirjastosta, Yliopistonmäen, Aurajoen, Uudenmaankadun ja Hämeenkadun

rajaamalla alueella. Kuten muissakin yliopistokirjastoissa, myös Åbo Akademiassa tavoitteena on pienten kirjastoyksiköiden yhdistäminen suuremmiksi tieteenalakohtaisiksi kokonaisuuksiksi.

Esimerkki hyvin toimivasta suuremmasta kirjasto- ja tietopalveluyksiköstä on Tehtaan-
kadulla sijaitseva humanistinen tiedekuntakirjasto Arken. Uudistustöiden jälkeen vuonna 2004 valmistuneisiin vanhoihin tehdastiloihin yhdistettiin yhdeksi kokoelmaksi muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kaikki humanistiset laitoskirjastot. Ainoastaan merihistoria ja musiikkitiede tulevat jatkossakin sijaitsemaan erillään muista humanistisista kirjastoista: merihistoria Forum Marinumissa Linnankadulla ja musiikkitiede Sibelius-museon yhteydessä Piispankadulla. Nämä ratkaisut on perusteltu toiminnallisilla tarpeilla.

Matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan pääkirjastoyksikkö sijaitsee Axeliassa, Piispankadulla. Tämän kiinteistön omistaa Senaatti-kiinteistöt. Eräiden oppiaineiden aineistoja on sijoitettu laitostiloihin erillisiksi laitos- ja laboratoriokirjastoiksi. Taloustieteiden yhteiskirjasto toimii Henrikinkadulla, lähellä Åbo Akademin pääkirjastoa. Hallinnollisesti taloustieteiden kirjaston alaisuudessa toimivat myös naistutkimuksen ja informaatiotutkimuksen kirjastot, jotka muuttavat ASA-taloon muodostettavaan valtiotieteellis-matemaattiseen kirjastoon vuoden 2009 alkupuolella. Samaan kortteliin, lähelle ASA-talon kirjastoa tulevat sijoittumaan myös kurssikirjasto ja oppimiskeskus. Erillisenä yksikkönä toimii Ihmisoikeusinstituutin (Institutet för mänskliga rättigheter) kirjasto Piispankadulla.

Teologisen kirjaston toimitilat Piispankadulla ovat epätarkoituksenmukaiset. Yhtenäistä kokoelmatilaa ei ole, vaan painetut aineistot on sijoitettu käytäville ja seminaarihuoneisiin kolmeen toisiaan lähellä sijaitsevaan rakennukseen. Teologisten oppiaineiden tutkimusta ja opetusta tukee Donnerin instituutin (Donnerska institutet) uskontotieteellinen erikoiskirjasto, ns. Steiner-kirjasto. Suositeltavaa olisi keskittää teologisten oppiaineiden kirjasto- ja tietopalveluita siten, että humanististen lähitieteenalojen kokoelmat tukisivat paremmin aineistojen käyttöä.

Åbo Akademin kirjastotoiminnan tavoitteena on karsia yksiköiden määrää siten, että vuonna 2009 Åbo Akademiassa tulee olemaan pää- ja kurssikirjaston lisäksi alle kymmenen laajempaa kirjastoa, joista muutama kuitenkin toimii useammassa toimipisteessä. Määrä on edelleen varsin suuri, ottaen huomioon yliopiston opiskelija- ja opettajamäärän. Keskittämistä tulisi harkita ennen muuta pääkirjaston, Arkenin, ASA-talon ja Axelian kirjastoihin, etenkin jos Åbo Akademi liittyy Turun yliopistojen yhteisiin logistiikkapalveluihin. Kehittämällä vapaakappaleaineistojen hallintaa Turun yliopiston kirjaston kanssa sekä yhdistämällä Turun korkeakoulujen erityis- ja passiivikokoelmien varastointi- ja säilytyspalvelut, voidaan tiloja vapauttaa käyttöön siten, että se mahdollistaa pienten yksiköiden nykyistä tehokkaamman keskittämisen. Erityisesti pienten tieteenalojen kirjasto- ja tietopalveluissa tiiviimpi yhteistyö Turun toisissa yliopistoissa toimivien samoista aloista vastaavien kirjastoyksiköiden kanssa on erityisen toivottavaa. Se tukee synergiaa myös tutkimuksessa ja opetuksessa, mikä voidaan arvioida vahvistavan Turun asemaa merkittävänä tiedekeskittymänä.

4.7 Ammattikorkeakoulujen kirjasto- ja tietopalvelut

Turun ammattikorkeakoulun kirjastoon kuuluu yhdeksän kirjastoyksikköä. Niistä Turussa sijaitsee kolmen korkeakoulun yhteiskirjastona toimivan ICT-kirjaston lisäksi neljä muuta kirjastoa: tekniikkaan, restaurointiin ja muotoiluun painottunut yksikkö Sepänkadulla, terveys- ja sosiaalialojen kirjasto Ruiskadulla, taideaineiden kirjasto Linnankadulla ja monialainen kirjasto Lemminkäisenkadulla. Linnankadun kirjaston kanssa samoissa tiloissa toimii

myös Turun konservatorion kirjasto. Kummankin kirjaston kokoelmat ovat kuitenkin omina kokonaisuuksinaan. Turun ammattikorkeakoulun kirjastot sijaitsevat kaupunkialueella suhteellisen hajallaan, kunkin oppiainekokonaisuuden oppilaitostilojen yhteydessä. Turussa sijaitsevien kirjastoyksiköiden lisäksi Turun ammattikorkeakoululla on kirjastot Loimaalla, Paraisilla, Salossa ja Uudessakaupungissa.

Yrkeshögskolan Sydvästillä toimii Turussa kaksi kirjastoyksikköä: monialainen kirjasto Nunnankadulla ja merenkulkualan kirjasto Malminkadulla. Lisäksi sillä on kirjastoyksiköt Tammisaarella, Karjaalla, Espoossa ja Helsingissä.

Ammattikorkeakoulujen kirjastojen kokoelmat ovat pääasiallisesti saatavissa avohyllyissä. Oppilaitoskirjaston luonteen mukaisesti kirjastot pyrkivät pitämään tarjolla pääasiallisesti mahdollisimman ajan tasalla olevan tutkimus- ja opetustyössä tarvittavan aineiston, sekä tutkintovaatimuksiin kuuluvat aineistot. Aktiivikäytöstä poistunut, tai muutoin pienen käyttöasteen omaava aineisto toimitetaan Kuopioon Varastokirjaston säilytettäväksi.

Korkeakoulukirjastojen lisäksi kirjastopalveluja tarjoavat Turun kaupunginkirjaston liki 20 toimipistettä sekä muiden alueella toimivien oppilaitosten ja erilaisten yhteisöjen ylläpitämät kirjastot. Yhteistoiminnan kehittäminen kirjasto- ja informaatiopalveluiden tuottamisessa asiakkaille yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä on osoittautunut hyödylliseksi. Rakenteellisessa kehittämisessä molemminpuolista etua voidaan arvioida saatavan ennen muuta passiivi- ja erityisaineistojen varastointia koskevissa järjestelyissä. Tapauskohteisesti rakenteellista yhteistyötä on hyvä syventää muillakin alueilla, esimerkiksi sähköisten aineistojen hallinnassa ja siihen liittyvässä koulutuksessa.

5 Yhteenveto ja ehdotukset

Suomen yliopistolaitoksen keskeisenä kehittämistavoitteena on valtioneuvoston periaatepäätöksen 7.4.2005 sekä pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelman 19.4.2007 mukaisesti kehittää yliopistolaitosta vahvistamalla yliopistojen strategista suunnittelua ja kokoamalla korkeakouluja suuremmiksi kokonaisuuksiksi riittävän kriittisen massan luomiseksi tutkimukseen, monitieteisten tutkimuskokonaisuuksien vahvistamiseksi ja toiminnallisen synergian lisäämiseksi. Hallituksen iltakoulussaan 21.11.2007 tekemän periaatepäätöksen mukaisesti yliopistojen oikeudellinen asema uudistetaan ja yliopistolaki annetaan siten, että se voi astua voimaan 1.8.2009 ja sen mukainen toiminta voi alkaa täydessä laajuudessa 1.1.2010. Suomen yliopistolaitoksessa on meneillään historiallisesti merkittävä kokonaisuudistus, jonka tavoitteena on lisätä suomalaisen tutkimuksen ja opetuksen kansainvälistä kilpailukykyä. Tutkimuksen ja opetuksen lisäksi huomiota kiinnitetään infrastruktuurien parantamiseen ja tukipalveluiden tehostamiseen.

Turun alueella on poikkeuksellisen hyvät mahdollisuudet kehittyä entistäkin vahvemmaksi, korkean kansainvälisen tason yliopistokeskittymäksi. Turun ydinkeskustan alueella sijaitsee kolme yliopistoa, kaksi selvitystyössä kohteena ollutta ammattikorkeakoulua ja lisäksi eräiden muiden ammattikorkeakoulujen yksiköitä. Kaupungilla on vahvat ja monipuoliset yliopisto- ja koulutusperinteet ja varsin hyvin toimivat infrastruktuuripalvelut. Alueen korkeakoulut tekevät jo nyt merkittävää yhteistyötä keskenään sekä tutkimuksessa ja opetuksessa että tukipalveluiden tuottamisessa. Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopetus on Turussa poikkeuksellisen monialaista ja tapahtuu maan molemmilla virallisilla kielillä. Yliopisto-opiskelijoiden yhteenlaskettu määrä on noin 28 000 ja henkilökunnan 4 000, mikä tarjoaa useimmille tieteenaloille tarvittavan kriittisen massan. Entistä vahvemman kansallisen ja kansainvälisen aseman saavuttaminen edellyttää kuitenkin rohkeita ja innovatiivisia ratkaisuja yliopistojen rakenteiden kehittämiseksi ja keskinäisen yhteistyön tiivistämiseksi.

Menestyäkseen kansallisessa ja kansainvälisessä kilpailussa Turun yliopistojen tulee vastata siihen haasteeseen, jonka muissa suomalaisissa yliopistoissa nopeasti käynnistynyt muutos- ja kehittämistoiminta niille asettaa. Helsingin yliopisto on 1990-luvulta lähtien määrätietoisesti uudistanut toimintaansa ja keskittänyt sitä toiminnallisesti tarkoituksenmukaisiksi suunnitelluille kampusalueille. Hallitus on tehnyt periaatepäätöksen Innovaatioyliopiston toiminnan käynnistämisestä pääkaupunkiseudulla 1.8.2009 lukien ja päättänyt osoittaa sitä ylläpitämään perustettavalle säätiölle 500 miljoonan euron rahoituksen. Suunnittelussaan jo pitkälle ehtinyt Sisä-Suomen yliopistoallianssi tähtää rahoitusjärjestelyissään opetusministe-

riön kanssa keväällä 2008 käytäviin tulosneuvotteluihin. Toimintansa 1.1.2010 aloittava Itä-Suomen yliopisto pyrkii luomaan nykyisten 14 tiedekunnan tilalle kolmesta kuuteen toiminnallisesti itsenäistä korkeakoulua (School) ja luomaan yhteisen hallintokeskuksen ja yhteiset palvelulaitokset. Turun yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen suurin kilpailuetu verrattuna näihin kehittämishankkeisiin on korkeakoulujen ja niiden alaisina toimivien yksiköiden maantieteellinen läheisyys. Tämä mahdollistaa yhteistyön tekemisen ja keskitetyn palvelutarjonnan helpommin kuin muissa käynnissä olevissa yhteistoiminta- ja yhdistämishankkeissa. Turun alueen korkeakouluilta edellytetään nopeaa ja tehokasta suunnittelua ja päätöksentekoa, jotta ne säilyttävät asemansa kilpailutilanteessa ja voivat täysimääräisesti hyödyntää ne synergiaedut, joita toimintojen keskittamisestä ja yhdistämisestä voidaan saada.

Turun korkeakoulujen kirjasto- ja informaatiopalveluissa on tarkoituksenmukaista tehdä mahdollisimman pitkälle menevää yhteistyötä. Tukipalveluiden tulisi toimia yhteisenä voimavarana, joka palvelee kaikissa korkeakouluissa työskenteleviä asiakkaita: opiskelijoita, tutkijoita, opettajia ja muuta henkilökuntaa. Voimavaroja yhdistämällä voidaan entistä paremmin tukea yliopistojen keskeisiä toimintoja, tutkimusta ja opetusta. Turun korkeakoulujen jo aikaisemmin tekemät ratkaisut osoittavat, että hyvinkin pitkälle menevää yhteistyötä kirjasto- ja informaatiopalveluissa ja toiminnan muilla alueilla voidaan tehdä keskinäisiin sopimuksiin perustuen. Turun alueen yliopistot voivatkin yliopistolain uudistuessa ilman ristiriitaa valita toimintaperiaatteitaan parhaiten vastaavan oikeudellisen ja hallinnollisen mallin ja siitä riippumatta itsenäisesti päättää sellaisten tukitoimintojen kuin kirjasto- ja informaatiopalveluiden yhteisestä hoitamisesta.

Selvitykseni toimenpide-ehdotusten lähtökohtana on Turun korkeakoulujen kirjasto- ja informaatiopalveluiden mahdollisimman pitkälle menevä yhdistäminen ja tehokas koordinaatio. Tavoitteena on, että toimenpiteet voidaan toteuttaa pääosin 1.1.2010 mennessä. Aikaisemmissa luvuissa tarkemmin esittämiäni perustelujen mukaisesti ehdotan kirjasto- ja informaatiopalveluiden tehostamiseksi seuraavien toimenpiteiden toteuttamista:

Yhteistyö kirjasto- ja informaatiopalveluiden tuottamisessa

- 1) Turun alueen korkeakoulut laativat 31.12.2008 mennessä yhteisen kirjasto- ja informaatiopalveluiden kehittämisstrategian, joka tähtää yhteisen palvelutoiminnan käynnistämiseen sekä toimintojen hallinnosta ja rahoitusjärjestelyistä sopimiseen viimeistään 1.1.2010 lukien,
- 2) Turun yliopistojen kirjasto- ja informaatiopalvelut keskitetään 1.1.2010 lukien yhteisen johdon tai johtoelimen alaisuuteen siten kuin tehtävässä kehittämisstrategiassa tarkemmin määritellään,
- 3) Turun yliopiston kirjasto ja Åbo Akademin kirjasto yhdistävät toimintansa vapaakappaleiden vastaanotossa, rekisteröinnissä Turun yliopistojen yhteiseen kokoelmätietokantaan, käytettävyyden parantamisessa ja varastoinnissa sekä tehostavat vapaakappaleiden hyödyntämiseen perustuvaa yhteistä palvelutoimintaa,
- 4) tehostetaan voimavarojen käyttöä keskittämällä lainaustoiminta ja muut kirjasto- ja tietopalvelut kahdeksaan kirjasto- ja tietopalvelukeskukseen, jotka ovat: Yliopistonmäen kirjasto- ja tietopalvelukeskus, Sirkkalan kirjasto- ja tietopalvelukeskus, Kasarmialueen kirjasto- ja tietopalvelukeskus, Turun kauppakorkeakoulun kirjasto, Åbo Akademin pääkirjasto, Arkenin kirjasto, ASA-talon kirjasto ja Axelian kirjasto,

- 5) toteutetaan logistiikkapalvelu, joka mahdollistaa asiakkaille kirjojen noutamisen ja palauttamisen samasta kirjastopalvelupisteestä, joita yliopistoilla olisi yhteensä kahdeksan,
- 6) kehitetään asiakaspalvelua siten, että kaikkien yliopistojen opiskelijat, tutkijat, opettajat ja muu henkilökunta voivat käyttää kirjasto- ja informaatiopalveluja keskenään tasavertaisesti ja yhtenäisten käytäntöjen mukaisesti,
- 7) yhdistetään yliopistojen kirjastojen kokoelmatietokannat siten, että ne mahdollistavat painotuotteiden yhteisen haku- ja lainaustoiminnon sähköisessä ympäristössä,
- 8) lisätään koordinaatiota aineistojen hankinnassa ja käytössä,
- 9) tehostetaan Kuopion Varastokirjaston palveluiden käyttöä,
- 10) tuotetaan verkkoympäristössä yhteisiä tieto- ja aineistopalveluita ja eri asiakasryhmille suunnattua tiedonhallintakoulutusta,
- 11) tehostetaan yhteistyötä aineistojen digitoinnissa ja muussa niiden käytettävyyttä ja säilymistä edistävässä toiminnassa,
- 12) sijoitetaan yliopistojen yhteiset biotieteiden (BioCity) kirjasto- ja tietopalvelut Sirkkalan kirjasto- ja tietopalvelukeskukseen,
- 13) sijoitetaan Åbo Akademin kirjaston hallintaan kuuluva YK-tallekirjasto Turun yliopiston Kasarmialueen kirjasto- ja tietopalvelukeskukseen, missä se toiminnallisesti tukee siellä jo olevaa Eurotietokeskusta,
- 14) varmistetaan kirjasto- ja informaatiopalveluiden täysimittainen saanti maan molemmilla virallisilla kielillä ja vahvistetaan kansainvälistymistä laajentamalla englanninkielisiä palveluita,
- 15) selvitetään mahdollisuudet liittää Turun alueella toimivat ammattikorkeakoulut mahdollisimman laajasti yhteisten kirjasto- ja informaatiopalveluiden piiriin,

Kirjasto- ja informaatiopalveluiden sekä tutkimuksen tiedonhallinnan kehittäminen

- 1) keskitetään Turun konsortioyliopiston kirjasto- ja informaatiopalvelut sekä asiakkaille lainattavat aineistot Yliopistonmäen kirjasto- ja tietopalvelukeskukseen, Kasarmialueen kirjasto- ja tietopalvelukeskukseen, Sirkkalan kirjasto- ja tietopalvelukeskukseen ja Turun kauppakorkeakoulun kirjastoon selvitysmiesraportin tekstiosassa tarkemmin esitetyllä tavalla,
- 2) lisätään avokokoelmissa olevien ja kotilainaan lainattavien painotuotteiden määrää,
- 3) lisätään itsepalvelujärjestelmien, kuten lainaus- ja palautusautomaattien käyttöä,
- 4) vähennetään aineistojen hävikkiä keskittämällä ja parantamalla päivystystä sekä tehostamalla hankittujen aineistojen rekisteröintiä kokoelmatietokantaan ja aineistojen käytön seurantaa,
- 5) rekisteröidään kaikki julkisin varoin tai lahjoituksina saadut painotuotteet ja muut tietoaineistot yhteiseen kokoelmatietokantaan,
- 6) tuetaan tutkimukselle ja opetukselle ominaista tapaa käyttää painettuja ja sähköisiä tietoaineistoja,
- 7) sijoitetaan tutkimuksessa ja opetuksessa tarvittavat painotuotteet siten, että ne ovat mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti tutkijoiden ja opettajien käytettävissä,
- 8) seurataan julkisin varoin hankittujen aineistojen käyttöä ja tarkoituksenmukaista sijoittamista sekä lainaamiselta rajoitettujen aineistojen palauttamista käyttötarpeen päätyttyä mahdollisimman nopeasti asiakkaiden vapaasti käytettäväksi ja lainattaviksi,

- 9) tuetaan eri asiakasryhmien tiedonhallintaosaamisen kehittämistä ja parannetaan omaa osaamista,
- 10) tehostetaan kirjastonhoitajien ja informaattikkojen osallistumista tutkimuksen tiedonhallinnan kehittämiseen, verkostoitumiseen perustuvan informaatiologiikan toteuttamiseen sekä tutkimushankkeiden tarvitsemien kohdennettujen tietopalveluiden tuottamiseen,
- 11) tuetaan OECD:n jäsenvaltioiden hyväksymien toimintakäytäntöjen mukaisesti tutkimuksen tuottamien tietoineistojen hallintaa, käytettävyyden lisäämistä ja pysyvää säilyttämistä,
- 12) tuetaan ja hyödynnetään kirjasto- ja informaatiopalveluiden kansallista tehtävänjakoa yliopistonkirjastojen kesken,

Kirjastorakentaminen ja tietopalveluympäristöjen kehittäminen

- 1) puretaan Turun yliopiston Juslenia-rakennus ja uudisrakennetaan Yliopistonmäelle nykyaikaiset tietopalveluvaatimukset täyttävä kirjasto- ja tietopalvelukeskus, johon yliopiston pääkirjaston nykyinen rakennus liitetään sisätilayhteyksin,
- 2) toteutetaan Sirkkalan alueelle uudisrakennuksena kirjasto- ja tietopalvelukeskus, johon yhdistetään lääketieteellinen kirjasto, biotieteiden (BioCity) kirjasto, ICT-kirjasto ja Sirkkalan alueen humanistiset kirjastot,
- 3) selvitetään mahdollisuudet sijoittaa Turun yliopiston kirjaston ja Åbo Akademin kirjaston yhteiset vapaakappaletoiminnot sekä Turun korkeakoulujen kirjastojen yhteiset varastotilat Yliopistonmäellä sijaitsevaan Vesilinnaan tai muuhun vaihtoehtoiseen sijoituspaikkaan Turun alueella,
- 4) selvitetään Åbo Akademin ja ammattikorkeakoulujen kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelutilojen rakentamis- ja kehittämistarpeet osana Turun korkeakoulujen yhteistä kirjasto- ja informaatiopalvelutoimintaa ja otetaan huomioon Åbo Akademin ASA-kiinteistön peruskorjauksen suunnittelussa tämän selvityksen ehdotukset,
- 5) varmistetaan, että kirjasto- ja tietopalvelukeskukset täyttävät modernille tiedonhallintaympäristölle asetettavat vaatimukset siten, että ne mahdollistavat sekä painotuotteiden että sähköisten aineistojen ja muiden tietoineistojen monipuolisen käytön, itsenäisen ja ryhmätyöskentelyn kirjaston tiloissa, samoin tiedonhallintakoulutuksen, verkko-opetuksen sekä verkko- ja videoneuvottelujen toteuttamisen.

Selvitysmies pitää tärkeänä, että opetusministeriö ja Suomen Akatemia edellyttävät, että julkista tutkimusrahoitusta hakevat hankkeet laativat osana rahoitushakemustaan tiedonhallintasuunnitelman (information management plan). Siitä tulee käydä selville ne tavat, joilla tutkimushanke aikoo hankkia ja käyttää tietoineistoja tai ostaa aineistojen käyttöön tarvittavia lisenssejä, samoin tutkimushankkeen sisäinen informaatiologiikka sekä tutkimuksen tuottamat tietoineistot sekä suunnitelmat niiden säilyttämisestä ja käytöstä. Tutkimuksen tuottamien tietoineistojen säilytyksessä ja käytössä tulee noudattaa OECD:n ja Euroopan yhteisön hyväksymiä tai tukemia kansainvälisiä standardeja ja toimintakäytäntöjä.

Kirjasto- ja informaatiopalvelut ovat keskeinen osa tutkimuksen tietopalveluita ja suomalaisen tutkimusjärjestelmän infrastruktuuria. Kirjasto- ja informaatiopalveluita sekä tutkimuksen tiedonhallintaa tulee tukea osana tutkimuksen kansallisten ja kansainvälisten infrastruktuurien kehittämistä. Tiedonhallintaosaaminen on keskeinen kilpailutekijä tietoyhteiskunnissa. Tiedonhallintaosaamiseen, erityisesti sähköisten tietoineistojen tuottami-

seen, niiden käytettävyyden lisäämiseen, informaatiologiikkaan sekä suurten digitaalisten aineistomassojen hallinnassa tarvittavaan laskennallisten tieteiden osaamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota yliopistojen opetusta ja tutkimusta kehitettäessä.

6 Lähteet

- Abo Akademi, Abo / Turku. EUA Reviewers follow-up report. Dirk Bresters & Malcolm Frazer & Inge Jonsson, 5/2001.
- Ammattikorkeakoulujen Open Access –hanke (www.amkit.fi/yhteiset_hankkeet/).
- CSC Report on Computational Science in Finland 2006–2007. Espoo 2007.
- Evaluation as a Tool for Developing the Quality of Academic Libraries. Case Study at a Large and Traditional Research Oriented Scandinavian University. Kaisa Sinikara. *Liber* Vol. 16, Issue 3/4, 2006.
- Palvelu- ja lisenssisopimukset. Esitelmä FinELib –lensiointiseminaarissa. Terhi Manninen [27.11.2007]. (<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/finelib/viestintajamarkkinointi/esitysaineistot.html>).
- ICT-talo on paraatiori Turun teknologiaosaamiseen. [Esite].
- "Ilman kirjastoa emme pärjaisi". Turun ammattikorkeakoulun kirjaston vuoden 2006 asiakastyytyväisyyskysely. Toim. Marja Anttonen & Eija Suikkanen & Minna Toikka. 2006. (<http://www.turkuamk.fi/public/default.aspx?contentid=53982&nodeid=7698>).
- Itä-Suomen yliopisto – tulevaisuuden yliopisto ajassa. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:15.
- Julkaisuindikaattoreiden käyttö Norjan yliopistojen rahoitusjärjestelmässä. Esitelmämateriaali. Hanna-Mari Pasanen [10.8.2007].
- Julkisrahoitteisen tutkimusdatan avoin saatavuus ja elinkaari. Valmisteluraportti OECD:n datasuositusten toimeenpanomahdollisuuksista Suomessa. Sami Borg & Arja Kuula. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisu 6, 2007.
- Kansalliset kirjastoverkkopalvelut. Kansallisen elektronisen kirjaston käyttäjäkysely yliopistoille 2007. Kansalliskirjasto – IT-Vision. 2007. (<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/finelib/vaikutavuus/kayttajakysely.html>).
- Kasvatus- ja yhteiskuntatieteellinen kirjasto. Kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisen tiedekuntakirjaston ja Kurssikirjaston asiakaskysely 2005. Turun yliopiston kirjasto [13.6.2006]. (<http://kirjasto.utu.fi/kirjastoyksikot/kasvyht/asiakaskysely2005.html>).
- Kirjastojen aineistot – väitöskirjatutkimuksen keskeinen resurssi. Tanja Heikkilä & Mirja Iivonen & Ulla Nygrén & Anu Valtari. 2007.
- Kirjakaapeista asiakkaan pöydälle. Tampereen yliopiston kirjaston 80 vuotta. Ari Lindström. Tampere University Press 2005.

Konsortio, federaatio ja yhdistyminen – kansainvälinen taustaselvitys korkeakoulujen yhteistyömuodoista. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:21.

Korkeakoulujen rakenteellinen kehittäminen ja FinELib. Esitelmä FinELib –lensiointiseminaarissa. Päivi Jokitalo [27.11.2007]. (<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/finelib/viestintajamarkkinointi/esitysaineistot.html>).

Korkeatasoinen ja innovatiivinen tutkimustyö tarvitsee vahvan infrastruktuurin. Infrastruktuurityöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:36.

Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa: strategiset tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset. Opetusministeriön julkaisuja 2003:24.

Näytön jäljillä – tiedonhaku näyttöön perustuvassa hoitotyössä. Leena Elomaa & Hannele Mikkola. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 12. Turku 2006, 56 s.

OECD Principles and Guidelines for Access to Research Data from Public Funding. OECD, Paris 2007.

Open access in the Nordic Countries. Commissioned by the NordBib Programme. Turid Hedlund & Ingegerd Rabow. 2007.

Open access – tieteellisen tiedon avoin saatavuus. Reetta Kettunen. Tieteessä tapahtuu 7/2007.

Strategi för nätstöd undervisning vid Åbo Akademi åren 2007-2010 [25.10.2007]. (<http://www.abo.fi/personal/Content/Document/document/4677>).

Suomen eScience-ohjelma. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:7.

Suomen yliopistokirjastojen neuvoston strategia vuosille 2007-2012. Suomen yliopistokirjastot – tutkimuksen ja oppimisen infrastruktuurin ydin. (<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/neuvosto/strategia.html>).

Sähköisen asioinnin edistäminen korkeakouluissa. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:49.

Sähköisen aineiston pitkäaikaissäilytystä ja käyttöä koskevan työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:2.

Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta, KITT (<https://yhteistilasto.lib.helsinki.fi/index.jsp>).

Trends in the use of digital libraries by scientists in 2000-2005. A case study of FinELib. Pertti Vakkari. 2006.

Tritonia – Vaasan tiedekirjasto. Esite. 2005.

Tritonian oppimiskeskuksen palvelukysely. Yhteenveto vastauksista. Hanna Pitkänen [21.12.2006]. (http://oppimiskeskus.tritonia.fi/documents/Palvelukysely_raportti.pdf)

Turkulaisten korkeakoulujen alueellisen kehittämisen strategia 2006–2012. Korkeakoulujen hyväksymä 2005. (www.utu.fi/faktat/strategia/alueell.kehitt.strategia.pdf).

Turun korkeakoulurakenteet kehitteillä: yleispäteviä kysymyksiä paikallisista lähtökohdista. Esitelmä FinELib –lensiointiseminaarissa. Ulla Nygrén [27.11.2007]. (<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/finelib/viestintajamarkkinointi/esitysaineistot.html>).

Turun kauppakorkeakoulun strategia 2015 [9.6.2004]. (www.tukkk.fi/info/ESITTELY/strategia2015.pdf).

Turun kauppakorkeakoulun tieto- ja viestintästrategia 2006–2010. Riitta Birkstedt & Timo Leino & Ulla Nygrén [16.12.2005]. (www.virtuaaliyliopisto.fi/strategiapalvelu/pankki/material/TuKKKTVS2010.pdf).

Turun yliopisto. Opetuksen kehittämisstrategia [20.12.2001]. (<http://www.utu.fi/faktat/hallinto/johtosaannot/opetuskehittamisstrategia.html>).

Turun yliopisto. Toimitilastrategia 2006 ja rakentamisohjelma 2006–2012.

Turun yliopiston elektronisen julkaisutoiminnan työryhmän työryhmäesitys [17.10.2002]. (http://kirjasto.utu.fi/tietoakirjastosta/kehittaminen/verkkojulkaiseminen_esitys.pdf).

Turun yliopiston kirjaston kehittämistyöryhmän esitys [31.1.2002]. (<http://kirjasto.utu.fi/tietoakirjastosta/kehittaminen/kehittamisesitys.html>).

Turun yliopiston kirjaston laajennus, selvitys. Arkkitehtitoimisto Nurmela – Raimoranta – Tasa Oy [8.1.2004].

Turun yliopiston strategia 2006–2012: kirjastopalveluiden kehittäminen (www.utu.fi/faktat/strategia).

Turun yliopiston tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön strategia [19.12.2002]. (www.utu.fi/faktat/hallinto/johtosaannot/tieto-viestintatekniikan_opetuskayton_strategia.html).

Turun yliopiston tulossopimus ja strategiset tavoitteet 2007–2009 [15.12.2006].

Turusta tieteen huippukesittymä. Suunnitteluryhmän loppuraportti 16.2.2007. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:14.

TUtkimuksesta Lliketoimintaa–aineistot. (www.utu.fi/tutkimus/tutkimuksentueksi/keksintoneuvonta.html).

Tutkimusaineistojen säilytyskriteerit. Tutkimusaineistojen säilyttämistä selvittävän projektiryhmän raportti. Yliopistojen ja korkeakoulujen arkistotoimen yhteistyöprojekti [20.3.1995]. (www.tkk.fi/.../palvelut/arkisto_ja_kirjaamo/arkistoyhteistyö/tutkimusaineistojen_sailytyskriteerit.html).

Unga forskares behov av informationssökning och IT-stöd. Lotta Haglund. Karolinska institutet. Universitetsbiblioteket [16.8.2006].

Utredning rörande utvecklingsbehoven inom den svenskspråkiga högskoleutbildningen. Samordningsdelegationen för den svenskspråkiga högskoleutbildningen. Januari 2008.

Åbo Akademi år 2010 – ett personligt toppuniversitet [25.3.2002]. (www.abo.fi/media/2522/akademistrategi_2010.pdf).

Åbo Akademi, verksamhets- och ekonomiplan 2008–2011. (www.abo.fi/public/media/2650/aaveplan20082011.pdf).

Verkkoaineistot kirjasto-tietopalvelussa. Turun kauppakorkeakoulu [14.9.2007]. (<http://www.tukkk.fi/kirjasto/Tietolahteet.pdf>).

Virtuaaliyliopistotoiminnan arviointi. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:48.

Yliopistojen taloudellisen ja hallinnollisen aseman uudistaminen. Niilo Jääskinen & Jorma Rantanen. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:2.

Yliopistokirjastojen rahoituksen perusselvitys. Välineitä Suomen yliopistokirjastojen rahoituksen kehittämiseen. Sinikka Koskiala [29.8.2007].

Yliopistokirjastojen rakenteellisen kehittämisen työryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita 2000:18.

Ylioppilaskunnan kirjasto. Turun yliopiston ylioppilaskunta (www.tyy.fi/kirjasto).

Selvitystyön asettamiskirje

KA/1172/410/2007

MAA 77 2007

Pääjohtaja Jussi Nuorteva
Arkistolaitos
Kansallisarkisto
PL 258
00171 HELSINKI

Pvm
21.06.2007

Dnro
91/040/2007

OPETUSMINISTERIÖ

Asia:

Turun yliopistojen kirjastoselvitys

MERILINEN - HEINIKI

PL 29

Yhteisö- ja kulttuurivirasto

Perusturva- ja

Erityisryhmä

Yhteisö- ja kulttuurivirasto

Spätkä- ja -Hilmi

PR 29

Yhteisö- ja kulttuurivirasto

Tähtä- ja -Hilmi

Yhteisö- ja kulttuurivirasto

Kesä- ja -Hilmi

Merilinen - Heiniki

PR 29

Yhteisö- ja kulttuurivirasto

PR 29

Yhteisö- ja kulttuurivirasto

Yhteisö- ja kulttuurivirasto

Merilinen - Heiniki

Merilinen - Heiniki

PR 29

Yhteisö- ja kulttuurivirasto

PR 29

Yhteisö- ja kulttuurivirasto

Merilinen - Heiniki

Turun alueella vaikuttavien yliopistojen, Turun yliopiston, Åbo Akademin ja Turun kauppakorkeakoulun sekä Turun ammattikorkeakoulun ja piakkoin aloittavan Novian, piirissä toimii huomattavan suuri määrä pieniä kirjastoyksiköitä. Näiden kirjastojen toimintoja on pyritty järjeistämään ja yksiköitä yhdistämään, mutta toimintojen kehittäminen etenkin Turun yliopiston kohdalla on osoittautunut varsin haasteelliseksi. Tilanne hankaloittaa erityisesti Turun yliopiston ja siihen konsortiomallissa yhdistyvän Turun kauppakorkeakoulun toimintojen investointiohjelman edistymistä, mikä vaikeuttaa riittävien opiskelu- ja tutkimusedellytyksien tarjoamista.

Näistä syistä opetusministeriö on päättänyt asettaa selvitysmiehen laatimaan tilanteesta selvityksen ja ratkaisuehdotuksia.

Selvityksen painopiste tulee olla Turun yliopiston kirjastojen tilanteessa ja siihen konsortiossa yhdistettävässä Turun kauppakorkeakoulussa, mutta myös Åbo Akademin ja Yrkeshögskola Novian kirjastojen tilanne ja kehittämissuunnitelmat tulee selvittää. Lisäksi huomioidaan yhteistyömahdollisuudet Turun ammattikorkeakoulun kirjaston kanssa.

Turun yliopistojen kirjastojen toimintojen kehittämisessä tulee huomioida valtion tuottavuusohjelman vaatimukset sekä tulevaisuuden toimintaympäristöjen ennakointi Turun yliopistojen tietohuollon kokonaisvaltaisen kehittämisen ohella. Myös tulevat lakimuutokset ja niiden arvioidut vaikutukset kirjastotoimintaan on otettava tarkasteluun.

Opetusministeriö kutsuu Teidät selvitysmieheksi laatimaan Turun korkeakoulujen kirjastojen tilannetta ja yhteistyömahdollisuuksien kehittämistä koskevan selvityksen.

Selvitystyön tavoitteena on

1. tarkastella Turun korkeakoulujen: Turun yliopiston, Åbo Akademin, Turun kauppakorkeakoulun sekä Turun amk:n ja Novian kirjastojen toiminnallista kokonaisuutta, painottaen Turun yliopiston kirjaston osuutta, ja huomioiden rakenteellisen kehittämisen suunnitelmia;
2. tehdä esitys kirjastojen fyysisen infrastruktuurin kehittämisestä kokonaisvaltaiseen suuntaan;
3. tarkastella toimenpiteitä, joilla edistettäisiin kirjastojen yhteistyötä alueen korkeakoulujen ja muiden toimijoiden välillä ja synergiaa huomioiden yliopistojen tuottavuusnäkökulma;
4. tehdä ehdotus kirjastojen yhteisten varastointitilojen ja kirjastojen vapaakappaleoikeuteen liittyvien varastointiperiaatteiden kehittämiseksi

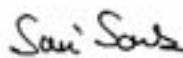
Selvityksen tulisi valmistua tammikuun 2008 loppuun mennessä.

Valmistelun aikana selvitysmiehen tulisi kuulla korkeakoulujen edustajia, kirjastoasiantuntijoita ja yliopistorakentamisen asiantuntijoita sekä tehdä yhteistyötä Turun yliopiston kirjastotyöryhmän kanssa.

Opetusministeriö osoittaa selvitysmiehelle mahdollisuuden avustavan sihteerin käyttöön selvitystyön tekemisessä. Selvitysmiespalkkiosta tehdään erillinen toimeksiantosopimus opetusministeriön kanssa.

Opetusministeriö nimeää hankkeelle tukiryhmän.

Opetusministeri

Sari Sarkomaa

Yli-insinööri

Liisa Munsterhjelm

TIEDOKSI Valtiosihteeri Heljä Misukka
Kansliapäällikkö Harri Skog
Turun yliopisto
Turun kauppakorkeakoulu
Åbo Akademi
OPM / KTY
hankerekisteri

Selvitystyön tukiryhmän asettamiskirje

KA/1172/410/2007

SANA 20.8.2007

Pvm
17.08.2007

Dnro
91/040/2007

Tukiryhmän jäsenet

OPETUSMINISTERIÖ

HERTELLOKATU 15, HELSINKI

PL 49

00012 VALTIONKASSA

Puh. (09) 161 04

Fax (09) 135 9333

www.opetusministerio.fi

Edustuskirjoitus

Edustuskirjoitus 15, Helsinki

PL 49

00012 VALTIONKASSA

Tel. (09) 161 04

Fax (09) 135 9333

www.opetusministerio.fi

Ministry of Education

HERTELLOKATU 15, HELSINKI

P.O. Box 49

FIN-00012 GOVERNMENT

FINLAND

Tel. +358 9 161 04

Fax +358 9 135 9333

www.minedu.fi

Ministère de l'Éducation

Hertellogatan 15, Helsingfors

R.F. 49

FIN-00012 Government

Finland

Tel. +358 9 161 04

Fax +358 9 135 9333

www.minedu.fi

Viite: Turun yliopistojen kirjastoseelvitys; selvitysmiehen asettamiskirje 21.06.2007

Asia: **Tukiryhmän nimeäminen Turun yliopistojen kirjastoseelvitys -hankkeelle**

Opetusministeriö on päätöksellään 21.06.2007 asettanut pääjohtaja Jussi Nuorteva selvitysmieheksi laatimaan Turun yliopistojen kirjastojen tilanteesta selvityksen ja ratkaisuehdotuksia.

Opetusministeriö nimeää nyt hankkeelle tukiryhmän ja kutsuu sen jäseniksi seuraavat asiantuntijat:

- Bibliotekschef **Maria von Hertzen**, Yrkeshögskolan Arcada
- Yli kirjastonhoitaja **Eeva-Liisa Lehtonen**, Helsingin kauppakorkeakoulun kirjasto
- Yliopistonlehtori **Ilkka Mäkinen**, Tampereen yliopiston informaatiotutkimuksen laitos
- Kirjastonjohtaja **Inkeri Näätsaari**, Turun kaupunginkirjasto
- Kehittämisojohtaja **Kaisa Sinikara**, Helsingin yliopiston kirjasto- ja tietopalveluiden kehittämissyksikkö.

Tukiryhmän puheenjohtajana toimii selvitysmies, pääjohtaja Jussi Nuorteva ja sihteerinä FM Terttu Mämmelä, joka myös toimii koko hankkeen avustava sihteerinä.

Lisäksi tukiryhmään nimetään opetusministeriöstä yli-insinööri Liisa Munsterhjelm ja ylitarkastaja Anne Luoto-Halvari.

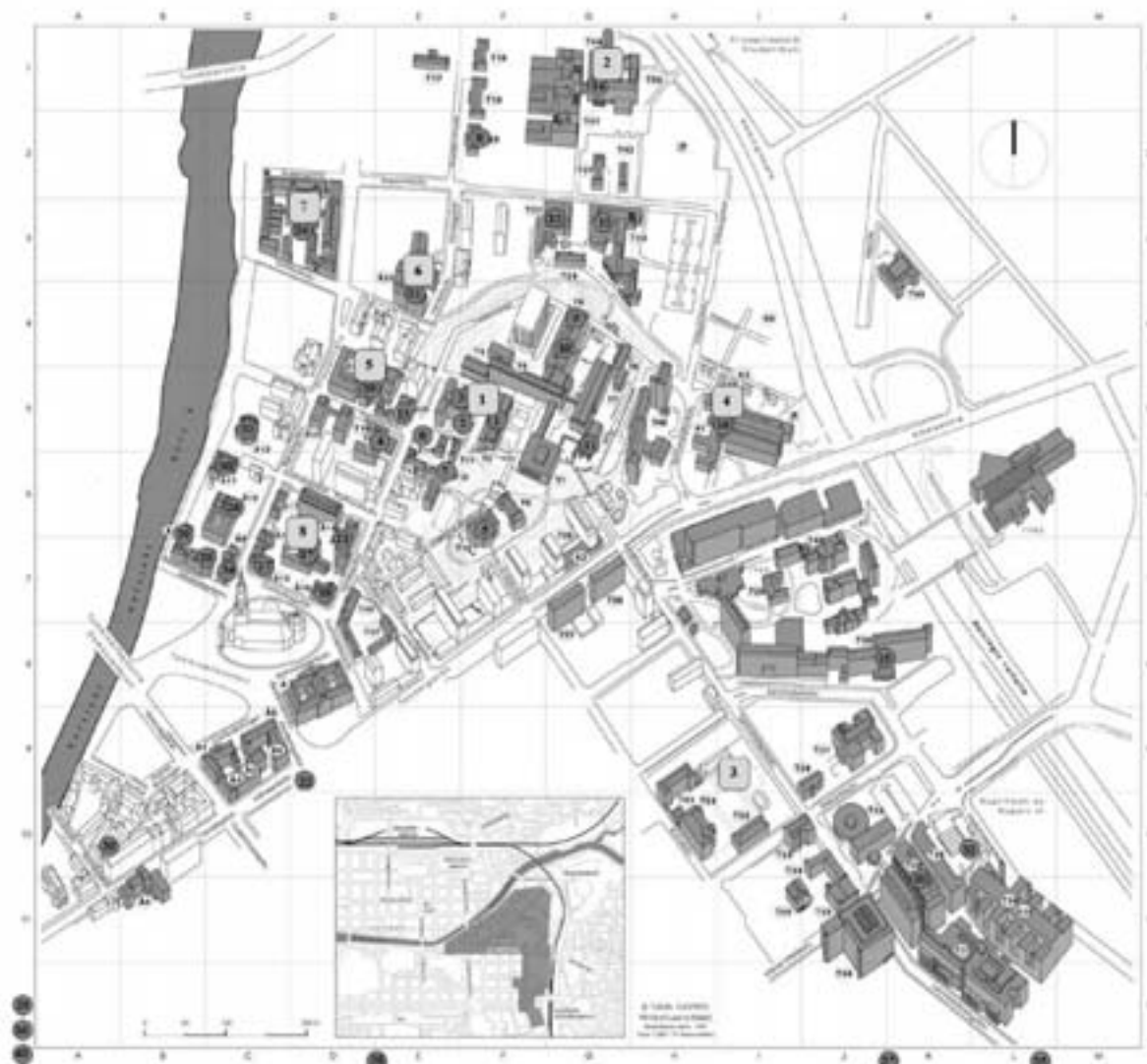
Johtaja

Anita Lehtinen

Yli-insinööri

Liisa Munsterhjelm

Turun yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kirjastoyksiköt

NYKYISET KIRJASTOT (pun.)

Turun yliopisto:

1. Pääkirjasto
2. Sanomalehtilukusali
3. Humanistiset kirjastot (Juslenia)
4. Humanistiset kirjastot (Fennicum)
5. Kääntämisen ja mediatutkimuksen kirjasto (Signum)
6. Venäjän kielen ja tutkimuksen kirjasto
7. Kielikeskuksen kirjasto
8. Musiikkitieteen kirjasto
9. Bio-geotieteiden kirjasto
10. Matematiikan ja soveltavan matematiikan kirjasto
11. Fysikaalisten tieteiden kirjasto (Quantum)
12. Kemian ja biokemian kirjasto (Arcanum)
13. Oikeustieteellinen kirjasto
14. Educariumin kirjastot
15. Lääketieteellinen kirjasto

Turun kauppakorkeakoulu:

16. Kauppakorkeakoulun kirjasto

Åbo Akademi:

17. Pääkirjasto
18. Kurssikirjasto
19. Axelian kirjastot
20. Biocityn kirjastot
21. Taloustieteiden kirjastot
22. Informaatiotutkimuksen kirjasto
23. Naistutkimuksen kirjasto
24. Humanistinen kirjasto
25. Merihistorian kirjasto
26. Musiikkitieteen kirjasto
27. Teologinen kirjasto
28. Yhteiskuntatieteelliset kirjastot
29. Yhteiskuntatieteelliset kirjastot
30. Yhteiskuntatieteelliset kirjastot
31. Yhteiskuntatieteelliset kirjastot
32. ICT-kirjasto
33. Donner-instituutin kirjasto
34. Ihmisoikeusinstituutin kirjasto

Turun ammattikorkeakoulu

35. Lemminkäisenkadun kirjasto
36. Linnankadun kirjasto
37. Ruuskadun kirjasto
38. Sepänkadun kirjasto

Yrkeshögskolan Sydväst:

39. Nunnankadun kirjasto
40. Malminkadun kirjasto

EHDOTETUT KIRJASTOPALVELUYKSIKÖT (sin.)

1. Yliopistomäki
2. Kasarmialue
3. Siekkala
4. Kauppakorkeakoulu
5. Axelia
6. ASA-talo
7. Arken
8. Åbo Akademin pääkirjasto

Selvitystyön tutustumiskäyntikohteet

14.9.2007 Turku

Turun yliopiston kirjastot

Pääkirjasto

Juslenia: pääosa humanistisista kirjastoista

Signum: kääntäjänkoulutuksen kirjasto

Fennicum: kansatieteen, folkloristiikan, uskontotieteen, suomen kielen ja suomalais-ugrilaisen kansatieteen kirjastot

Quantum ja Luonnontieteiden talo II: matemaattis-luonnontieteelliset kirjastot, biotieteet, matematiikka, fysiikka

Educarium: kasvatusta- ja yhteiskuntatieteiden kirjasto, kurssikirjasto ja Eurotietokeskus

Arcanum: kemian kirjasto

Calonia: oikeustieteen kirjastot

Medisiina: lääketieteellinen kirjasto

17.9.2007 Turku

Yrkeshögskolan Sydvästin kirjastot

Nunnankadun kirjasto: monialainen

Malminkadun kirjasto: merenkulkuala

Turun ammattikorkeakoulun kirjastot

Sepänkadun kirjasto: mm. tekniset alat, liiketalous, muotoilu, restaurointi

Linnankadun kirjasto: mm. viestintä, musiikki ja kuvataiteet

Lemminkäisenkadun kirjasto: mm. tietojenkäsittely, kirjasto- ja informaatioala, kauneudenhoito, bio- ja elintarviketekniikka

Ruiskadun kirjasto: mm. sosiaali- ja terveysalat

18.9.2007 Turku

Turun kauppakorkeakoulun kirjasto

Åbo Akademin kirjastot

Pääkirjaston kirjastoyksiköt

Ihmisoikeusinstituutin kirjasto ja YK:n tallekirjasto

Donner-instituutin kirjasto: uskontotieteellinen erikoiskirjastot

Axelia: mm. luonnontieteet ja tekniset tieteet

Arken: humanistinen kirjasto

ICT-kirjasto

Turun kaupunginkirjaston pääkirjasto

2.11.2007 Vaasa

Tiedekirjasto ja oppimiskeskus Tritonia

27.11.2007 Tampere

Tampereen yliopiston kirjasto (Linna)

Kuulemiset ja tiedonannot

Ryhmäkuulemiset

7.9.2007 Turku: informaatiotilaisuus yliopistojen rehtoreille

rehtori Keijo Virtanen, Turun yliopisto
rektor Jorma Mattinen, Åbo Akademi
rehtori Tapio Reponen, Turun kauppakorkeakoulu
planeringschef Bengt Sandell, Åbo Akademi
suunnittelupäällikkö Olavi Karkulehto, Turun kauppakorkeakoulu
vararehtori Harri Andersson, Turun yliopisto

7.9. 2007 Turku: informaatiotilaisuus korkeakoulukirjastojen johtajille

ylikirjastonhoitaja Tuulikki Nurminen, Turun yliopiston kirjasto
kirjasto-tietopalvelun johtaja Ulla Nygrén, Turun kauppakorkeakoulun kirjasto-tietopalvelu
överbibliotekarie Tore Ahlbäck, Åbo Akademis bibliotek
kirjastonjohtaja Marja Anttonen, Turun ammattikorkeakoulun kirjasto
bibliotekschef Ulrika Wikström, Yrkeshögskolan Sydvästs bibliotek

28.9.2007 Turku: selvitystyöhön kuuluvat kirjastot

Turun yliopistojen opiskelijaedustajien ryhmäkuuleminen:

opiskelija Tuomas Vanhanen, Turun yliopisto
opiskelija Minna Ahola, Turun yliopisto
opiskelija Tuomo Liljenbäck, Turun yliopisto
studerande Matias Erlund, Åbo Akademi

Turun yliopiston kirjaston johtokunnan tutkija- ja opettajaedustajien ryhmäkuuleminen:

professori Jyri Vaahtera, Turun yliopisto
professori Juhani Karhumäki, Turun yliopisto
lehtori Sanna Mäki, Turun yliopisto
assistentti Anu-Hanna Anttila, Turun yliopisto
apulaisprofessori Olli Ruuskanen, Turun yliopisto
yliassistentti Mirjamajja Mikkilä-Erdmann, Turun yliopisto

Erikseen kuultu:

suunnittelupäällikkö Olavi Karkulehto, Turun kauppakorkeakoulu
kehittämisjohtaja Seppo K. Markkanen, Turun yliopisto

3.10.2007 Turku: selvitystyöhön kuuluvat kirjastot

Turun kauppakorkeakoulun hallituksen sekä informaatiopalveluiden ohjausryhmän edustajien ryhmäkuuleminen:

professori Heli Marjanen, Turun kauppakorkeakoulu

tulevaisuuden tutkimuskeskuksen johtaja Juha Kaskinen, Turun kauppakorkeakoulu

vararehtori Markus Granlund, Turun kauppakorkeakoulu

Erikseen kuultu:

erikoiskirjastonhoitaja Panu Turunen, Turun yliopiston kirjasto

forskningsledare Gunilla Widén-Wulff, Åbo Akademis bibliotek

bibliotekarie Aart Jan de Heer, Åbo Akademis bibliotek

byråchef Pia Södergård, Åbo Akademis bibliotek

bibliotekarie Anne Andersson, Åbo Akademis bibliotek

palvelupäällikkö Pirkko Fagervik, Turun yliopiston kirjasto

kokoelmapäällikkö Antero Laiho, Turun yliopiston kirjasto

4.10.2007 Turku: selvitystyöhön kuuluvat kirjastot

Turun ammattikorkeakoulun ja Yrkeshögskolan Sydvästin johdon, opetuksen ja kirjastopalveluiden edustajien ryhmäkuuleminen:

rehtori Juha Kettunen, Turun ammattikorkeakoulu

lehtori Terttu Parkkinen, Turun ammattikorkeakoulu

kirjastonjohtaja Marja Anttonen, Turun ammattikorkeakoulun kirjasto

kirjastosuunnittelija Eija Suikkanen, Turun ammattikorkeakoulun kirjasto

informaatikko Leena Järveläinen, Turun ammattikorkeakoulun kirjasto

informaatikko Tuulikki Halttunen, Turun ammattikorkeakoulun kirjasto

informaatikko Pauliina Isomäki, Turun ammattikorkeakoulun kirjasto

rektor Eivor Huldén, Yrkeshögskolan Sydväst

bibliotekschef Ulrika Wikström, Yrkeshögskolan Sydvästs bibliotek

bibliotekarie Gunilla Jansson, Yrkeshögskolan Sydvästs bibliotek

Erikseen kuultu:

tiedekuntakirjastonhoitaja Riitta Marttinen, Turun yliopiston kirjasto

tiedekuntakirjastonhoitaja Marjaleena Söderman, Turun yliopiston kirjasto

tiedekuntakirjastonhoitaja Juhana Siltanen, Turun yliopiston kirjasto

informaatikko Päivi Seppä-Lassila, Turun kauppakorkeakoulun kirjasto-tietopalvelu

31.10.2007 Helsinki: Open access –asiantuntijat

ylikirjastonhoitaja Ari Muhonen, Teknillisen korkeakoulun kirjasto

julkaisupäällikkö Eeva-Liisa Aalto, Tieteellisten seurain valtuuskunta

31.10.2007 Helsinki: FinELib –asiantuntijat

kirjastoverkkopalveluiden johtaja Kristiina Hormia-Poutanen, Kansalliskirjasto
erikoissuunnittelija Terhi Manninen, Kansalliskirjasto
suunnittelija Päivi Jokitalo, Kansalliskirjasto

1.11.2007 Helsinki: korkeakoulukirjastot

ylikirjastonhoitaja Päivi Kytömäki, Oulun yliopiston kirjasto
ylikirjastonhoitaja Pirjo Vatanen, Jyväskylän yliopiston kirjasto
tietopalvelupäällikkö Ulla Ohvo, Etelä-Karjalan ammattikorkeakoulu

2.11.2007 Vaasa: Tiedekirjasto ja oppimiskeskus Tritonia

kirjastonjohtaja Vuokko Palonen, tiedekirjasto ja oppimiskeskus Tritonia
oppimiskeskuspäällikkö Sari Tarvonen, tiedekirjasto ja oppimiskeskus Tritonia

5.11.2007 Turku: yliopistot ja selvitystyöhön kuuluvat kirjastot

Turun yliopiston dekaanien ryhmäkuuleminen:

professori Kaisa Häkkinen, Turun yliopisto
professori Auvo Kostiainen, Turun yliopisto
professori Päivi Lappalainen, Turun yliopisto
professori Jarmo Hietarinta, Turun yliopisto
professori Jarmo Tuomisto, Turun yliopisto
professori Veli-Matti Ritakallio, Turun yliopisto
professori Juhani Peltonen, Turun yliopisto

Erikseen kuultu:

kiinteistöpäällikkö Jarkko Koskinen, Turun yliopisto
rehtori Keijo Virtanen, Turun yliopisto

6.11.2007 Helsinki: muuttuva lainsäädäntö

johtaja Annu Jylhä-Pyykönen, opetusministeriö
hallitusneuvos Jorma Waldén, opetusministeriö

Erilliset kuulemiset ja kirjalliset tiedonannot

(henkilö on luettelossa ryhmäkuulemisen lisäksi, jos on lisäksi kuultu erikseen tai toimittanut aineistoa)

Arcada, Helsingfors

von Hertzen Maria, bibliotekschef

Eduskunnan kirjasto, Helsinki

Mäkelä Kaarlo, palvelujohtaja

Helsingin kauppakorkeakoulun kirjasto, Helsinki

Lehtonen Eeva-Liisa, ylikirjastonhoitaja

Helsingin yliopisto, Helsinki

Sinikara Kaisa, tieto- ja kirjastopalvelujohtaja

Kansalliskirjasto

Ekholm Kai, ylikirjastonhoitaja, professori

Opetusministeriö, Helsinki

Luoto-Halvari Anne, ylitarkastaja

Munsterhjelm Liisa, yliarkkitehti

Oulun yliopiston kirjasto, Oulu

Eriksson Riitta, kokoelmapalvelujen esimies

Tampereen yliopisto ja Tampereen yliopiston kirjasto, Tampere

Hautakangas Sami, tietojärjestelmäpäälikkö

Iivonen Mirja, ylikirjastonhoitaja

Lehto Anne, osastonjohtaja

Nummenmaa Anna Raija, professori

Mäkinen Ilkka, yliopistonlehtori

Sisättö Outi, kustannuspäälikkö

Teknillisen korkeakoulun kirjasto, Espoo

Muhonen Ari, ylikirjastonhoitaja

Tiedekirjasto ja oppimiskeskus Tritonia, Vaasa

Palonen Vuokko, kirjastonjohtaja

Turun ammattikorkeakoulu ja Turun ammattikorkeakoulun kirjasto, Turku

Aaltonen Leena, lehtori

Anttonen Marja, kirjastonjohtaja

Hattunen Tuulikki, informaatikko

Isomäki Pauliina, informaatikko

Kettunen Juha, rehtori

Mäkipää Leena, informaatikko

Viitala Ritva, informaatikko

Turun kauppakorkeakoulu ja Turun kauppakorkeakoulun kirjasto-tietopalvelu, Turku

Lind Tuula, hallintojohtaja

Mäkelä Anu, suunnittelija

Nygrén Ulla, kirjasto-tietopalvelun johtaja

Suokari Marjatta, kirjastonhoitaja

Turun yliopisto ja Turun yliopiston kirjasto, Turku

Bäcklund Anne, informaatikko

Eskola Päivi, opiskelija

Fagervik Pirkko, palvelupäällikkö

Laiho Antero, kokoelmapäällikkö

Lavapuro Juha, assistentti

Marttinen Riitta, tiedekuntakirjastonhoitaja

Nisonen Ari, arkkitehti

Nurminen Tuulikki, ylikirjastonhoitaja

Sundvall Anja, hallintopäällikkö

Söderman Marjaleena, tiedekuntakirjastonhoitaja

Taylorson Jaana, kirjastonhoitaja

Turun yliopiston kirjastotyöryhmä

Turun yliopiston ylioppilaskunta

Turunen Panu, erikoiskirjastonhoitaja

Viljanen Mika, assistentti

Wacklin Janne, informaatikko

Turun kaupunginkirjasto, Turku

Näättsäari Inkeri, kirjastotoimenjohtaja

Valtiontalouden tarkastusvirasto, Helsinki

Krokfors Klaus, johtava tilintarkastaja

Yrkeshögskolan Sydväst och Yrkeshögskolan Sydvästs bibliotek, Ekenäs, Åbo

Hampf Mikaela, styrelseordförande, Studerandekåren Studväst

Jansson Gunilla, bibliotekarie

Wickström Mats, bibliotekarie

Wikström Ulrika, bibliotekschef

Åbo Akademi och Åbo Akademis bibliotek, Åbo

Ahlbäck Tore, överbibliotekarie

Andersson Anne, bibliotekarie

Dahla Björn, bibliotekarie

Ellfolk Martin, biblioteksamanuens

Erkkilä Ann-Christine, bibliotekarie

de Heer Aart Jan, bibliotekarie

Holmström Roger, lektor

Höglund Eva, bibliotekarie

Jula Eivor, bibliotekarie

Lahtinen Tommy, bibliotekarie

Lindfors Christel, bibliotekarie

Salmela Hannu, professor

Sandell Bengt, planeringschef

Södergård Pia, Byråchef

Widén-Wulff Gunilla, forskningsledare

Muut

Engman Marja, filosofian tohtori

Linna, Markku, varatuomari

Asiakaskyselyn tulokset

TURUN KORKEAKOULUJEN KIRJASTOSELVITYS 2007 - 2008

Asiakaskysely

1. Kirjasto oppimis- ja työskentely-ympäristönä

Luvut %:a kunkin asiakasryhmän vastausten kokonaismäärästä

N = 906: opiskelijat 498 kpl, tutkijat ja opettajat 270 kpl, kirjastohenkilöstö 66 kpl ja hallinnon edustajat 68 kpl

1 = ei lainkaan tärkeä, 2 = ei erityisen tärkeä, 3 = en tiedä, en osaa sanoa, 4 = melko tärkeä, 5 = erittäin tärkeä

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Runsaasti lukupaikkoja/itsenäiseen työskentelyyn tarkoitettuja tiloja</i>						
Opiskelijat	3,0	12,0	4,2	51,0	29,1	80,1
Tutkijat ja opettajat	13,0	22,2	21,1	30,4	13,3	43,7
Kirjastohenkilöstö	1,5	6,1	4,5	59,1	27,3	86,4
Hallinto	13,2	17,6	22,1	32,4	13,2	45,6

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Runsaasti ryhmätyöskentelyyn tarkoitettuja tiloja</i>						
Opiskelijat	7,2	21,3	11,4	45,8	13,7	59,4
Tutkijat ja opettajat	20,0	23,7	26,7	24,4	5,2	29,6
Kirjastohenkilöstö	6,1	9,1	15,2	40,9	25,8	66,7
Hallinto	10,3	27,9	25,0	30,9	4,4	35,3

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Runsaasti sähköiseen tiedonhankintaan tarkoitettuja työasemia</i>						
Opiskelijat	1,4	7,4	4,6	44,8	41,2	85,9
Tutkijat ja opettajat	5,6	13,7	17,4	40,7	22,2	63,0
Kirjastohenkilöstö	3,0	9,1	6,1	36,4	43,9	80,3
Hallinto	2,9	10,3	17,6	45,6	22,1	67,6

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Pitkät aukioloajat</i>						
Opiskelijat	0,4	3,8	5,6	45,4	44,2	89,6
Tutkijat ja opettajat	2,2	7,0	9,6	49,3	31,9	81,1
Kirjastohenkilöstö	4,5	12,1	18,2	48,5	15,2	63,6
Hallinto	1,5	8,8	17,6	47,1	23,5	70,6

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Lukupaikat ja ryhmätyötilat ovat käytettävissä myös aukioloaikojen ulkopuolella</i>						
Opiskelijat	4,0	19,9	15,9	37,3	22,5	59,8
Tutkijat ja opettajat	15,9	23,3	26,3	24,1	10,0	34,1
Kirjastohenkilöstö	4,5	22,7	16,7	39,4	15,2	54,5
Hallinto	13,2	19,1	33,8	23,5	8,8	32,4

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Aineistojen kopiointi on helppoa ja nopeaa</i>						
Opiskelijat	0,4	4,2	7,2	44,6	42,4	86,9
Tutkijat ja opettajat	2,2	4,8	8,9	44,4	39,3	83,7
Kirjastohenkilöstö	1,5	9,1	7,6	53,0	27,3	80,3
Hallinto	2,9	8,8	17,6	41,2	27,9	69,1

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Sijainti oppiaineen laitostilojen yhteydessä</i>						
Opiskelijat	0,6	13,5	9,8	41,2	34,3	75,5
Tutkijat ja opettajat	1,9	6,3	5,6	32,2	53,3	85,6
Kirjastohenkilöstö	7,6	13,6	16,7	30,3	28,8	59,1
Hallinto	10,3	14,7	23,5	22,1	26,5	48,5

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Sijainti lähellä ravintola- tai kahvilapalveluita</i>						
Opiskelijat	13,3	36,5	11,6	32,5	5,2	37,8
Tutkijat ja opettajat	25,2	37,0	19,3	16,3	2,2	18,5
Kirjastohenkilöstö	16,7	31,8	22,7	22,7	4,5	27,3
Hallinto	20,6	33,8	22,1	20,6	1,5	22,1

2. Aineistot

Luvut %:a kunkin asiakasryhmän vastausten kokonaismäärästä

N = 906: opiskelijat 498 kpl, tutkijat ja opettajat 270 kpl, kirjastohenkilöstö 66 kpl ja hallinnon edustajat 68 kpl

1 = ei lainkaan tärkeä, 2 = ei erityisen tärkeä, 3 = en tiedä, en osaa sanoa, 4 = melko tärkeä, 5 = erittäin tärkeä

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Kaikkien oppilaitosten aineistot ovat varattavissa samasta tietokannasta</i>						
Opiskelijat	1,0	7,8	9,8	40,4	40,6	80,9
Tutkijat ja opettajat	2,2	9,3	8,5	40,7	38,9	79,6
Kirjastohenkilöstö	10,6	25,8	15,2	36,4	10,6	47,0
Hallinto	2,9	10,3	16,2	35,3	33,8	69,1

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Kaikkien oppilaitosten aineistot ovat noudettavissa samasta kirjastoysiköstä</i>						
Opiskelijat	3,4	19,7	13,1	40,6	22,7	63,3
Tutkijat ja opettajat	7,4	20,0	14,1	38,1	20,0	58,1
Kirjastohenkilöstö	21,2	47,0	18,2	10,6	1,5	12,1
Hallinto	5,9	23,5	25,0	27,9	16,2	44,1

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Kaikkien oppilaitosten käyttäjille on yhtäläiset käyttö-, lainaus- ja varauskäytännöt</i>						
Opiskelijat	1,6	5,8	14,1	41,2	36,3	77,5
Tutkijat ja opettajat	3,0	14,4	13,7	40,7	27,8	68,5
Kirjastohenkilöstö	13,6	16,7	22,7	34,8	9,1	43,9
Hallinto	5,9	13,2	16,2	35,3	27,9	63,2

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Aineistoja voi saada kotilainaan</i>						
Opiskelijat	0,0	0,4	1,6	26,5	70,5	97,0
Tutkijat ja opettajat	0,4	5,6	4,4	39,3	50,0	89,3
Kirjastohenkilöstö	1,5	7,6	4,5	50,0	34,8	84,8
Hallinto	0,0	1,5	4,4	55,9	36,8	92,6

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Myös laitosten omissa kokoelmissa olevat aineistot löytyvät kirjaston hakutietokannasta</i>						
Opiskelijat	0,4	3,0	9,2	39,6	46,6	86,1
Tutkijat ja opettajat	1,5	2,6	5,2	35,6	54,8	90,4
Kirjastohenkilöstö	3,0	7,6	6,1	42,4	37,9	80,3
Hallinto	1,5	1,5	5,9	55,9	32,4	88,2

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Yleisimmin tarvitsemiä aineistot ovat jatkuvasti saatavillani</i>						
Opiskelijat	0,2	1,8	9,0	40,8	47,0	87,8
Tutkijat ja opettajat	0,4	2,2	3,3	39,6	54,1	93,7
Kirjastohenkilöstö	3,0	6,1	9,1	59,1	21,2	80,3
Hallinto	0,0	5,9	11,8	51,5	29,4	80,9

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Voin tilata tarvitsemiä aineistoja kaukolainaan</i>						
Opiskelijat	0,8	5,8	15,3	39,8	37,1	76,9
Tutkijat ja opettajat	0,0	3,7	4,1	35,2	56,3	91,5
Kirjastohenkilöstö	1,5	0,0	4,5	47,0	43,9	90,9
Hallinto	1,5	10,3	7,4	36,8	42,6	79,4

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Voin tehdä ehdotuksia tarvitsemiä aineistojen hankkimiseksi</i>						
Opiskelijat	0,2	8,8	16,5	46,2	27,7	73,9
Tutkijat ja opettajat	0,0	0,7	5,2	31,5	62,2	93,7
Kirjastohenkilöstö	1,5	3,0	4,5	47,0	42,4	89,4
Hallinto	0,0	5,9	10,3	42,6	39,7	82,4

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Saan tarvitsemi aineistot sähköisesti tietokoneelleni</i>						
Opiskelijat	1,4	15,9	18,5	35,5	28,3	63,9
Tutkijat ja opettajat	2,6	8,5	10,4	38,5	39,3	77,8
Kirjastohenkilöstö	9,1	13,6	15,2	34,8	25,8	60,6
Hallinto	2,9	14,7	16,2	27,9	36,8	64,7

3. Neuvontapalvelut ja tiedonhankintataitojen opetus

Luvut %:a kunkin asiakasryhmän vastausten kokonaismäärästä

N = 906: opiskelijat 498 kpl, tutkijat ja opettajat 270 kpl, kirjastohenkilöstö 66 kpl ja hallinnon edustajat 68 kpl

1 = ei lainkaan tärkeä, 2 = ei erityisen tärkeä, 3 = en tiedä, en osaa sanoa, 4 = melko tärkeä, 5 = erittäin tärkeä

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Kirjastohenkilökunnalta saa apua tiedon löytämisessä ja aineistojen käytössä</i>						
Opiskelijat	0,2	3,4	4,0	44,8	46,8	91,6
Tutkijat ja opettajat	0,0	5,9	6,7	39,3	47,8	87,0
Kirjastohenkilöstö	1,5	3,0	4,5	21,2	68,2	89,4
Hallinto	0,0	7,4	0,0	42,6	48,5	91,2

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Tarkoituksenmukainen tiedonhankintataitojen opetus sisältyy opintojen eri vaiheisiin</i>						
Opiskelijat	1,6	12,9	13,7	45,0	25,9	70,9
Tutkijat ja opettajat	0,4	4,4	13,7	39,3	41,9	81,1
Kirjastohenkilöstö	3,0	4,5	3,0	22,7	65,2	87,9
Hallinto	0,0	5,9	13,2	42,6	35,3	77,9

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Kirjastonhoitaja/informaattikko antaa yksilöllistä koulutusta tiedonhankinnassa</i>						
Opiskelijat	4,0	28,1	23,9	31,9	11,2	43,2
Tutkijat ja opettajat	1,5	14,8	23,7	38,9	20,7	59,6
Kirjastohenkilöstö	3,0	13,6	10,6	30,3	40,9	71,2
Hallinto	0,0	14,7	11,8	52,9	19,1	72,1

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Kirjastohenkilökunta tuntee eri tieteen- ja opetusalojen erityisaineistoja</i>						
Opiskelijat	2,0	11,8	13,3	49,8	22,1	71,9
Tutkijat ja opettajat	0,4	10,4	12,2	44,4	32,2	76,7
Kirjastohenkilöstö	1,5	4,5	6,1	36,4	50,0	86,4
Hallinto	0,0	13,2	16,2	42,6	26,5	69,1

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Kirjastonhoitajalla/informaatikolla on myös jonkin erityisalan koulutus</i>						
Opiskelijat	8,0	30,5	34,3	20,9	5,2	26,1
Tutkijat ja opettajat	4,4	16,7	36,7	28,9	13,0	41,9
Kirjastohenkilöstö	1,5	13,6	24,2	36,4	22,7	59,1
Hallinto	0,0	25,0	33,8	33,8	5,9	39,7

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Tieteenala-/oppiainekohtaisen opetuksen antaja on ko. tieteenalan asiantuntija</i>						
Opiskelijat	2,6	11,0	26,5	37,6	21,1	58,6
Tutkijat ja opettajat	2,2	14,4	25,2	37,0	20,7	57,8
Kirjastohenkilöstö	3,0	6,1	22,7	48,5	18,2	66,7
Hallinto	1,5	16,2	33,8	27,9	17,6	45,6

4. Tutkimuksen tiedonhallinta

Luvut %:a kunkin asiakasryhmän vastausten kokonaismäärästä

N = 906: opiskelijat 498 kpl, tutkijat ja opettajat 270 kpl, kirjastohenkilöstö 66 kpl ja hallinnon edustajat 68 kpl

1 = ei lainkaan tärkeä, 2 = ei erityisen tärkeä, 3 = en tiedä, en osaa sanoa, 4 = melko tärkeä, 5 = erittäin tärkeä

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
Tutkimuksen tiedonhallinta						
(tiedonhankinta ja tiedon tuottaminen)						
on ennalta suunniteltua ja järjestelmällistä						
Opiskelijat	0,0	2,6	47,6	36,7	10,0	46,8
Tutkijat ja opettajat	1,1	4,1	25,6	44,8	23,7	68,5
Kirjastohenkilöstö	1,5	1,5	30,3	43,9	21,2	65,2
Hallinto	0,0	4,4	25,0	42,6	26,5	69,1

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
Tiedonhallintatavat vastaavat						
kansainvälisiä käytäntöjä						
Opiskelijat	1,6	6,0	48,6	33,1	7,8	41,0
Tutkijat ja opettajat	1,9	4,4	26,3	46,3	19,3	65,6
Kirjastohenkilöstö	1,5	9,1	30,3	36,4	21,2	57,6
Hallinto	0,0	4,4	35,3	35,3	23,5	58,8

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
Tutkimuksen tarvitsemat keskeiset						
aineistot ovat saatavissa sähköisesti						
Open Access –periaatteella						
Opiskelijat	0,6	3,8	44,2	31,7	17,1	48,8
Tutkijat ja opettajat	1,9	6,3	20,4	35,6	35,2	70,7
Kirjastohenkilöstö	4,5	7,6	27,3	39,4	18,2	57,6
Hallinto	1,5	2,9	33,8	35,3	25,0	60,3

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
Aineistojen käyttölisenssien hankinta						
on hoidettu keskitetysti						
Opiskelijat	1,2	2,8	57,6	21,9	13,1	34,9
Tutkijat ja opettajat	2,6	6,3	36,3	31,9	21,9	53,7
Kirjastohenkilöstö	4,5	6,1	31,8	28,8	27,3	56,1
Hallinto	0,0	5,9	27,9	36,8	27,9	64,7

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
Tutkimusalaan tunteva informaattikko						
osallistuu tutkimushankkeiden						
tiedonhallinnan suunnitteluun						
ja toteuttamiseen						
Opiskelijat	0,8	4,6	58,2	23,7	9,4	33,1
Tutkijat ja opettajat	4,4	13,0	37,0	33,3	11,1	44,4
Kirjastohenkilöstö	1,5	10,6	22,7	45,5	18,2	63,6
Hallinto	4,4	4,4	36,8	36,8	14,7	51,5

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
Joku tutkijajäsenistä vastaa						
tutkimushankkeen tiedonhallinnasta						
Opiskelijat	1,0	3,6	65,9	22,7	3,4	26,1
Tutkijat ja opettajat	4,8	11,9	46,3	29,3	6,3	35,6
Kirjastohenkilöstö	1,5	13,6	53,0	18,2	12,1	30,3
Hallinto	1,5	8,8	58,8	22,1	7,4	29,4

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
Tutkimushankkeen käytössä on riittävä						
osaaminen laskennallisten						
tieteiden menetelmistä						
Opiskelijat	0,6	4,2	65,9	19,7	5,6	25,3
Tutkijat ja opettajat	7,4	8,5	39,3	28,9	14,4	43,3
Kirjastohenkilöstö	3,0	4,5	50,0	30,3	7,6	37,9
Hallinto	4,4	7,4	51,5	25,0	8,8	33,8

	1	2	3	4	5	4+5 yht.
Tutkimukseen hankitut ja tutkimuksen						
tuottamat tietoaaineistot ovat muiden						
tutkijoiden käytettävissä hankkeen päätyttyä						
Opiskelijat	0,6	1,6	43,8	29,5	20,9	50,4
Tutkijat ja opettajat	1,1	4,1	17,4	46,3	30,4	76,7
Kirjastohenkilöstö	3,0	4,5	18,2	42,4	28,8	71,2
Hallinto	0,0	1,5	29,4	36,8	30,9	67,6

		1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Tutkimuksen tuottama data-aineisto on tutkijoiden käytettävissä</i>	Opiskelijat	1,2	1,8	56,0	24,7	11,8	36,5
<i>Open Access -periaatteella OECD:n suositusten mukaisesti</i>	Tutkijat ja opettajat	3,0	7,8	30,4	34,1	23,0	57,0
	Kirjastohenkilöstö	3,0	4,5	33,3	31,8	25,8	57,6
	Hallinto	0,0	2,9	36,8	39,7	17,6	57,4

5. Turun yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyö kirjasto- ja informaatiopalvelujen tuottamisessa

Luvut %:a kunkin asiakasryhmän vastausten kokonaismäärästä

N = 906 : opiskelijat 498 kpl, tutkijat ja opettajat 270 kpl, kirjastohenkilöstö 66 kpl ja hallinnon edustajat 68 kpl

1 = ei lainkaan tärkeä, 2 = ei erityisen tärkeä, 3 = en tiedä, en osaa sanoa, 4 = melko tärkeä, 5 = erittäin tärkeä

		1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Kirjastot ja tietopalvelut toimivat Turun korkeakoulujen tutkimuksen ja opetuksen yhteisenä resurssina</i>	Opiskelijat	1,8	3,0	19,3	44,0	30,1	74,1
	Tutkijat ja opettajat	3,0	9,3	17,0	37,4	32,2	69,6
	Kirjastohenkilöstö	7,6	10,6	13,6	50,0	16,7	66,7
	Hallinto	2,9	7,4	23,5	35,3	29,4	64,7

		1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Kirjastot tuottavat kohdennettuja tietopalveluita yli organisaatiorajojen (esim. ICT-kirjasto, Eurotietokeskus)</i>	Opiskelijat	1,0	5,0	36,3	36,9	18,9	55,8
	Tutkijat ja opettajat	2,6	7,4	27,4	36,7	25,2	61,9
	Kirjastohenkilöstö	6,1	18,2	19,7	39,4	15,2	54,5
	Hallinto	1,5	7,4	23,5	48,5	17,6	66,2

		1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Kirjastot tuottavat yhteisiä koulutuspalveluita eri asiakasryhmille</i>	Opiskelijat	1,6	13,5	39,0	34,3	10,2	44,6
	Tutkijat ja opettajat	4,4	11,5	37,4	34,8	11,1	45,9
	Kirjastohenkilöstö	9,1	15,2	24,2	37,9	12,1	50,0
	Hallinto	2,9	17,6	29,4	35,3	13,2	48,5

		1	2	3	4	5	4+5 yht.
<i>Kirjastojen yhteiset logistiikkaratkaisut keskittävät lainattavien aineistojen noutamista ja palauttamista</i>	Opiskelijat	2,2	7,2	31,7	37,8	19,3	57,0
	Tutkijat ja opettajat	11,1	13,7	24,1	33,0	17,4	50,4
	Kirjastohenkilöstö	13,6	22,7	18,2	33,3	10,6	43,9
	Hallinto	10,3	14,7	25,0	25,0	23,5	48,5

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 978-952-485-489-4

ISSN 1458-8102

Julkaisumyynti / Bokförsäljning

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet

PL 4 / PB 4 (Vuorikatu 3 / Berggatan 3)

00014 Helsingin Yliopisto / Helsingfors Universitet

puhelin / telefon (09) 7010 2363

faksi / fax (09) 7010 2374

books@yopaino.helsinki.fi

www.yliopistopaino.helsinki.fi